The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

Library Division
Provincial Archives of British Columbia

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol ⟶ (meaning "CONTINUED"), or the symbol ▽ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

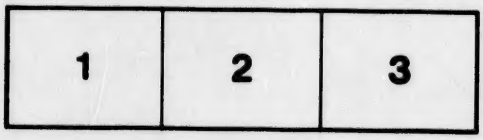

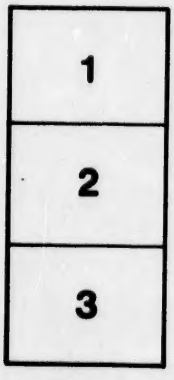

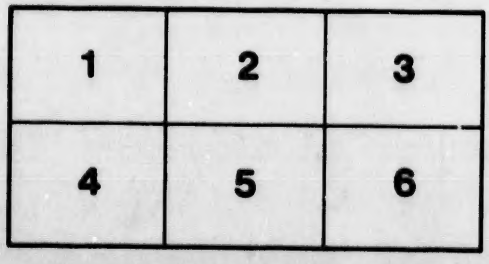

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

Library Division
Provincial Archives of British Columbia

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole ⟶ signifie "A SUIVRE", le symbole ▽ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

BESCHRYVING
VAN
OUD-GROENLAND,
Of eigentlyk van de zoogenaamde
STRAAT DAVIS:

BEHELZENDE

Deszelfs Natuurlyke Hiſtorie, Standsgelegenheid, Gedaante, Grensſcheidingen, Veld-Gewaſſen, Dieren, Vogelen, Viſſchen, enz.

MITSGADERS

Den Oirſprong en Voortgang der Aeloude

NOORWEEGSCHE VOLKPLANTINGEN

IN DAT GEWEST;

BENEVENS

Den Aart, Inborſt, Wooningen, Levenswyze, Kleding, Spraak, Bygelovigheid, Dichtkunſt, Uitſpanningen en Tydverdryven der

HEDENDAAGSCHE INBOORLINGEN.

Eerſt in de Deenſche Taal beſchreven door

Mr. HANS EGEDE,

Van den jare 1721 tot 1736 Miſſionaris of Luiterſch Predikant aldaar,

En nu in 't Nederduitſch overgebragt.

MET

Een NIEUWE KAART VAN DAT LANDSCHAP *en Aardige* PRINTVERBEELDINGEN *verciert.*

TE DELFT

By REINIER BOITET, 1746.

NW
998
E29

AAN ZYNE DOORLUCHTIGSTE

KONINGLYKE HOOGHEID FREDERIK,

ERFPRINS, KROONS-OPVOLGER VAN

DENEMARKEN EN NOORWEGEN.

Met believen van uwe Koninglyke Hoogheid,

Elyk ik de vryheid genomen heb, den koning,

VGTGG
35124

Pacific N. W. History Dept.
PROVINCIAL LIBRARY
VICTORIA, B. C.

uwen koninglyken vader, zeer ootmoedig op te dragen een Verhaal van het Begin en den Voortgang der Groenlandſche Zending, die zyne majeſteit met zoo een roemruchtigen yver beſchermt en aanmoedigt, zoo neem ik met diezelve ootmoedige onderwerping de vryheid, om uwer doorluchtigſte koninglyke hoogheid aan te bieden dees tegenwoordige Verhandeling of NATUURLYKE HISTORIE van OUD-GROENLAND, trachtende door dat middel zoo een Godvruchtige on-

onder-

derneming in uwe KONINGL. HOOGHEIDS gunſt en beſcherming te bevelen en aan te pryzen, om dat de arme inboorlingen een recht hebben, uwe beſcherming niet minder te eisſchen, als de koningryken van Denemarken en Noorwegen, en zich vleijen met de hope, dat ze t'eeniger tyd de grootſte zegeningen onder uwe gelukkige regeering genieten zullen.

Ik twyffel niet, of dit kleine Werk zal genadiglyk van uwe KONINGL. HOOGHEID ontfangen worden, ſtrekkende tot

Gods eere, en tot verheffing van uw koninglyk Geſlacht. Het laatſte hangt t'eenemaal af van het eerſte en volgt noodzaaklyk 't zelve. Als de arme Groenlanders geleert hebben, God als hunnen Schepper en Jeſus Christus als hunnen Verloſer, te kennen en aan te bidden, zullen zy meede leeren erkennen en eeren een Chriſten Souverein, als hunnen koning en regeerder, door wiens chriſtelyke zorge en goedheid zy tot de kennisſe der zaligheid overgebragt zyn.

Dat Gods koningryk dagelyks toe-

toeneeme, en zich wyd en zyd verſpreide, onder de regering van uwen Koninglyken Huize! Dat Gods Woord onder het zwaaijen van deszelfs Scepter ſteeds ſnellyk voortga gelyk eertyds in het Ooſten, dus ook jegenswoordig in het killig Noorden! Dat het den Almogenden GOD behage, den naam van uwe KONINGLYKE HOOGHEID te maken als den naam der grootſten en machtigſten op aarden! Dat Hy den koninglyken erftroon beveſtige en krachtdadiglyk ondersteune, en U als een zegening

ning in alle eeuwigheid voor zyn aangezichte plaatze, zulks zyn de hertelyke wenſchingen en gebeden van

Uwe doorluchtige

KONINGLYKE HOOGHEIDS

Gehoorzaamſten,
Onderdanigſten, en
Dienſtvaardigſten
Onderdaan en Dienaar,
HANS EGEDE.

COPPENHAGEN
den 20 Juli 1741.

VOOR-

VOORBERICHT

VAN DEN

SCHRYVER

AAN DEN

LEZER.

EEn van myne vrienden, die eenigen tyd in *Oud-Groenland*, of eigentlyk in de zoogenaamde *Straat Davis* heeft gewoont, heeft eenige jaren geleden, buiten myn weten een Beſchryving van *Oud-Groenland* met den druk gemeen gemaakt, genaamt *Nieuwe Beſchryving* van *Oud-Groenland*, die ik niet lang na myne aankomſt in die geweſten, na de ken-

nisse, die ik toen bekomen had, ten behoeve van sommige myner begunstigers had ontworpen; maar hebbende zedert een volkomener licht in die zaken verkregen, zoo door myne eige waarnemingen, als wel door die van mynen zoon, *Paulus Egede*, die vier jaren zendeling in de *Noordwestelyke* kolonie van *Oud-Groenland* geweest is, zoo heb ik noodzakelyk geacht, om dit kleine werk, 't welk om zoo te spreken, maar een ruwe schets was, weder onder handen te nemen, te voltooijen en uit te breiden, en onder dienzelven tytel met sommige nuttige byvoegzelen, en verciert met verscheide figuren en afbeeldzels van zekere dieren, visschen, vogels, planten en andere natuurlyke voortbreng-

brengzels van het land, andermaal in 't licht te geven, en ten einde de Lezer beter begrip zou mogen hebben van 't geen hy in dezen ſchets vind, zoo heb ik een nieuwe kaart van dat land daarby gevoegt. Alhoewel *Oud-Groenland* of eigentlyk dat gedeelte van 't zelve, bekent onder den naam van de *Straat Davids*, een land is van een byſtere grote uitgeſtrektheid, hetzelve verſchaft geen ruim veld tot gewigtige waarnemingen of aanmerkingen; men vind geen vaſte of welbebouwde ſteden; geen welgeſchikte policy of burgerlyke regeering; geen fraaije kunſten en wetenſchappen, of diergelyke, maar ſlechts veel geringe armhertige onkundige *Heidenen*, die voordeel uit het land

trekken, na de weinige bequaamheid, die zy bezitten: Ik moet bekennen, dat dit land in deszelfs tegenwoordigen ſtaat en gelegenheid, by andere landſchappen vergeleken, een zeer ſlecht arm land is, doch echter niet zoo verachtelyk en elendig, of het kan door behoorlyken vlyt en nyverheid niet alleen deszelfs eigen inwoners rykelyk voeden, maar ook aan anderen van deszelfs voortbrengzelen mededeelen: Wat aanbelangt het land in zichzelven, het brengt nu weinig of niets voort, alzoo 't zelve voor het grootſte gedeelte woeſt en onbebouwt legt, doch uit de aloude en hedendaagſche hiſtorien en verhalen blykt nochtans, dat het niet onbequaam is, om verſcheiderhande

dingen

dingen voort te brengen, en derhalven twyfel ik niet, of het zoude weder deszelfs vorige vruchtbaarheid bekomen, byaldien het na behoren bearbeid en aangequeekt wierd. Edoch wat aanbelangt de zeën, zy zyn ryker in allerhande dieren en visschen, dan in eenige andere werreldgedeeltens, waaruit zeer groot voordeel getrokken zou konnen worden, zoo als onder anderen is af te nemen uit de bystere grote schatten, die veele natiën met den walvischvangst vergadert hebben, en noch vergaderen, zoo als ook met dien van robben, zee-honden en zee-paarden. Deze rede alleen toont volkomentlyk aan, dat dit een land is, niet onwaardig, om 'er zorge voor te dragen en te

verbeteren; en dit heeft geweeſt het wel-gegronde gevoelen van wylen onze laatſte monarchen van *Denemarken*, en van veele van hunne voornaamſte miniſters, die zoo veel werk daarvan hebben gemaakt, dat zy geen koſten hebben geſpaart in het uitruſten van ſchepen, om hetzelve t' ontdekken, waarvan in 't vervolg zal geſproken worden. Dees ontdekking is wel voornaamlyk ondernomen, op dat de Chriſtelyke Godsdienſt, in die werreld-deelen ongelukkig verloren geraakt, herſtelt, en de arme inwoners, naamlyk de afſtammelingen der oude *Noordſche* Chriſtenen, byaldien 'er door Gods goedertierenheid noch gevonden mogten worden, als oprechte onderdanen

van

van *Deenemarken* en *Noorwegen*, zoo na het lichaam, als na de ziele geholpen en vertrooſt zouden mogen worden. En alhoewel de zeer pryswaardige pogingen van die roemruchtige monarchen, godvruchtiger gedachtenis, dien goeden uitſlag niet hebben gehad, als wel te wenſchen ware geweeſt, zy hebben nochtans den weg gebaant tot nieuwe ondernemingen van diezelve natuur, die Gode zy dank, niet t'eenemaal vruchteloos zyn geweeſt, voor zoo veel de *Weſtkuſt* van *Oud-Groenland* aanbelangt, by de *Deenen* genaamt *Westerbygd*, welke kuſt niet alleen t' eenemaal ontdekt is, maar daar zyn verſcheide nieuwe woningen en kantoren opgerecht, en

het

het Heilige Woord Gods is door Gods zegen gepredikt aan de onkundige Heidenen in dat geweſt, daar de Chriſtelyke godsdienſt t' eenemaal verloren geraakt was. Dit alles behoorde ons aan te moedigen, om onze pogingen te achtervolgen, ten einde de Ooſtkuſt te ontdekken, daar men weet, dat in aloude tyden de hoofd-kolonie geweeſt is. Door dit middel zouden mogelyk de afſtammelingen der oude *Noorwegers* en *Yslanders* weder worden ontdekt, 't welk ik niet onmogelyk acht, mits wy den rechten weg inſlaan, dien ik in de volgende Verhandeling hope aan te wyzen.

Wat een pryswaardige roemruchtige zaak zou het zyn, zoo een groot heilzaam

werk

werk t'ondernemen, voornaaamlyk ten opzichte van die ongelukkige volkeren, die door een rechtvaerdig oordeel van God nu ruim drie honderd jaren van alle gemeenſchap met de Chriſtenen uitgeſloten zyn geweeſt; onze burgerlyke plicht niet alleen, maar onze chriſtelyke eisſchen zulks van ons, en derhalven betaamt het ons, den Almogenden God hertelyk te bidden, dat het hem behage, zyne gramſchap te ſtillen, die tegen die elendigen ontſtoken ſchynt te zyn, en onzen allergenadigſten Souverein en allen anderen welgezinden Chriſtenen den beſten weg en de middelen aan te wyzen, ter ontdekkinge en gelukkige herſtellinge van dat land En offchoon wy te kort mo-

gen

gen ſchieten in onze verwachting, van naamlyk de bovengemelde afſtammelingen van de oude *Noorweegſche* en *Yslandſche* Chriſtenen t'ontmoeten, die voor zoo veel men weet, alle uitgeſturven en verwoeſt zyn, zoo als wy zulks op de Ooſtkuſt bevonden hebben, nochtans acht ik niet, dat alle onze arbeid daarom verloren of onze koſten nodeloos verſpilt zullen zyn, zoolang die aangewend en beſteed zullen worden ten welzyn en voordeel van de daar wonende onkundige Heidenen, over dewelke wy rede hebben, te hopen, dat onze allergenadigſte Souverein zyne vaderlyke goedertierenheid en Chriſtelyken yver zal uitſtrekken, ter bevordering van hunne eeuwige

ge gelukzaligheid, gelyk hy zoo genadiglyk gedaan heeft over die aan de Weſtkuſt, aangezien door dat middel de oude vervalle plaatzen op nieuw herſtelt en van inwoners voorzien konnen worden, tot geen klein voordeel van den koning en deszelfs heerſchappyen. Dat God dit myn welmeenent Ontwerp in zyne genade voorſpoedig make en bevordere, ter eere van zynen allerheiligſten Name en ter bevordering van de zaligheid dier arme zielen, is de oprechte wenſch van

HANS EGEDE.

KORTE INHOUD

DER

VOORNAAMSTE ZAKEN,

In dit Werk voorkomende.

EERSTE HOOFDSTUK.

Stand, Gelegenheid en Uitgeſtrektheid van OUD-GROENLAND. Bladz. 1

TWEDE HOOFDSTUK.

Eerſte ontdekking van OUD-GROENLAND, *alsmede Aanmerkingen over de uitſterving der* Noorweegſche *volkplantingen, of naamlyk op de Ooſtkuſt geen overblyfzels meer zyn van de* Nooren, *en of diezelve landſtreek niet weder ontdekt zou konnen worden.* Bladz. 6

DERDE

KORTE INHOUD.

DERDE HOOFDSTUK.

Van de natuur der Grond, Planten en Mineralen. Bladz. 34

VIERDE HOOFDSTUK.

Van het Climaat en Gematigtheid der Lucht aldaar. Bladz. 41

VYFDE HOOFDSTUK.

Van de Land-Dieren, Vogels en de wyze op welke de Inboorlingen *die vangen, jagen en dooden.* Bladz. 48

ZESDE HOOFDSTUK.

Van de Zee-Dieren, Zee-Vogels en Visschen. Bladz. 54

KORTE INHOUD

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Van de gewone Bezigheden der Inboorlingen, *als Jagen en Visschen, en nodige Gereedschappen daartoe, enz.* Bladz. 84

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Van hunne Huizen en Huisraad. Bladz. 95

NEGENDE HOOFDSTUK.

Van hunne Gestalte, Aard en Inborst. Bladz. 99

TIENDE HOOFDSTUK.

Van hunne Gewoontens, Deugden, Ondeugden, Levenswyze, enz. Bladz. 103

ELFDE HOOFDSTUK

Van hunne Kleedy en Opschik. Bladz. 109

TWAALF-

DER HOOFDSTUKKEN.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Van hunne gewone Spys en Drank, en hoe zy die gereed maken. 113

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Van hunne Huwelyken en Opvoedinge hunner Kinderen. Bladz. 117

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Hoe zy hunne overleden Vrienden beweenen en begraven. Bladz. 125

VYFTIENDE HOOFDSTUK.

Van hunne Kortswylen, Vermakelykheden en Dichtkunde. Bladz. 128

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Van hunne Taal. Bladz. 137

KORTE INHOUD.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Van hunnen Godsdienſt, of liever Bygelovigheid. Bladz. 151

ACHTIENDE HOOFDSTUK.

Van hunne Sterrekunde, en welke Denkbeelden zy hebben van de Zon, Maan, Sterren en Planeeten. Bladz. 172

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Van den Handel op de STRAAT DAVIS, *en of byaldien dezelve aangequeekt en bevordert wierd, eenig voordeel daaruit te wachten zy.* Bladz. 179

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de Bequaamheid der Inboorlingen, *en hunne neiging tot de kennisſe Gods en den Chriſtelyken godsdienſt, en hoe die beſt onder hen zou konnen worden ingevoert.* Bladz. 183

BE-

D.

STUK.

By-
adz. 151

TUK.

enk-
aan,
adz. 172

STUK.

vis,
t en
aar-
dz. 179

TUK.

gen,
Gods
hoe
rden
dz. 183

BE-

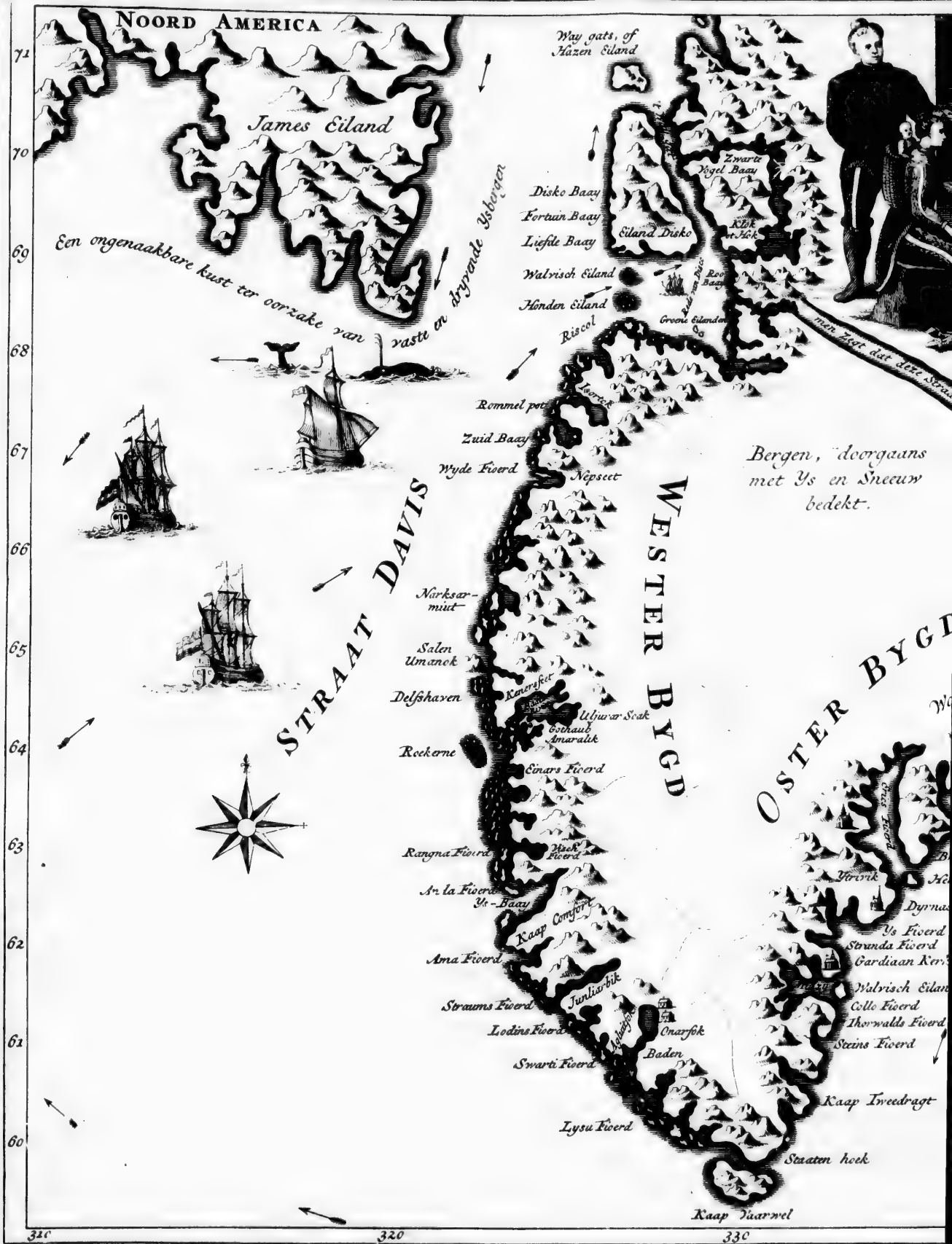
NOORD AMERICA
James Eiland
Een ongenaakbare kust ter oorzake van vast en dryvende Ysbergen
Way gats, of Hazen Eiland
Disko Baay
Fortuin Baay
Liefde Baay
Eiland Disko
Zwarte Vogel Baay
Walrisch Eiland
Honden Eiland
Groene Eilanden
Riscol
Rommel pot
Zuid Baay
Wyde Fioerd
Nepsoet
STRAAT DAVIS
WESTER BYGD
OSTER BYGD
Bergen, doorgaans met Ys en Sneeuw bedekt.
Narksarmiut
Salen Umanok
Delfshaven
Kemerseet
Uljuwar Soak
Gothaub Amaralik
Reckerne
Einars Fioerd
Rangna Fioerd
Visek Fioerd
Ys-Baay
Kaap Comfort
Ama Fioerd
Straums Fioerd
Lodins Fioerd
Swarti Fioerd
Juliarbik
Onarsok
Baden
Lysu Fioerd
Staaten hoek
Kaap Vaarwel
Kaap Inwedragt
Steins Fioerd
Ys Fioerd
Stranda Fioerd
Walrisch Eiland
Collo Fioerd
Thorwalds Fioerd
71
70
69
68
67
66
65
64
63
62
61
60
310
320
330

OUD-GROENLAND,

of deszelfs

Oost-en West Kust

doorgaans genaamt,

OSTER-BYGD en WESTER-BYGD.

Uitgegeven te Dilft, by R. Beitet.

men zegt dat deze Straat eertijds waarbaar was, maar is nu met ys beset

gen, doorgaans
Ys en Sneeuw
bedekt.

Greypar

Hoofd van Kroks Fiord

Hund Serk

Hafsbotvor

Swalbard

Ransey

Finn Kobuder

Blade Serk

Beere Fiords

Gombermans Eilanden

Skaya Fiord

Roomsche Kerk

Zandvik

Herjolfs Nes

Herjolfs Fiord

Strakbiarvarey

Lundy

Rumpei

Langey

Reensei

Einars Fiord

Vosen zond

Bratalid

Herey

Dymas Kerk

Ys Fiord

Strunda Fiord

Gardiaan Kerk

Walrisch Eiland

Collo Fiord

Thorwalds Fiord

Steins Fiord

Kaap Tweedragt

Staaten hoek

Wandala Bygd

Jeskekel

YSLAND

Een ongenaakbare kust ter oorzake van vaste en dryvende Ysbergen

N.B. Fiord, betekent een Inham.

71 70 69 68 67 66 65 64 63 62 61 60

340 350

BESCHRYVING
VAN
OUD-GROENLAND,
Of eigentlyk van de zoogenaamde
STRAAT DAVIS.

EERSTE HOOFDSTUK.

Stand, Gelegenheid en Uitgestrektheid van *OUD-GROENLAND.*

UD-GROENLAND legt maar veertig mylen beweſten Ysland, beginnende van 59 graden 50 minuten. De Oostkunst strekt ten Noorden tot aan Spitsbergen, tusschen 80 en 90 graden / 't welk voor een eiland gehouden word / afgescheiden van het vaste land van Groenland. De West-kust is bekent tot op ruim zeventig graden; maar of ze een groot Ei-

Oud-Groenland grenst na alle waarschynlykheid ten westen aan *Amerika.*

land zy/ dan of ze ten Noordẽ aan 't vaſte land grenſt zullis heeft niemand tot noch toe ontdekt; doch daar ſchijnt groote rede te zijn/ om te geloven/ dat ze ten Noord-weſten aan Amerika grenſt/ om dat daar legt de Baai/ of zee/ in de kaarten bekent by den naam van Straat Davis, na zekeren Engelſchman, Jan Davis, die in den jare 1585. de eerſte ontdekker daar van geweeſt is. Deſe Straat word jaarlyks door ſchepen van verſcheidene natien wegens den walviſch-vangſt bezocht/ doch niemand is als noch bequaam geweeſt/ om het einde daar van te vinden. Volgens de berichten/ die wy getracht hebben/ van de Noordelykſte Groenlanders te bekomen/ zoo is 'er maar een naauwe paſſaſie tuſſchen Amerika en Groenland, of 't geen waarſchijnlyker koomt/ dezelve grenzen aan elkander/ (a) 't welk ik te meer geloof/ om dat hoe dieper men Noordwaards in de gemelde Straat komt/ hoe lager het land is/ ſtrij-

dig

(*a*) Volgens het verhaal der *Groenlanders*, die de Golf van *Disco*, gelegen op 69 graden, bewonen, is *Groenland* een eiland, 't welk zy oordeelen uit den ſterken ſtroom, die van het Noorden komt, en het ys opend, zelfs midden in zee. Daarenboven verklaren zy, dat zy met menſchen, die een ganſch andere landaard, als zy zelven waren, aan de andere zyde van het ys geſproken hebben, en zy voegen daarby, dat hunne taal dezelve is, als de hunne, maar in perſonen verſchillen; dat maar een naauwe Straat *Groenland* van *Amerika* afſcheid; dat de gemelde Straat zoo ſmal of naauw is, dat menſchen aan beide de zyden teffens een en denzelven viſch ſchieten konnen; dat het vaſte land, als het Noorderlykſte, t'eenemaal met ys bedekt is; dat de eilanden alleen daarmede niet bedekt zyn, en dat daar zeer veel rendieren, ganzen en ander wild gevogelte gevonden worden.

dig tegen het geen men ziet/ daar het aan den Oceaan, of Groote-Zee grenst/ alwaar het doorgaans nooit aan hooge steile voorgebergtens ontbreekt. Het is zeer lang het algemeen gevoelen geweest/ dat Groenland ten Noord-Oosten aan Asiatisch-Tartarie en Moscovie grenst/ en dat gevoelen steunt op een oude vertelling/ die noch by veelen geloof vind/ te weten/ dat zeker persoon te land over bergen/ klippen en rotzen/ uit Groenland na Noorwegen gereist heeft/ by zich hebbende een Geit/ van wiers melk hy op de reize leefde/ waardoor hy den toenaam kreeg van Harrald, dat is/ Geit. Daarenboven vermelden de aloude Groenlansche kronijken/ dat uit de Noordelyke gewesten vreemde ren-dieren en schapen daar gekomen zijn/ geteekent aan de ooren/ en de hoornen/ waaruit besloten word/ dat de Noordelyke gedeeltens van Groenland insgelyks bewoont zijn; ziet Theodorus Torlaccius, doch het tegendeel is aangetoont uit later proefnemingen/ of de vaart der Hollanders en andere na het Noorden; ziet Sorgdragers Groenlandsche Visschery, Twede Deel, tiende Hoofdst.

Het is onzeker, of het ten Noordwesten grenst aan *Asiatisch-Tartarie.*

OUD-GROENLAND is een hoog bergachtig land/ altyd bedekt met ys en sneeuw/ dat nooit weggaat of smelt/ uitgezondert aan de zee-kant en in baaijen of krieken. Deze bergen ontdekt men ruim twintig Noorweegsche mylen verre in zee/ waaruit men van derzelver hoogte kan oordeelen. De geheele kust is omringt

Oud-Groenland, is een hoog bergachtig land, altyd met

ſneeuw en ys bedekt.

met een bpſter groot getal zoo groote als kleine eilanden. Ook vind men hier een groote menigte uit de zee komende wateren en bzede rivieren. De booznaame Baals-rivier/ op vierenzeſtig graden/ is achtien of twintig Noorweegſche wplen landwaard in bevaarbaar/ en hier is in den jare 1721 de eerſte Deenſche logie opgerecht.

Forbiſhers-Straat en Baer-Sond niet te vinden.

In alle zee-kaarten ſtaan Forbiſhers-Straat, en Baer-Sond, als twee grote eilanden/ die aan 't vaſte land grenzen/ doch ik acht/ dat gemelde eilanden niet zyn te vinden/ immers niet op de Groenlandſche kuſt. Hoe het zy/ in den tocht/ dooz my in den jaze 1723 zuidwaazd gedaan/ om nieuwe ontdekkingen te doen/ heb ik diergelyke eilanden niet ontmoet/ offchoon ik tot op zeſtig graden ver geweeſt ben/ doch jegenswoozdig plaatzen de nieuwe kaazten de Noozdelyſte Straat op drie-en-zeſtig en de Zuidelykſte op twee-en-zeſtig graden. Sommige oude/ gevolgt dooz Thormoder in zyne Groenlandſche Hiſtorie/ ſtellen ze tuſſchen een-en-zeſtig en zeſtig graden/ zulks de kaazten in dezen opzichte zeer veel van elkander verſchillen.

In de aloude Aantekeningen of Regiſters van *Groenland*, word van diergelyke Straten of Eilanden geen

Daarenboven ſtaat in onze aloude Aantekeningen / of Regiſters van Groenland, niet een woozd of letter vermeld van de twee bovengemelde Straten en grote Eilanden. Dezelve behelzen enkel en alleen/ dat na dat de oude Nooren en Yslanders aan de Ooſtzyde van Groenland, tegen over Ysland, hunne kolonien of volkplantingen aangelegt hadden / zy zich langs de ganſche kuſt in de Baayen bezder uitſtrek-

ſtrekten/ tot aan Baals-rivier, daar zy ſtuiteden/ en daar men noch hedendaags veel ruïnen van huizen vind/ die eertijds dooz hen daar gebouwt zijn. Hoe 't zy/ nademaal ik laatſt zelf zoo ver zuidwaards zeer veel ſteene gebouwen gevonden heb/ zoo oordeel ik/ daaruit met rede te mogen beſluiten/ dat het land/ waarop deze ruïnen ſtaan/ geen afzonderlijk eiland is/ maar dat het zelve aan het vaſte land is verknocht. Het komt derhalven zeer waarſchijnlijk dooz/ dat nademaal de aloude Schrijvers van alle de bewoonde Baaijen en Eilanden gewag gemaakt en dezelve zoo omſtandig en net beſchreven hebben/ zy niet met ſtilzwygen verby zouden hebben gegaan die twee grote Eilanden/ op dewelke zulke deftige en prachtige gebouwen opgerecht waren/ en om deze rede heb ik voor dit Werk geſtelt een nieuwe Kaart of Schets van Oud-Groenland, om aan te tonen de aaneenſchakeling van Oost-en West-Groenland, overeenkomende met de nieuwe Kaarten van Thormoder en andere/ die ik gevolgt heb/ dooz zoo veel dezelve tegen de Beſchrijving der Ouden en tegen mijne eige ondervinding/ niet ſtrydig waren. gewag gemaakt.

TWEDE HOOFDSTUK.

Eerſte ontdekking van OUD-GROENLAND, als mede aanmerkingen over de uitſterving der *Noorweegſche* volkplantingen, of naamlyk op de Ooſtkuſt geen overblyfzels meer zyn van de *Nooren* en of diezelve landſtreek niet weder ontdekt zou konnen worden.

HEt is buiten allen twyfel / dat de ouden / niet zoo zeer door de nood gedwongen / als wel gedreven door een natuurlyke en ingeboren nieuwsgierigheid / veele vreemde ontmoetingen en moeijelykheden ondergaan hebben / om zoo veele eertyds ganſch onbekende en onbewoonde landen te ontdekken en dezelve te bevolken; De verſcheide Hiſtorien en Beſchryvingen / daar van zynde / geven ons aan de hand de byzondere geballen / die tot derzelver ontdekkingen allermeeſt aanleiding gegeven hebben. De Almachtige en goedertieren God / die den bysteren groten Aard-bol niet vergeefs heeft geſchapen / is ook niet voornemens dat eenig ge-

gedeelte daarvan in eeuwige vergetelheid te houden / zonder vrucht voor 't menschdom ; en dat Oud-Groenland door diergelijke middelen door onze oude Nooren en Yslanders ontdekt en bewoont zy / daarvan getuigen ten vollen de Jaarboeken van Ysland, dewelke vermelden / dat de wakkere Erik Raude, of Rode, die de eerste ontdekker van dit land geweest is / in den jare onzes Heeren 982 in gezelschap van verscheide andere Yslanders, zeer gevallig aan het land gekomen zynde / en 't zelve bezichtigt hebbende / in den jare 983 na Ysland te rug gekeert was / daar hy veel ophef van het land maakte / en het Groenland noemde / zich verzekert houdende / dat verscheide van zyne landgenoten hem derwaards volgen zouden / om na bequame plaatzen te zoeken / ten einde zich daar met der woon neer te slaan. (a) Zy waren hier zoo dra niet aangekomen en gevestigt / of zy bevonden / dat God hen derwaards verzelt had / ik meen de zaligmakende kenniſſe van deszelfs allerheiligſte Woord / want de zoon van den gemelden Erick Raude, genaamt Leif, door koning Olof, die de eerſte Chriſten koning van Noorwegen geweeſt is / in de

Erik Raude ontdekt allereerſt *Oud-Groenland* en zet zich daar ter neder in den jare 983.

De Chriſtelyke

(*a*) De Hiſtorie ſchryvers komen niet overeen nopende den tyd van de eerſte ontdekking van *Oud-Groenland*. De *Yſlanders*, zoo als wy hebben gemeld, beweeren, dat zulks geſchied zy in den jare 982–3. doch *Pontanus* in zyne *Deenſche* geſchiedenis brengt dat geval op den jare 770, uit hoofde van een bulle van paus *Gregorius den vierden*, om hem de voorplanting des Evangeliums aantepryzen, als aartsbiſſchop van de Noordſche landen, en wel voornaamlyk van *Yſland* en *Groenland*.

Godsdienſt in *Oud Groenland* geplant.

de Evangeliſche waarheden onderwezen zynde / bragt uit Noorwegen na Oud-Groenland met zich een prieſter / die alle de inwoners van het land leerde en doopte. Dit land is dus allereerſt door Nooren en Yslanders bevolkt / die in verloop van tyd merkelyk aangegroeit / en van verſcheide kerken / en kloosters / biſſchoppen / en leeraars voorzien geweest zyn; en zulks heeft ſtand gehouden / zoo lang als de correſpondentie en vaart tuſſchen hen en Noorwegen duurden / te weten tot in den jare 1406, wanneer de laatſte biſſchop na Oud-Groenland gezonden is. Ondertuſſchen waren de Nooren, niet de eenige

Die daar gebloeit heeft tot in den jare 1406.

bewoners van het land / want niet lang na hunne aankomſt ontdekten zy de oirſpronklyke inboorlingen / zynde de wilden / die op de Weſt-kuſt woonden / en afſtammelingen van de Amerikanen / zoo als met groote waarſchynlykheid kan worden afgenomen uit de overeenkomſtigheid van hunne perſonen / gewoontens / en kleederen / met de geene / die benoorden Hudſons-Baai wonen / en ook om dat de geene / die de Noordſche gedeeltens bewonen / nu bekent by den naam van Straat Davis, zich meer en meer na het zuiden uitſtrekken / en dikwyls de Nooren plegen te beoorlogen. Wat aanbelangt de oorzaak en rede van den ondergang en ganſche vernietiging van die eertyds zoo bloeyende Noorweegſche volkplanting / daar van vind men niets aangetekent / doch ik acht / dezelve te zyn / om dat alle gemeenſchap / correſpondentie en vaart tuſſchen Oud-Groenland en Noorwegen zyn opgehouden / zoo door de verandering en veracht /

Bewoners van 't land voor de komſte der Nooren.

Redenen, waarom alle ge-

plaatzing van het rijksbestier onder de regering van koningin Margareta, als wel door de volgende gestadige oorlogen tusschen de Deenen en Zweden, die oorzaak waren / dat de vaart na die gewesten glad wierd verwaarloost / doch wel voornaamlyk door de grote moeijelykheid en ontallige gevaren waarmede dezelve verzelt is. Alle deze verscheide gevallen en redenen zyn oorzaak / dat de correspondentie met dat land is afgebroken en opgehouden / door welke men kennis had van deszelfs toestand / zoo als gezien kan worden in Pontanus en Claudius Lyscander.

meenschap en vaart tusschen *Noorwegen* en *Oud-Groenland* zyn opgehouden.

De aloude Historischryvers verdeelen Oud-Groenland in twee deelen of districten / genaamt West-Bygd en Oost-Bygd. Wat aanbelangt het eerste district 't welk men zegt / dat verbat heeft vier parochien en honderd dorpen / alles wat men in de oude Historien daarvan vind / komt hier op uit / naamlyk dat in de veertiende eeuw de Wilden / genaamt Schrellingers, hier een stroop gedaan en 't zelve zodanig verwoest hebben / dat wanneer de bewoners van de Oost-Bygd de Christenen te hulp quamen / met een voornemen / om de Barbarische natie der Schrellingers te verjagen / die op de Christenen aangevallen waren / zy tot hunne grote verwondering die landstreek t'eenemaal van hare inwoners berooft vinden / zynde daar niets overig gebleven / dan eenig vee en kudden schapen / die zonder herders in de velden

Oud-Groenland verdeelt in twee districten, genaamt *Bygden*.

Het westersche district verwoest door de *Schrellingers*.

en beemden verſtrooit in 't wild liepen/ waar van zy 'er een groot getal dooden/ die ze in hunne ſchepen met zich na huis namen. Hieruit blykt/ dat de Noorweegſche Chriſtenen in het Weſterſche diſtrict vervolgt zyn/ en dat het Chriſtelyke geloof door de wilde Heidenen is uitgeroeit. De hedendaagſche inwoners van de Weſt-Kuſt/ zynde zonder twyffel de afſtammelingen van de bovengemelde wilde en onmenſchelyke Schrellingers, konnen geen zeker verhaal daarvan mededeelen/ doch zy zeggen/ dat de oude verballe woonplaatſen en dorpen/ waarvan de ruïnen en overblyfzels noch te zien zyn/ eertyds bewoont zyn geweeſt van een natie/ ganſch verſchillende van de hunne/ daarby voegende/ dat de aloude hiſtorien vermelden/ dat hunne voorouders tegen hen oorlog gevoert en hun verdelgt hebben (a).

De hedendaagſche inwoners hebben eenige kennis daar van.

Wat

(a) De *Groenlanders* vertellen zeer belachelyke ſprookjes, zoo ten opzichte van den oirſpronk van onze kolonien, die zy den naam geven van *Kablunaet*, als wel van hare ganſche verwoeſting, naamlyk zekere *Groenlandſche* vrouw zwanger zynde, bragt ter eener dracht voort *Kablunaet* en jonge *Honden*, waarover de ouders zeer beſchaamt waren, zulks zy ze van hunne naburen en landgenoten wegjoegen. De monſters groot geworden zynde, vielen hunnen vader zoo lastig, dat hy hen niet konde dulden, weshalven hy vertrok na een afgelegen plaats. Dees onmenſchelyke teelt quam midlerwyl onder elkander tot het verfoeyelyk beſluit, om hunnen eigen vader te verſlinden, als het gebeurde, dat zy hem te zien kregen, zoo als kort daaraan geſchiede, alzoo hy overquam, om hen volgens gewoonte een ſtuk van een rob- of zeehond te vereeren, die hy zelf gevangen had. *Kablunaet* ging onmid-

Wat nu aanbelangt de Ooſt-Kuſt, degzelfs tegenwoordige ſtaat is t'eenemaal aan ons onbekent / vermids 'er met geen ſchepen is by te komen / ter oorzake van de bystere grote menigte brokken Ys / op dien oever van Spitsbergen en andere Noordſche kuſten gedreven / die zich daar vaſtmakende / het land tot een bolwerk verſtrekken en 't zelve t'eenemaal ontoegangklyk maken. Uit den bovengemelden krygstocht der Oosterſche Groenlanders tegens de Schrellingers blykt volkomen / dat na de verwoesting en geheele verdelging van het Weſterſche diſtrict en degzelfs kolonien of volkplantingen / het Oosterſche steeds ſtand gehouden en gebloeit hebbe; edoch in wat jaar zulks voorgevallen zy / daar

De Ooſtkuſt tot nu aan ons onbekent.

Heeft na de verwoeſting van het weſterſche diſtrict gebloeit.

onmiddelyk den vader te gemoed, en deze gaf hem het ſtuk van den zeehond over, dat hy hen gebragt had; maar hy was niet zoo dra aan land geſtapt, of het honſche geſlacht maakte zich van hem meester en verſcheurde hem, waarna zy aan het eeten gingen van den zeehond, die hen gegeven was. Terwyl de *Kablunaets* daar woonden, quam een van de *Innuits*, of menſchen, zoo als zy zich zelven noemen, langs het ſtrand roeijen, en zyne ſchicht werpende na een zeevogel, en den zelven miſſende, zag zulks een van de *Kablunaets*, die op een hoek lands ſtont, 't welk zeewaards in ſtrekte; hy lachte hem uit en dreef den ſpot met hem, en op den grond gaande leggen, zei hy, dat vermids hy gezien had, dat hy zoo vaardig was in het ſchieten met den boog, hy zelf de vogel zyn wilde; dat hy op hem mikken en zorg dragen konde, dat hy hem raakte. De *Innuit* ſchoot en doodde hem. Deze dood veroorzaakte geſtadige oneenigheden en oorlogen tuſſchen de *Kablunaets* en de *Innuits*, welke laatſte eindelyk meesters wierden en de vorige verdelgden.

Overblyfzels van de *Noorweegſche* kolonien.

daar van wozd hy de oude Geſchiedſchzyvers geen gewach gemaakt. Uit verſcheide waarſchynelyke teekenen en overblyfzels kan des niettegenſtaande met rede wozden beſloten / dat de oude kolonie van het Oosterſche diſtrict noch niet t'eenemaal uitgeſturven zy / en om zulks te bewyzen / brengt Thormoder in zyne Hiſtorie van Groenland de volgende paſſaſie by.

Amand, biſſchop van *Ysland*, wierd in de zeſtiende eeuw op de kuſt van *Groenland* gedreven, daar hy het volk hunne kudden zag boeden.

Amand, biſſchop van Shelholt in Ysland, die in den jare 1522. gewyd is / maar in den jare 1540. zyn bisdom heeft neergelegt / eens uit Noorwegen na Ysland keerende / wierd dooz een stozm weſtwaards op de kuſt van Groenland gedreven / langs dewelke hy eenigentyd noozdwaards ſtevende / zoo verre dat wanneer hy tegen den avond na het land zeilde / hy zich by Herjolsneſs bevond. Hy quam zoo dicht aan ſtrand / dat hy ganſch duidelyk zien kon / dat de inwoners hunne kudden in begzaasde landen hoededen ; maar om dat de wind kozt daarna gunſtig wierd / deed hy alle zeilen byzetten en nam coers na Ysland, 't welk hy den volgenden dag bereikte / lopende in de baai van St. Patrik, op de Weſtkuſt van 't eiland / 's mozgens vzoeg / wanneer men bezig was / de koeyen te melken.

Een kaptein van *Hamburg* Torfager ſchzyft / heeft het volgende verhaal medegedeelt ; in onzen tyd / meld hy / wierd zekere Jan Groen-

lan-

lander, die een geruimen tijd in dienst van de kooplie- door
den van Hamburg gebruikt is geweest / in een tocht van storm
daar na Ysland ooz tegenwind en stozm belopen / waar- opdezel-
in hy groot gevaar liep / op de Ysyke rotzen van ve kust
Groenland schip en volk te verliezen / doch hy quam ten vervallen, heeft
laatsten aan een goede baai / die verscheide eilanden eenige
bevatte / daar hy gelukkig ten anker quam aan een oude
woest eiland. Niet lang te voren had hy met ver- inwo-
daar van daan verscheide ander eilanden ontdekt / die be- ners ge-
woont waren / dewelke hy echter uit vreze vooz de in- zien.
woners / in 't eerst niet durfde aandoen / doch einde-
lyk moed scheppende / begaf hy zich met zijn boot aan
land / en ging na het naaste huis / dat zeer klein en slecht
was. Hier vond hy al het nodig gereedschap / om een
visschers-boot toe te takelen ; ook zag hy een visschers-hut
of kleine loots / van steen opgemaakt / om de visch daar-
in te drogen / zoo als in Ysland de gewoonte is. Daar
lag een dood lichaam van een man / uitgestrekt op de
aarde / met het aangezicht omgekeert en een muts op het
hoofd vastgenaait. Zyne overige klederen waren ten dee-
len van grof laken / en ten deelen van robbe vellen ge-
maakt; naast hem lag een oud beroest mes / dat de kaptein
nam om op zyne terug komst in Ysland aan zijne vrien-
den te vertonen / om tot een bewijs te verstrekken van
't geen hy gezien had. Voorts word gemeld / dat dezen
kaptein driemalen dooz onweder op de kusten van Groen-

land verhallen is/ en dat hy daardoor den toenaam van Groenlander gekregen heeft.

Dit verhaal kan niet meer dan honderd jaren geleden zyn/ gelyk Theodorus Torlack beweert/ om dat de bovengemelde Jaarboeken, waarin't zelve gevonden word/ door Biorno van Skarſaa binnen deze 30 jaren opgeſtelt zyn.

Op de *Ysland-ſche* kuſt vind men dikwyls wrakken van boten van *Groenland*, beſtaande in ſtukken van planken.

Dezelve ſchryver meld verder/ dat in Ysland diſtwyls hier en daar aan ſtrand gevonden zyn oude ſtukken van planken/ zynde dezelven van inhouten van boten/ de invoegzels beſtreken met een ſoort van pik of lym/ gekookt van de kaken van zeehonden/ welke ſoort van lym men weet/ dat nergens anders dan alleen in Groenland gebruikt word/ of in zwang gaat. Daarenboven heeft men in den jare 1625 een diergelyke boot gevonden/ die op een hoek lands by Reiche-Strand geſmeten was; dezelve was zeer fraai of liever kunſtig gemaakt/ zynde ſamen gevoegt met houte nagels of pennen/ en komende in allen deele overeen met de geene/ waarin Asmund Kaſtenrazius in de jare 1189 in gezelſchap van twaalf man uit Groenland in Ysland gekomen is/ welke boot insgelyks ſamen gehecht was door middel van houte pennen en ſeenuwen of darmen van dieren. Dezelve Geſchied-ſchryver verhaalt in zyn

Boek

Boek de Novitiis Groenlandorum Indiciis, dat men eenige jaren geleden op den Oost-kust van Ysland gevonden heeft een roei-riem / waarop deze woorden gesneden waren; Oft var ek dascedar ek dro dik, dewelke beteekenen / Dikwyls ben ik afgeslooft en moede gemaakt geweest, als ik u voortgeholpen heb. Daarenboven vind ik een verhaal in een Hoogduitschen Schryver / wiens naam is Dithmarus Blefkenius, nopende zekeren monnik / geboren in Groenland, die als reisgenoot van den bisschop van de plaats / in den jare 1546 een tocht na Noorwegen deed / en daar de Schryver meld / dat hy kennis met hem gemaakt en hem zelven in persoon gesproken heeft. Deze monnik verhaalde hem veel vreemde en byna ongelooflyke dingen van een Dominikaner klooster in Groenland, genaamt St. Thomas klooster / wezwaards zyne ouders hem in zyne jeugd gezonden hadden / om een monnik van dien orden te worden; maar de waarheid van dit verhaal word zeer in twyfel getrokken / zynde nevens verscheide andere vertellingen van Blefkenius wederlegt en tegengesproken door Arngrim in zyne Verhandeling / tot titel voerende; Anatome Blefkeniana. Blefkenius Verhaal is des niettegenstaande door verscheide andere Schryvers bekrachtigt. Erasmus Franciscus in zyn Boek / genaamt Oost- en Westindische Staats-Thuin, verhaalt ter plaatze / daarby van Groenland handelt / dat een kaptein van een Deensch schip / genaamt Jacob Hall, van den koning zynen

Blefkenius Verhaal van een monnik, geboren in *Groenland*.

Wederlegt door *Arngrim*, een voornaam schryver.

Jacob Halls Verhaal

van den-zelven monnik.

zyn meester bevel bekomen hebbende / om een toght te doen na Groenland, allereerst Ysland aandeed / daar hy van 's konings stedehouder of gouverneur goed bericht ontfing van Groenland, vernemende verscheide zaken / die hem te voren onbekent waren geweest. En ten einde te beter onderrecht te zyn van al 't geen die zaak betrof / wierd zekere monnik ontboden / om hem van alles te verwittigen / welke monnik men zeide / dat een inboorling van Groenland was. Van dezen monnik doet de gemelde Jacob Hall in zyne korte Beschryving het volgende Verhaal / t'eenemaal met dat van onzen bovengemelden Schryver Erasmus Franciscus overeenkomende; „ Daar heeft eertyds / meld hy / in Ysland een „ klooster geweest / genaamt Helgafield, of Heilige „ Berg, waarin / offschoon het vervallen was / zekere „ monnik woonde / geboozen in Groenland, met een „ breed aangezicht / taanachtig van couleur. Deze „ monnik wierd in de tegenwoordigheid van Jacob Hall „ by 's konings stedehouder of gouverneur ontboden / „ die hem vervolgens beval / om hem kaptein Hall van „ den staat van Groenland te onderrechten. De mon„ nik zei hem dienvolgens / dat hy zeer jong / of liever „ noch een kind zynde / door zyne ouders in dat kloos„ ter was gestoken; en dat hy naderhand door dienzel„ ven bisschop / van wien hy de heilige ordens had ont„ fangen / gecommandeert was / om met hem na Noor„ wegen te gaan / daar hy zichzelven onderworpen had

„ aan

„ aan den biſſchop van Drontheim, onder wiens ge-
„ zach en jurisdictie in geeſtelyke zaken alle de Ysland-
„ ſche prieſters ſtaan; doch dat hy naderhand weder na
„ zyne geboorte plaats gekeert zynde/ hy zich ander-
„ maal in zyn vorig klooſter had opgeſlooten. Men
„ zegt/ dat dit in den jare 1546 gebeurt is. Hy zei
„ daarenboven/ dat in het klooſter van St. Thomas,
„ waarin hy mede eenigen tyd doorgebragt had/ een
„ fontein was van ziedend heet water/ 't welk door
„ middel van pypen in alle de cellen en bedtrekken van
„ 't klooſter geleid wierd/ om ze warm te maken". Wat van de zaak zy/ ik acht/ dat 'er al zoo veel rede is/ aan de echtheid van dit Verhaal te twyfelen/ als men zou mogen hebben nopende het vorige/ om dat niets diergelyks in onze Deenſche jaarboeken gevonden word. Wat aanbelangt het klooſter van St. Thomas in 't byzonder/ de oude Hiſtorien van Groenland maken daar van gewag. Nicolaas Zenetur, Venetiaan van geboorte/ die den koning van Denemarken als zee-kaptein gedient heeft/ word gezegt/ in den jare 1380 op de Groenlandſche, kuſt verzeilt geweeſt te zyn/ en daar dat zelve Dominikaner klooſter gezien te hebben. Deszelfs Verhaal is door Kircherus in de volgende woorden aangehaalt; „ Hier is mede een Dominikaner klooſter te
„ zien/ gewyd aan St. Thomas, in wiens nabuurſchap
„ is een Vulcano/ of buurſpuwende berg/ en aan den
„ voet van denzelven een bron van ziedend heet water.

Waarom dit Verhaal mede geen geloof verdient.

In het klooſter van *St. Thomas* is een warme bron, waarvan 't water door py-

pen geleid, het ganſche klooſter warm maakt.

„ Dit heet water is niet alleen dooꝛ pijpen in het
„ klooſter en in alle de cellen der monniken geleid / om
„ dezelve warm te houden / zoo als de beztrekken bp
„ ons dooꝛ middel van kachels heet gemaakt wozden / 'tzp
„ met hout of andere bzandſtoffe / maar hier hoken en
„ bakken zp hun vleeſch en bzood met 't zelve. Deeꝛ
„ Vulcano of vuurſpuwende berg werpt zoo een bpſte-
„ re meenigte puimſteen uit / dat dezelve materialen
„ heeft uitgelevert tot het bouwen van het gantſche
„ klooſter. Daar zijn mede fraaije tuinen / die gekoe-
„ ſtert door dit heet water / allerhande bzuchten en bloe-
„ men rpkelijk vooꝛtbzengen. En na dat dit water die
„ tuinen heeft bevochtigt / ontlaſt het zich in de bpge-
„ lege Baai / waardooꝛ dezelve nooit met ps bedekt
„ is / 't welk dan ook oozzaak is / dat zeer veel zeevo-
„ gels zich daar onthouden / en de Baai zeer viſchzijk
„ is / tot levens middelen vooꝛ de inwoners ".

Biorno van *Skarſaas* Verhaal van biſſchop *Amund*, geloofwaardiger dan andere.

Van alle de bpgebzagte Verhalen verdient dat van Biorno van Skarſaa nopende Amund, biſſchop van Skalholt, die op de kuſt van Groenland verdzeven is geweeſt / het meeſte geloof / uit 't welk wp zien / dat de kolonie van het Oſterſche diſtrict gebloeit heeft omtrent honderd en vpftig jaren / na dat de commertie en navigatie tuſſchen Noorwegen en Groenland waren opgehouden / en dooꝛ zoo veel men weet / is dezelve jegenswooꝛdig noch niet t'eenemaal van haar oude Noorweegſche in-

inwoners berooft. Wy zijn niet in staat geweest/ eenig bericht wegens deze zaak van de hedendaagsche Inwoners te krygen/ om dat ze geen gemeenschap met dat district hebben/ 't zy ter oorzake van het ys/ 't welk hen t'eenemaal van elkander afzondert/ 't zy uit vreze dat de inwoners van dat land hen doden en verdelgen zouden; want zy schilderen dezelven af als een wrede/ barbarische onmenschelijke natie/ die alle de vreemdelingen/ die in hunne handen vervallen/ vernielen en opëeten. Nochtans vpaldien wy mogen geloven het verhaal van Reizigers/ die een groot gedeelte van het Oosterssche district langs gevaren zijn/ zoo is 'er op die kust geen andere soort van inwoners te vinden/ dan op den westelijke oever. Maar hoe het komt/ dat het Oosterssche district/ 't welk door Nooren en Yslanders zoo wel bevolkt is geweest/ dat het twaalf grote parochien en honderd en negentig dorpen bevatte/ buiten en behalven/ een bisschops-stoel en twee kloosters/ en tot in den jare 1540 gebloeit heeft/ ten laatsten verdelgt en verwoest is/ zulks kan ik niet begrijpen. Sommige zijn van gevoelen/ of liever beweren/ dat de zoogenaamde zwarte plaag/ die in den jare 1348 zoo een yslijke verwoesting in de Noordsche landen aanrechte/ zich insgelijks over Groenland verspreid heeft en ook over de Oosterssche volkplantingen/ doch zulks is zonder eenigen grond of rede/ om dat de commertie op Groenland gedreven is tot in den jare 1406, en die kolonie in den jare 1540 noch in wezen

De hedendaagsche *Inwoners*, weten niets daarvan.

Op wat wyze der Christenen kolonien van het

Oost-diſtrict verwoest zyn.

zen gewoest is. Wpaldien derhalven dit diſtrict verwoest / of van deszelfs oude inwoners berooft is / zoo is niet onwaarſchynlyk / dat zy eenzelve noodlot met ſommige weſterſche hebben ondergaan / die door de onmenſchelykheid der wilde Schrellingers uitgeroeit zyn.

Voornemen van *Erick Walkendorff*, aartsbiſſchop van *Drontheim*, om ſchepen ter ontdekking te zenden.

Zedert de ophouding van allen koophandel en vaart tuſſchen Noorweegen en Groenland is een gehecle eeuw verlopen / tot dat andere ondernamen / ontdekkingen te doen nopende het Oosterſche diſtrict. De eerſte van de geene / die deze zaak ter herten nam / was Erick Walkendorff, aartsbiſſchop van Drontheim, die beſloten had / ten dien einde ſchepen op zyn eige koſten uitte ruſten / doch dezelve wierd in dat godvzuchtig vooznemen geſtuit door Chriſtiaan den tweden, koning van Denemarken, in wiens ongenade hy geraakte. De naaſt opvolgende koning was Frederik de eerſte, die gelyk verhaalt wozd / de gemelde expeditie of tocht vooz had / zonder dat dezelve echter ooit vooztging. Chriſtiaan de derde, gelyk Lyſander verhaalt / zond verſcheide ſchepen met datzelve vooznemen / maar zonder eenige ontdekking te doen. Frederik de twede volgde zynen koninglyken Vader / zoo wel in de regering / als in deszelfs godvzuchtig voornemen omtrent Groenland; dezelve verkoos daartoe zekere Mogens Heinſon, vermaard zeeman in dien tyd. Deeg zeeman tegens veel moeyelykheden / gevaar en ſtormwinden en ys geworſtelde

Van *Frederik den eerſten Chriſtiaan den derden.*

Frederik den tweden.

ſtelt hebbende/ kreeg het land in 't gezicht/ maar kon- Wedervaren van *Morgens Heinſon.*
de 't zelve niet naderen/ waarop hy weder na huis keer-
de/ en voorgaf/ dat hy aan land had konnen komen/
bpaldien zyn ſchip niet in 't midden van desselfs baart
door eenige blinde of in zee verſchole zeilſteene rotzen te-
gen gehouden was geweeſt/ zoodanig dat hy niet kon-
de voorderen/ of ſchoon hy een zeer gunſtigen wind had/
het een ſtyve koelte waaide en geen pg hem belette/
zulks hy daardoor afgeſchrikt beſt geoordeelt had/ we-
der na Deenemarken te ſtevenen. Maar de rechte zeil-
ſteene rotzen zyn na myn gevoelen geweeſt zyne over-
grote bekommertheid/ dat hy niet behouden door de ver-
ſchrikkel ke pgbergen geraken zoude/ of wel de ſterke
ſtroom/ die ſteeds langs het ſtaten Voorgebergte met
zoodanig gewelt en ſnelheid loopt/ dat dikwyls een
ſchip met volle zeilen geſtuit word/ zoodanig dat het
weinig of niets ter wereld daartegen arbeiden of voort-
ſpoeden kan. De oorzaak door andere wegens die
vreemde uitwerking bygebragt/ is de viſch Remora,
door de Noordlanders genaamt Kracken, doch zulks is
een fabuleuſe vertelling van de alte lichtgelovige voor-
ouders/ en worſtelt niet minder onder ongerymtheden/
als het vorig gevoelen/ dat naamlyk rotzen van zeilſteen/
leggende op den grond van de zee/ de baart van een
ſchip zouden konnen beletten/ dat op de oppervlakte van
dezelve zeilt.

De ridder *Martin Forbiſher*, doo. koningin *Eliſabeth* ter ontdekking na *Groenland* gezonden.

In het zelve jaar / dat Mogens Heinſon ter ontdekking na Groenland uitliep / meldende Engelſche Hiſtorien / dat kaptein Martin Forbilher, een Engelsman / door de roemruchtigen koningin Eliſabeth tot dien zelven einde uitgezonden is. Deez kaptein kreeg het land in 't gezicht / maar ten deele belet zynde door het ys dat daar aan vaſt was / en ten deele door de koztheid der winterſche dagen / en dewyl het laat in 't jaar was / zoo kon hy het niet naderen en dus keerde hy weder na Engeland. Het jaar daaraan ondernam hy 't voorjaar dienſelven tocht met drie ſchepen. Meenigerhande gevaren wegens ys en ſtorm winden voorgekomen zynde, quam hy ten langſten aan land / en vond daar een wilde woeſte natie / die ziende / dat de Engelſchen na hen toegingen / hunne hutten verlieten / en wegliepen / om zich te verbergen. Sommige wierpen zich van de ſteilſte rotzen in zee. De Engelſchen gingen in hunne hutten / en vonden maar alleen een oude en een jonge vrouw die hoog zwanger was / welke beide hy met zich nam. Ook verhaalt men / dat hy daar vond eenig zand / waarin hy greintjes goud of zilver beſpeurde / waarvan hy zoo tonnen vulde / en mede na Engeland nam. Wat aanbelangt dit goud en zilver zand / ik kan niet nalaten / te twyfelen / of zy diergelyk op de kuſt van Groenland gevonden hebben. Ook verhaalt de ridder Martin verſchiede andere verwonderenswaardige dingen van dienzelven aart / en wel voornaamlyk van de beſchaafde

Deszelfs twede tocht.

ma-

manieren en beleeftheid van een natie/ in die gewesten wonende/ van dewelke hy schrijft/ datze geregeert wierden door een prins/ die zy Kakiunge noemde/ en in staatzie op hunne schouwders droegen/ zeer rijk gedost en verciert met goud en edelgesteentens/ 't welk in geenen deele overeenkomt met den slechten armen staat van Groenland en desselfs inwoners/ maar veel eer met de rijke konigrijken van Peru en Mexico, daar overvloed van goud en silver is/ en daar hy mogelijk het bovengemelde goud en silver zand van daan gebragt zal hebben.

Maar ik acht hoogtyd te zijn/ zulke onzekere Verhalen te laten voor 't geen ze zijn/ en onze gedachten te wenden nade godvruchtige ondernemingen van onze allergenadigste souverainen/ de koningen van Denemarken, om Groenland t'ontdekken en verder machtig te worden. En wy vinden/ dat na de expeditien van Frederik den tweden, desselfs opvolger/ Christiaan de vierde, tot die ontdekking vier verscheide reizen met grote kosten/ schepen uitgerust en uitgezonden heeft. De eerste tocht wierd gedaan door den commandeur Godke Lindenow, met drie schepen. De Historie vermeld/ dat Lindenow met zyn schip aan de Oost-kust van Groenland quam/ 't welck ik echter naauwlijks kan geloven/ en dat hy daar vond een zeer wild onbeschaaft volk/ gelijk gezegt word/ dat Forbisher daar allereerst aan

Koning *Christiaan de vierde*, zond op vier verscheide reizen schepen, ter ontdekkinge van *Groenland.*

aangetroffen zou hebben. De commandeur vertoefde daar dzie dagen/ geduurende welken tyd de wilde Groenlanders quamen/ om met hem handel te dzyven/ ruilende allerhande pelterpen en huiden/ als mede ſtukken van koſtbare hoozns tegen allerhande ſnuiſterpen/ als meſſen/ ſcharen/ naaldens/ gemeene bzillen en andere diergelyke beuſelingen. Toen hy van daar onder zeil ging/ waren twee Groenlanders noch in zyn ſchip/ die hy met zich nam. Deze ziende datze weggevoert wierden/ deden alles watze konden/ om weder in bzyheid te geraken/ willende zelfs verſcheidemalen overboozd ſpzingen/ om na de wal te zwemmen/ zoo dat men genoodzaakt was/ hun handen en voeten te binden/ en zich op die wyze van hen te verzekeren; evoch wanneer hunne landgenoten zulks zagen/ rotteden zy in groten getal op ſtrand zamen/ maakte een yslyk geſchzeeuw en gehuil/ wierpen met ſteenen en ſchoten met hunne bogen na de matrozen/ waarop die van 't ſchip een kanonſchoot deden/ 't welk zoodanigen ſchzik onder de Groenlanders veroozzaakte/ datze alle gingen lopen. De twee andere ſchepen/ die die onder den commandeur behoozden/ zeilden de kaap Farwel om/ zynde de zuideliykſte uithoek van Groeland, tegen over 't landſchap Nova Canada, rechtſtreeks na de Straat Davis, in welke vaart zy verſcheide goede havens ontdekten/ zoo als ook zeer vermakelyke groene Landerpen/ maar alle de inwoners woeſt en wild/ als de bovengemelde. Ook

Twee *Groenlanders* door *Lindenow* in *Deenmarken* gebragt.

De twee andere ſchepen bragten eenig metaal met zilver-eerts en vier wilden met zich.

zegt

zegt men/ datze op sommige plaatzen gevonden hebben steenen/ die eenig zilver-erts in zich bevatteden/ die zy met zich namen/ en van dewelken honderd pond zesentwintig oncen zilver uitleverde. Ondertusschen kan ik weder niet nalaten/ te vragen/ of dit zilver-erts gevonden zy op de kust van Groenland dan tegen over dezelve op die van Amerika. Deze twee schepen vragten ingelyks vier wilden met zich t'huis te Coppenhagen.

Twede tocht.

De twede tocht geschiede op order van dienselven koning in den jare 1606 met vyf schepen onder het gebied van den bovengemelden commandeur/ nu admiraal Lindenow, nemende met zich de vier wilden/ die zy 't jaar te voren uit Groenland weggevoert hadden/ doch een van deselve quam onderwege te sterven. In desen tocht nam de admiraal desselfs coers na het westen van kaap Farwell, stevenende na de Straat Davis, en langs deselve heen gezeilt en verscheide plaatsen ontdekt hebbende/ keerde hy na huis.

Derde tocht.

De derde en laatste expeditie van dien roemruchtigen koning geschiede slechts met twee schepen/ onder den commandeur Carsten Richards, geboren in Holstein; hy zag het land en desselfs hoge ruwe steile rotsen van verre/ maar kon ter oorsake van het ys 't selve niet genaken/

ken / ſulks hy na huis keerde / na dat hy veel vergeefſche moeite gedaan had.

Tocht van kaptein Munck in 1616.

De vierde expeditie van koning Chriſtiaan den vierden onder het beſtier van kaptein Jens Munck in den jare 1616, wierd niet gedaan ter ontdekking van Groenland, maar enkel en alleen om tuſſchen Groenland en Amerika een dooztocht te vinden na China. De misluklingen van dien tocht zyn door den gemelde kaptein verhaalt.

Tocht op koſten van een compagnie kooplieden te *Coppenhagen.*

Buiten en behalven deſe vier tochten op 's konings koſten / wierd onder de regeering van dienſelven koning een vyfde ondernomen door een maatſchappy / in den jare 1636 te Coppenhagen opgerecht / van welke maatſchappy de opperkanſelier / Chriſtiaan Frys preſident was / zoo als Lyſcander verhaalt. Twee ſchepen / door die maatſchappy uitgeruſt / hunnen koers na het weſten van Groenland zettende / quamen in de Straat Davis, daar zy een wyltyds met de wilden handel dreven; maar dit was het hooft oogmerk niet van den commandeur; deſelve was verwittigt van een kuſt / waarvan het zand de kouleur en zwaarte hy van goud / die hy dien volgens aandeed. De twee ſchepen wierden met dit zand geladen / en men keerde daarmede na Coppenhagen, daar de goudſmids in 't werk geſtelt wierden / om te onderſoeken of 'er goud onder was; maar deſe goudſmits de vereiſchte kenniſſe daartoe niet hebbende / zoo beval de op-

opperhanſelier/ preſident van de maatſchappy/ het zand overboozd te werpen. Een gedeelte van 't ſelve wierd midlerwijl uit liefhebbery bewaart/ waaruit een ſcheikonſtenaar/ die naderhand te Coppenhagen quam/ een goed deel zuiver goud trok. De eerlijke en welmeenende commandeur/ die op dien tocht was geweeſt/ geraakte dooz dit geval t'eenemaal uit de gunſt/ en quam kozt daar aan van hertzeer te ſterven/ zulks niet alleen de ſchat/ dien hy t'huis gebzagt/ weg was/ maar ook de kenniſſe van de plaats/ daar deſelve was te vinden/ om dat hy die had geheim gehouden.

Onder de regering van koning Frederik den derden, wierd in den jare 1654 een ſchip uitgeruſt dooz zekeren Hendrik Muller, booznaam rpk heer/ en onder commando van David Nelles na Groenland gezonden; deze arriveerden behouden in Groenland, en bzagt van daar dzie bzouwsperſonen/ welker namen waren Kunelik, Kabelau en Sigokou. Deze bzouwsperſonen waren na het gevoelen van biſſchop Torlais, die het Journaal of dag verhaal van den gemelden kaptein had gelezen/ in de nabuurſchap van Herjolsnes gevangen/ 't welk zoo als Thormoder Torfaeus beweert/ op de Ooſtkuſt legt/ doch ik kan zulks niet wel geloven/ zynde veel eer myne gedachten/ datze op de weſtkuſt/ niet ver van de rivier Baal ontmoet zyn/ alzoo eenige der inwoners/ die noch in leven zyn/ dat geval ſteeds in verſche geheugenis

Tocht van *David Nelles.*

bewaren/ en my hare namen/ zoo als ze in het bovengemelde Journaal zyn ter neer gestelt/ gesegt hebben.

Van *Otto Axelson.*

De laatste commandeur/ die ter ontdekking van Groenland uit gezonden wierd/ is volgens Torfæus in zyne Historie van Groenland geweest/ kaptein Otto Axelson, in den jare 1670, onder de regering van Christiaan den vyfden, roemruchtigen gedachtenis; doch wat uitslag deselve gehad heeft/ daarvan maakt Torfæus geen gewag. Men leest nochtans in een ongedrukt Verhaal van Groenland/ opgestelt en geschreven door Arngrim Vidalin, derde Deel eerste Hoofd-stuk/ dat zyn gemelde majesteit verzocht en met grote voorrechten begiftigt hebbe George Tormuhlen, commertie-raad te Bergen, om schepen ter gemelde ontdekking in zee te brengen/ waarop de gemelde commertie raad niet alleen een schip tot dien tocht uitruste/ maar ook een meenigte passasiers aan de hand kreeg/ om zich, die gewesten ter neer te gaan zetten/ welke hy van al 't nodige ten dien einde bezorgde/ te weten van mond en krygsbehoeftens/ en van houte huisen/ gereed om ten eersten in dat land opgerecht te konnen worden/ doch dit groot voornemen mislukte/ werdende het schip door de Franschen genomen en te Duinkerken opgebragt.

De Schryver vertrekt na *Groenland.*

Dus liet het zich een geruimen tyd aanzien/ als of men alle gedachten op Groenland t'eenemaal had laten va-

baren / tot dat eindelijk in den jare 1721 na veele welmeenende nodigingen en ontwerpen / door my overgelevert aan de Groenlandsche maatschappy te Bergen, goedgekeurt en bekrachtigt door wylen zyn majesteit Frederik den vierden, roemruchtiger gedachtenis / die maatschappy besloot / om niet alleen schepen te zenden / maar ook een kolonie in Groenland op de hoogte van 64 graden op te rechten / wanneer ik met myne gansche familie derwaards ging / en vyftien jaren daar bleef. Gedurende myn verblyf aldaar / heb ik getracht te bekomen alle de kennisse / die zoo door de zee als het land van den tegenwoordigen toestand en staat geweest verkregen konden worden / en myn arbeid is in geenen deele vruchteloos geweest; want ik heb op de westkust sommige plaatzen gevonden / die eertyds door de oude Nooren bewoont zyn geweest / doch vermids ik dien tocht laatst in alle deszelfs omstandigheden en gevaren / waar mede dezelve verzelt is geweest / afzonderlyk beschreven en met den druk heb gemeen gemaakt / zoo acht ik nodeloos / daar van wyders gewag te maken.

Edoch vermids myn hoofd oogmerk wel voornaamlyk strekte / om de oost-kust van Groenland t'ontdekken / 't welk altyd voor 't beste van onze aloude kolonien gehouden is / zoo ontfing ik dienvolgens in den jare 1723 een brief van dan de bovengemelde Groenlandsche maatschappy te Bergen / meldende dat zyn majesteits welbehagen was / dat de oost-kust insgelyks bezocht en ont-

Doet 1723 een tocht ter ontdekking van de ooſtkuſt.

dekt wierd. En ten einde zulks te beter te weeg gebragt en uitgeboert zou mogen worden / nam ik het beſluit / om dien tocht in perſoon te doen; ik zeilde zuidwaards / tot aan het ſtaten Voorgebergte / zoekende na de ſtraat van Forbiſher, die de kortſte weg zou zyn geweeſt / volgens de kaarten / die de gemelde ſtraat ter dier plaatze ſtellen / maar ik kon diergelyke ſtraat niet vinden. Hoe het zy / vermids het nu te laat in 't jaar voor my wierd / om mynen tocht te vervorderen / zynde de maand van September by na ten einde / wanneer ed winter in die geweſten begint / verzelt van vreeſelyke ſtormwinden / zoo was ik genoodzaakt / terug te keeren.

In den jare 1724 bragten de bewindhebbers van de Groenlanſche maatſchappy te Bergen volgens zyn maieſteits wille en welbehagen een ſchip in zee / om een landing op den ooſt-kuſt te wagen / zoo als men eertyds gedaan had op gemelde kuſt / die tegen over Ysland legt; maar de verbazende grote meenigte yſs / 't welk de kuſt tot een borzweering verſterkte / deed die onderneming t'eenemaal misluiken / zoo als het omtrent veele andere mede daan had. Vermids 'er geen kans ter wereld was voor ſchepen / om die kuſt te nadezen / zoo beſloot diezelve koning in den jare 1728, om buiten en behalven verſcheide andere grote koſten / eenige paarden aan die kolonie te zenden / in hope / dat men met dezelve te land na de ooſt-kuſt zou konnen ryden / maar niets was zoo on-

onmogelyk ter oorzake van de onbruikbare steile ruwe bergen / die jaar uit jaar in / met ys en sneeuw bedekt zyn / die noit smelt. Een andere nieuwe expeditie ter zee / wierd dienvolgens in den jare 1729 op bevel van den gemelden koning gedaan door den lieutenant Richard, die met zyn schip dicht by de nieuwe Deensche kolonie in Groenland overwinterde / en in zyne reize terug na Denemarken alle bedenkelyke pogingen aanwende / om aan de bovengemelde kust tegen over Ysland te geraken / maar al zyn arbeid was vergeefs / vindende hy niet minder het ys in zynen weg / als voor desen alle andere gedaan hadden.

Tocht van den Lieutenand *Richard* in 1729.

Deze moeyelykheden en gestadige te keur stellingen hebben by de meesten alle hope doen verdwynen / van ooit in die onderneming te zullen slagen / edoch ik vlei my desniettegenstaande / dat ik gelukkig ontdekt en aan de hand gegeven heb een middel / 't welk my niet zoo onbeenlyks voorkomt / of schoon men tot noch toe niet de proef daar van genomen heeft / of ten minsten niet / zoo als het behoort / naamlyk om van het Staten Voorgebergte, of zoo als wy het noemen / van Kaap Prins Christiaen af langs het Land / Noordwaards te varen. De onderrechting die ik gehad heb van de Inwoners, die in hunne boten een groot gedeelte van de Oostzyde langs gevaren zyn / bekrachtigen my in myn gevoelen: want alhoewel jaarlyks een ongelooflyke meenigte drift-ys van Spitsbergen of Nieuw-Groen-

Nieuw ontwerp, om op den Oost. kust te geraken.

Groenland, langs deze kuſt af komt / en by 't Staten Voorgebergte paſſeert / 't welk het naderen van ſchepen belet / zoo ver als het ys ſtrekt / en waarontrent de voornaamſte Noorweegſche kolonien geweeſt zyn / zoo vind men nochtrans by 't ſtrand ſcheuren in 't ys / en een open zee / door de welke boten en kleiner vaartuigen konnen paſſeren; en volgens het verhaal van de Inwoners en myn eigen ondervinding hindert de ſterke ſtroom / die door de baayen en rivieren veroorzaakt word / en ſteeds zuidweſt langs het ſtrand ſchiet / het ys / om zich aan het land vaſt te zetten / en houd het op ſekere diſtantie van het ſtrand af / door welk middel de Inwoners op zekere tyden zonder eenig beletzel een gedeelte aan die kuſt in hunne groote boten gepaſſeert hebben / alhoewel zy niet zyn geweeſt / in plaatſe van de oude Noorweegſche kolonien / van dewelke zonder twyfel noch eenige overblyfzels te zien zyn op de Oost-kuſt. Dat boven ben ik op een geloofwaardige wyze onderrecht door Hollandſche matrozen / die deze zeën hebben bevaren / dat verſcheide van hunne ſchepen ſomwylen de Oost-kuſt van Groenland tot op twee [illegible]ſtig graden t'eenemaal van 't ys vry gevonden / [illegible] gelegenheid op die kuſt tuſſchen de rotzen vertoeft / en een voordeelingen handel met de wilden gedreven hebben; en dat zulks de waarheid zy / zulks heb ik zelf bevonden op myne t'huysreize van daar in den jare 1736, wanneer wy het Staaten Voorgebergte en Kaap Farwell paſſeerden / dicht ver-

by

by de kust / daardien tyd geen ys was te zien / maar vermids dit zoo zelden gebeurt / zoo is het zeer onzeker en onveilig voor een schip / om zich zoo ver onder de oost-kust te wagen; maar zoo als ik te voren heb aangemerkt / is het veel veiliger en doenlyker / om in kleine baartuigen van het Voorgebergte die kust langs te varen / voornaamlyk als 'er op de hoogte 60 en 61 graden een logie wierd opgerecht / en middel konde gevonden worden / om aldaar op den Oost-oever mede een logie te maken. Want volgens het verhaal / dat oude Schryvers ons van Groenland hebben nagelaten / beslaat den grond / die onbebouwt legt / tusschen de West en Oost kust / niet meer dan twaalf Noorweegsche mylen waters / of volgens later gissing / is het een tocht van zes dagen met een boot. En vermids de overblyfzels der oude woningen / die ik tusschen de 60 en 61 graden heb ontdekt / zonder twyfel leggen op het zuidelykste gedeelte van de West-kust / zoo volgt daaruit noodzakelyk / dat het land van daar na de zuidelykste gedeeltens van de Oost-kust / niet heel groot zyn kan. Wyaldien het nu op zekere tyden doenlyk gevonden wierd / met boten of kleine schepen langs de strand na den Oost-kust tot op de hoogte van 63 of 64 graden te varen / zoo zouden hier en daar kleine Woningen of hutten konnen worden opgerecht / door welk middel men een bestendige gemeenschap zou konnen onderhouden en wederzydsche bystand aan elkander verleenen / of schoon groter schepen

Men behoorde hier en daar kleine woninde-

gen of hutten op te ſlaan, om de correſpondentie open te houden.

dezelven niet konden aandoen / maar ſlechts de zuidelyhſte. Ook hou ik my verzekert / dat de zaak doenlyhk is / en byaldien het Godt genadiglyk behaagde / dezelve te bevorderen / zoo zouden hier kolonien konnen worden opgerecht / die men zonder veel moeite jaarlyhks van al het nodige zou konnen voorzien.

DERDE HOOFDSTUK.

Van de Natuur der grond, planten en mineralen.

Voortbreng zelfs van het land, eertyds voor 's Konings keuken bewaart.

WAt aanbelangt de natuur van den grond / de aloude Hiſtorien vermelden / dat de Groenlandſche kolonien zeer veel vee hebben aangequeekt / die melk / boter en kaas in zoo een overvloed uitleverden / dat een grote meenigte daarvan na Noorwegen vervoert / en wegens de uitſtekende aangename ſmaak en zonderlinge kracht voor 's konings keuken bewaart wierd / en dat men zulks pleeg te doen / tot in de regeering van koningin Margareta. Ook lezen wy in die Hiſtorien / dat ſommige gedeeltens van het land de heerlyhſte tarwe hebben voortgebragt / en dat in de dalen of valeyen gevonden wierden eikebomen / waaraan akers groeiden

zoo

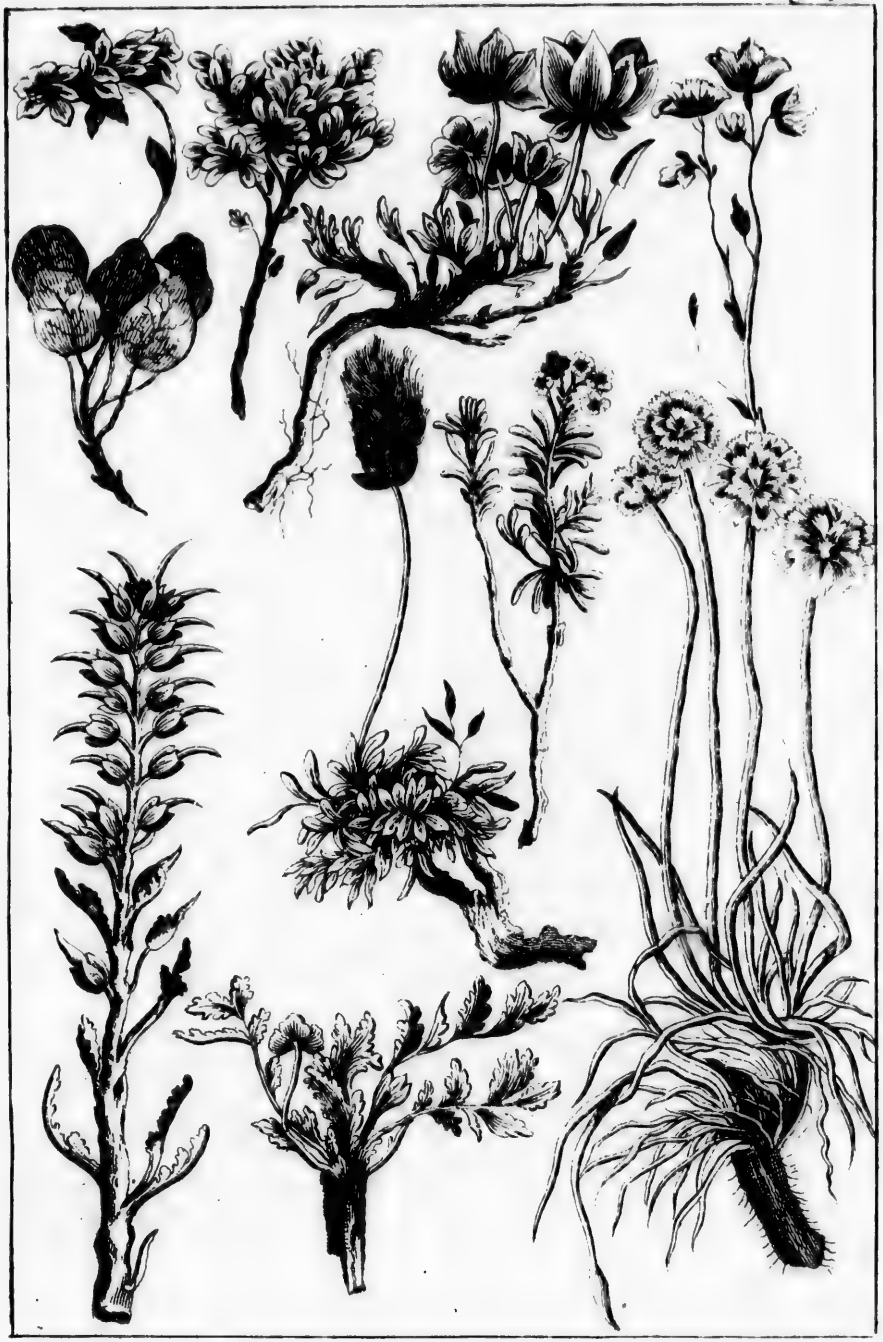

zoo groot als een appel / (a) die zeer smakelijk waren. De bosschen krielden van alderhande wild / rendieren / hazen / enz. tot vermaak der liefhebbers van de jagt. De rivieren / baaijen en zeën leverden uit een byzondere groote menigte van allerhande visch / zoo als ook robben / en walvisschen / waarmede alle de inwoners aanzienlijken handel dreven. En alhoewel het land jegenswoordig geen roem dragen kan op dienzelven overvloed / om dat het van kolonien / en vee ontbloot is / en t'eenemaal onbebouwt en woest legt / zoo twijfel ik nochtans niet / of de districten die eertyds door de aloude Nooren aangequeekt en bewoont zijn geweest / zoude hunne vorige vruchtbaarheid weder bekomen / byaldien zy andermaal met menschen en vee bevolkt wierden / te meer om dat in die districten heerlijk gras groeit / voornaamlijk tusschen de 60 en 65 graden. In de groote Baai / in de zeekaarten bekent met den naam van Baals-Rivier, en jegenswoordig genoemt de Baai van de Goede Hoop, na de Deensche kolonie / aan den mond van die Rivier opgerecht / leggen aan beide zyden van de kolonie veele goede beemden / tot het grazen en weiden van zeer veel vee /

Heerlyke weilanden op 60 tot 65 graden.

(a) Een *Inwoner* uit het zuidelykste gedeelte van het land omtrent het Staten Voorgebergte komende, zei jegens myn zoon, toen hy limoenen zag, dat hy vruchten even als die in zyn land aan bomen had zien groeijen, doch darze viermaal kleinder waren; 't welk ik acht, dat akers of eykels geweest zyn, waarvan ik hier boven heb gewag gemaakt.

bee/ zonder te ſpreken van een groten overvloed van levensmiddelen/ die de zee zoo wel als het land uitleveren. Boſſchen van hoog ſtammige bomen ontmoet men heel zelden; in de meeſte Baayen heb ik nochtans gevonden ſtruiken en heeſters in grote meenigte/ en wel voornaamlyk van Berke/ Olme en Wilgebomen/ die genoegzaam brandhout uitleveren ten dienſte der inwoneren. Het grootſte boſch/ dat ik gezien heb/ ſtaat op de hoogte van 60 en 61 graden/ daar ik berkebomen zag twee a drie vademen hoog/ ruim zoo dik als een mans arm of been. Kleine Geneber-bomen vallen hier mede in overvloed/ bezíën van dezelve zoo groot als graauwe erwten. Het kruid/ genaamt Quaun, 't welk onze Angelica is/ groeit hier overal/ zoo wel als de wilde Rosmaryn, die de reuk en ſmaak heeft van Terpentyn. Hier van word een fyne olie en ſpiritus gediſtileert/ die zeer heilzaam en van groot gebruik is in de artzeny. Dat dierbaar kruid/ Tepelpladen/ het heerlykſte geneesmiddel van de ſcheurbuik/ vind men alomme aan de zee-kant/ en balt hier zoo ſcherp en bitter niet als dat van zachter klimaten of luchtſtreken. Ik heb wonderbare uitwerkzelen van deszelfs genezinge gezien. Het land brengt insgelyks voort een ſoort van gras met geele bloemen/ waarvan de wortelen in den voortyd een aangenamen lieflyken reuk verſpreiden/ hyna als die van rozen. De inwoners gebruiken het tot hunne ſpyze/ en bevinden zich zeer wel daarby. In de Baai-

Maar geen bomen of boſchadien, dan alleenlyk kreupelboſch.

Verſcheiderhande kruiden en planten.

Een kruid, waarvan de wortel zoo aangenaam ruikt, als een roos.

jen

jen en Rivieren vind men aan de zyde van het gebergte wilde Thym/ die na zonnen-ondergang zeer aangenaam ruikt. Daarenboven groeit hier een kruid/ genaamt Tormentil, zonder te spreeken van een grote meenigte andere kruiden/ planten en gewassen/ die ik my niet kan te binnen brengen/ en welker namen my inder daad t'eenemaal onbekent zyn. Sommige van deselve staan hier in pryt afgebeeld. De gemeenste beziën/ die ze voortbrengen/ worden genaamt Blaauwe-beziën/ Braambeziën/ enz. De Multe-beziën/ die zeer gemeen zyn in Noorwegen, willen hier niet aarden ter oorzake van den zware mist/ die over de eilanden hangt/ als die planten botten of uitlopen. Dit land belooft voor 't overige veel/ en wel voornaamlyk op de hoogte van 60 tot 64 graden/ en schynt tot Koornland zeer bequaam te zyn/ werdende noch heden teekenen van akkers gevonden/ die bequaam zyn/ om te bebouwen. Ik zelf heb eens de proef daarvan genomen/ door gerst te zaayen in het land aan onze nieuwe kolonie/ die zoo weelig opschoot datse in het laatst van Juli in volle aren stont/ maar niet ryp wierd ter oorzake van de vorst by nacht/ die de groei belette. Vermids dit koorn van Bergen in Noorwegen was overgebragt/ zoo had het zonder twyfel een langer zomer en meer hitte van noden/ om tot rypheid te geraken/ maar ik ben van gevoelen/ dat koorn/ 't welk in de noordelykste districten van Noorwegen valt/ beter in Groenland zal slagen/ om dat die luchtstreken

Bequame grond tot het voortbrengen van allerhande koorn.

beter met elkander overeenkomen. Kapen en sluitkool zyn hier zeer goed/ en van een zoeten smaak/ voornaamlyk de Kapen/ die zeer groot vallen. Dient te worden aangemerkt/ dat al het geen van de vruchtbaarheid van den grond van Groenland is gesegt/ verstaan moet worden van de hoogte van 60 tot 65 graden/ en dat die vruchtbaarheid verschilt na der verscheiden graden hoogte; want in het Noordelykste gedeelte vind men noch gras noch loof/ zelfs niet zoo veel/ dat de inwoners gras genoeg konnen vinden/ om in hunne schoenen te doen tot het warm houden van hunne voeten/ maar 't selve van de zuidelyke districten moet krygen.

In het Noorder gedeelte groeit gras noch loof.

Van metalen of mineralen in dit land/ heb ik weinig of niets te zeggen. Ontrent twee Noorweegsche mylen ten zuiden van de kolonie der Goede Hope, worden op een Voorgebergte hier en daar groene blakken of plekken gezien/ als spaansch-groen/ die te kennen geven/ dat 'er een koper-myn is; en zeker inwoner heeft my eens gebragt eenige stukken/ zeer veel na ruw lood zweemende; daarenboven is hier een soort van kalamynsteen/ die de couleur heeft van geel koper. In mynen tocht tot het doen van ontdekkingen/ heb ik op een klein eiland/ 't welk wy aan deden/ gevonden/ eenig geel zand/ met cinober of vermiliaene strepen; Ik zond een party van 't selve aan de bewindhebbers van de Groenlandsche maatschappy te Bergen, om de proef daar van te

Mineralen en metalen schaars in dit land.

te doen nemen / en zy ſchreven my tot antwoord / dat ik trachten zoude / zoo veel my mogelijk was / over te zenden / van dat zelve zand / maar tot hunne te leurſtelling zoo wel als tot de myne / ben ik nooit in ſtaat geweeſt / het gemelde eilandje weerom te vinden / om dat het zeer klein was / en 't niets te beduiden had / leggende onder een grote menigte andere / terwyl het teeken / dat ik zorg had gedragen / daar te laten op rechten / om het daaraan te kennen / door den wind weg geſlagen was. Daar word middlerwyl genoeg van dat zand hier en daar in het land gevonden / 't welk gebrand zynde / roodachtig word / zoo als het ook doet / als het eenigen tyd opgeſloten is geweeſt. Of dit nu van 't zelve zand is waar van de ridder Martin Forbiſher gezegt word / honderd vaten in Engeland overgebragt te hebben / en 't welk men zeide / dat veel goud in zich bevatte / en wederom / zoo als hier boven is gemeld / waarmede eenige Deenſche compagnies ſchepen bevracht / in den jare 1636 na Coppenhagen gekeert zyn / zulks is een zaak / die ik niet voorneemens ben / te beſliſſen. Zoo veel ik nochtans kan zeggen / dat ik door de kleine ondervinding / die ik in de ſtofſcheidkunde verkregen heb / de proef daarvan heb genomen / 't zy door extractie of precipitatie / uittrekkinge of neederzyvinge / om te zien / of 'er iets uit te halen was / doch dat al myn arbeid en moeite ſteeds vergeefs is geweeſt. Met een woord / ik verklaar / nooit eenig zand gevonden te hebben / waar in Goud

of

Kriſtal en Rubyen in dit Land.

of Zilver was/ maar wat aanbelangt rots-kriſtal/ zoo rood als wit/ men vind het hier; in het rood kriſtal is eenig goud/ 't welk niet anders dan door de chymie/ kan worden uitgehaalt. Onbrandbaar blas/ genaamt Aſbeſtus/ Asbeſtinum, Ἀσβεστον/ is hier zoo gemeen/ dat men heele hopen daar van zien kan; het ziet 'er uit als een gemeene ſteen/ weshalven het dan ook in 't Engelſch ſteen-blas genaamt word/ maar kan geſpleten of geklooft worden/ als een ſtuk hout; het bevat lange vezelen/ die gewallkt of geklopt en van het vuil/ gezuivert/ geſponnen konnen worden; zoo lang als het zyn olyeachtige vochtigheid heeft/ brand het wel/ maar verteert nooit tot aſſche. Rontom onze kolonie der Goede Hope, valt een ſoort van gemeene groſſe baſtaard marmer van verſcheide couleuren/ blaauw/ groen/ rood/ en ſommig t'eenemaal wit/ zoo als ook wit met zwarte vlakken/ waar van de inboorlingen allerhande vaatwerk en gereedſchap maken/ als lampen/ kookpotten/ en zelfs kroezen/ om metalen in te ſmelten/ konnende dit marmer de proef tegen het vuur uitſtaan (a).

Aſbeſtus.

Marmer, dat het vuur verduren kan.

Van dit marmer is een grote quantiteit na Drontheim in Noorwegen gebragt/ waar van men gebruik heeft ge-

(a) De lampen en potten, die de zuidelyke inwoners van dit marmer maken, worden zeer duur verkoft, zoo dat de inboorlingen, van de noordelyke gewesten, daar zoodanig marmer niet word gevonden, acht of tien rendieren huiden geven voor een groten pot, of drie huiden voor een lamp.

gemaakt in het vercieren van de cathedzale kerk van die ſtad/ zoo als Peter-Claudius Undalin meld (a).

Onder de voortbrengzelen der zee/ vind men buiten en behalven verſcheiderhande ſchulpen/ moſſelen/ hier mede koraal-bomen/ waarvan ik 'er ongemeen fraai en groot gezien heb.

(a) Volgens het verhaal der inboorlingen vind men in de zuidelyke gedeeltens een warme bron van een minerale hoedanigheid, die de ſchurft geneeſt, byaldien men zich daarin baad. De wilden waſchen hunne huiden daarin, neemt alle vuiligheid weg, en maakt ze t'eenemaal als nieuw.

VIERDE HOOFDSTUK.

Van het climaat en gematigtheid der lucht.

DE Inboorlingen hebben geen reden/ over regen en ſtormachtig weêr te klagen/ voornaamlyk niet in de Baai van Diſco/ gelegen op de hoogte van 68 graden/ daar men doorgaans gedurende den ganſchen zomertyd helder en vaſt weer heeft; maar aan de andere kant/ als het eens ſlecht en buyig weêr word/ In dit geweſt is doorgaans vaſt weêr.

raaſt de wind met ongelooflijk geweld / voornaamlijk als hy uit den zuiden of zuid-weſten hoek waait; waarby men opgemerkt heeft / dat de ſtorm over is / en gevolgt word van goed weêr / zoo dra de wind weſt of noorden loopt. In den zomertyd zou het land ongemeen vermakelijk en gezond zyn / byaldien men hier zoo een zwaren miſt niet had / voornaamlijk aan de zee-kuſt; want het is hier al zoo warm / als in eenig ander land / als de lucht helder en onbetrokken is / 't welk gebeurt als de wind ooſt waait; ja ſomtyds is het zoo heet / dat het zee-water / dat na de ebbe in de holligheden der rotſen blyft / door de hitte van de zon meenigmalen reeds voor het vallen van den avond / in ſyn wit zout verandert of geſtremt is. Het heugt my / dat wy eens drie maanden na elkander heel goed vaſt weêr gehad hebben / en zoo een aangenaamen zonneſchyn / als men zou konnen wenſchen / zonder regen. De zomer begint in 't laatſt van Mei en duurt tot half September / het ganſche overige gedeelte van het jaar is winter / die lydelyk is op de hoogte van 64 graden / maar ten noorden op 68 graden en daarboven / is de koude zoo fel / dat zelfs de ſterkſte dranken / als by voorbeeld / Franſche brandewyn / enz. voor het vuur bevriezen. Om het einde van auguſti is de zee t'eenemaal bedekt met ys / 't welk niet voor ayzil of mei / en ſomtyds niet voor 't einde van juni wegraakt en ſmelt. Het is aanmerkelijk / dat op weſt-kuſt in verſcheide landſchappen /

Zout van zee-water door de hitte van de zon.

Zeer felle koude op 68 graden noorder-breedte.

ſchappen / leggende op een en dezelve breedte / als ſommige diſtricten van de Straat-Davis en Noorwegen, het veel houder maakt / als op de Ooſt-kuſt. En of ſchoon het in de Straat-Davis veel houder is / als in Noorwegen, de ſneeuw legt daar nooit zoo hoog / voornaamlyk niet aan de Baaijen en Rivieren / daar ze zelden dieper legt dan een halve roede / terwyl nochtans de diſtricten / diep in het gebergte ſaar upt ſaar in met ys en ſneeuw bedekt zyn / zonder dat die ooit ſmelten. Niet een plek lands is bloot / dan alleen aan ſtrand en langs de Baaijen, daar men des zomers als bezruikt wort door de hoogſtaangename groene kruiden / veroorzaakt door de hitte der zonne / die van de eene zyde na de andere weerom gekaatſt word / en in deze lager gedeeltens der Valeien / die aan alle kanten met ſteile rotzen en bergen omzingt zyn / als in een middelpunt / verſcheide uuren na elkander zonder tuſſchenpoſing zamen komt; maar zoo dra de zon onder is / verandert de lucht eensklaps / en de koude ysbergen doen de nabyheid van hunne nabuurſchap gevoelen / en den inwoneren kleederen / geboert met bont / aantrekken. Buiten en behalven het killig ys / dat de geheele opperblakte van 't land bedekt / is de zee voor 't grootſte gedeelte daarmede als verkropt / zoo dezre dat men blakke en grote ysvelden ziet / of Baai-ys / zoo als men het noemt / en byſtere hoge bergen van een verbazende dikte / leggende al zoo diep onder water / als zy de kruinen boven 't zelve uitſteken. Deze zyn brokken van de

Aan de weſt-kuſt kouder, als op de ooſt-kuſt.

De ſneeuw legt zoo hoog niet in de *Straat-Davis* als in *Noorwegen*.

Ysbergen in zee.

ysbergen van het land / die dicht aan zee leggen / en berstende of splytende / in zee tuimelen en weg dryven.

Van allerhande figuren.

Zy vertonen van verre verscheide koddige vreemde figuren / hebbende sommige de gedaante van kerken / en kasteelen met spitzen en torens; andere verbeelden ganschy natuurlyk schepen in volle zeilen / waar door vele misleid zyn / die gemelde ysbergen voor wezentlyke schepen aanziende / daar na toe zeilden om ze te prepen.

En kouleuren.

De gestalte en gedaante der ysbergen komen niet alleen ganschy verwonderlyk voor / maar hunne verscheidenheid / of liever het verschied der kouleuren streelt het gezicht ook zeer veel; sommige zyn wit en helder als krystal; andere blaauw als een saphyr / en andere wederom groen als een smaragt. Sommige schryven de oorzaak van deze kouleuren toe aan de metalen of mineralen van de plaatzen / daar het ys gevormeerd word; of wel aan de wateren / van dewelke 't zelve zamengestremt is; maar de onderbinding heeft my geleert dat het blaauwe ys de zamenstolling is van versch water / 't welk in den beginne wit is / en op 't laatst hard en blaauw word. De groenachtige kouleur komt van 't zout water. Men heeft opgemerkt dat by aldien men een stuk blaauw ys by het vuur legt / om te smelten / en naderhand in de kouwde brengt / om weder te bevriezen / 't zelve niet weder zyn vorige blaauwe kouleur krygt / maar wit word. Hier upt besluit ik / dat de blugge zwavelachtigheid / die het ys uit de lucht na zich heeft getrokken / door deszelfs ontbinding

Blaauw ys gesmolten en weder bevrozen zynde, word wit.

in

in water/ uitwaasſemt en verbliegt. Alhoewel het zomer ſaizoen zeer heet is in dit Land/ de hitte verooꝛzaakt weinig donder of blixem. De rede daar van acht ik te zyn de koele nachten/ die de hitten des daags matigen en verzachten/ en de zwavelachtige uitwazemingen met den zwaren mist of dauw weder op den grond neer doen vallen. Wat aanbelangt de gewone verhevelingen/ of hoogvliegende dampen/ die dooꝛgaans in andere landen gezien wooꝛden/ dezelve zyn mede alhier zichtbaar/ als by vooꝛbeeld de regenboog/ verſchietende ſtexren/ enz. Edoch 't geen die luchtſtreek wel vooꝛnamelyk eigen is/ is het Nooꝛder licht of Aurora Borealis, 't welk in de lente tegen den tyd van den nieuwe maan/ over het geheele halfrond al zoo ſnel als blixem ſtralen heene ſchiet/ vooꝛnaamlyk by een helderen nacht wanneer het zoodanig ſchittert/ dat men daar by lezen kan/ zoo goed als op den vollen dag.

Zelden donder en blixem in dit Land.

Snelle en verbazende beweging van het Noorder licht.

Op den langſten dag/ of zonneſtand des zomers is er geen nacht/ en men heeft het vermaak/ de zon/ vierentwintig uuren lang aan de kim te zien; en in 't hartje van den winter geniet men daarentegen weinig verquikking van dien planeet/ en de nachten zyn naar ebenredigheid lang. Het is nochtans nooit ſoo donker/ of men kan ging en weêrgaan/ ſelfs als het geen maneſchyn of ſterrelicht is. De ſneeuw en het ys/ waar-

In het midden van den zomer gaat de zon niet onder.

mede land en zee beide bedekt zyn/ verlichten de lucht/ hoewel andere de rede hiervan met veel grond toeſchryven aan de nabyheid van den horiſond of gezichteinder by den aequator/ of nachteeveningslyn.

Gezonde lucht in dit geweest.

De geſteltheid van de lucht is hier niet ongeſond; want byaldien men uitſondert de ſcheurbuik en borſtqualen/ zoo weet men hier weinig van andere ziektens/ die in ſommige landen als eigen zyn. Daarenboven zyn deze ongemakken op de borſt niet zoo zeer de uitwerkſelen van de ſware kouwde/ als wel van het buile ſtinkend miſtachtig weêr/ waaraan dit Land ſeeronderhevig is/ en 't welk ik toeſchryf aan de byſtere groote menigte ys/ dat het land bedekt/ en in zee dryft. Van den beginne van Apryl/ tot om het einde van Juli maakt het miſtachtige weêr/ en van dien tyd af begint de miſt dagelyks te verminderen; maar gelyk men in den zomer miſt heeft/ zoo is men by wintertyd geplaagt met den damp/ genaamt Borſt-ſmook/ die by onlydelyke kouwde als de rook uit een ſchoorſteen uit zee opſtygt/ en zoo dik is/ als de ſwaarſte miſt/ voornaamlyk in de Baayen/ daar eenige opening in het ys is. Het is ſeer aanmerkelyk/ dat deſe borſt/ damp/ rook of ſmook/ als men daar dichte bykomt/ de huid van aangezicht en handen zengt/ maar als men 'er in is/ word men zulk een doordringende of verzengende ſcherpheid niet ontwaar/

De borſtqualen hier gemeen.

Ryp, ruige Vorſt en dampen in den winter.

zyn-

zijnde deselve alsdan warm en sacht/ buiten en behalven/ datse een witte ruige vorst of rijp veroorsaakt in 't hair en op de klederen.

Ik moest niet vergeten/ hier gewag te maken van de hoogstverwonderenswaardige overeenkomste en gemeenschap/ die hier tusschen de fonteinen of bronnen en de grote zee is in acht genomen/ naamlijk dat by springvloed/ te weten/ nieuwe of volle maan/ als de sterkste ebbe in zee is/ de verborge fonteine of bronnen van versch water op strand opwellen/ en zich dikwijls op plaatsen ontdekken/ daar men 'er nooit verwachten of zoeken soude/ voornaamlijk in den winter/ als de grond met ys en sneeuw bedekt is; nochtans zijn op andere tijden geen bron-wellen daar meer te vinden. De oorzaak van deze wonderbare overeenkomst laat ik over aan het geleert onderzoek der natuurkundigen/ hoe naamlijk bronnen en fonteinen volgen de beweging van de grote zee/ zoo als de zee volgt die van de maan. Ik moet midlerwijl aanmerken/ dat sommige geleerden grotelijks hebben misgetast/ als zy beweren en vaststellen/ dat men in de Straat-Davis en Noorwegen naauwelijks ebbe en vloed heeft. Zie Wolffs Redelyke Gedachten over de uitwerkzelen der Natuur, bladz. 541. daar nergens groter ty ooit gezien is/ rijzende en vallende de zee by nieuwe en volle maan/ voornaamlijk in de lente en in 't najaar/ ontrent drie vademen.

Zeldzame overeenkomst tusschen de fonteinen en de zee.

In de *Straat-Davis* zware ebbe en vloed.

VYF-

VYFDE HOOFDSTUK.

Van de Land-dieren, Vogels en wyze op welke de *Inwoonners* die vangen, jagen en dooden.

Geen vergiftige of verslindende roofdieren in dit *Land.*

DAar zyn hier geen vergiftige slangen / geen wilde roofachtige beesten / byaldien men den Beer uitsondert / die volgens sommige een halfslachtig dier is / om dat dezelve in de Noordelykste districten zich voornaamlyk op het ys onthoud / en van robben en visch leeft. Hy liet zich selden dicht by de kolonie zien waarin ik myn quartier genomen hadde. Hy valt hier ongemeen groot / en ziet 'er sylyk en verschriklelyk uit / met lang wit hair. Hy is greetig na menschenbloed.

De Beeren, vervolgen hier menschen en beesten.

Op 76. graden Noorderbreedte zyn de Beeren zoo menigvuldig / dat ze by troppen de woningen der inboorlingen omcingelen / die dan met hunne honden op hen aanvallen en hen met hunne spiesen en lancien ter neervellen. By wintertyd in plaats van holen of kuilen onder de aarde / even als in Noorwegen en andere plaatsen / maken de Beeren hier de hunne onder de

sneeuw /

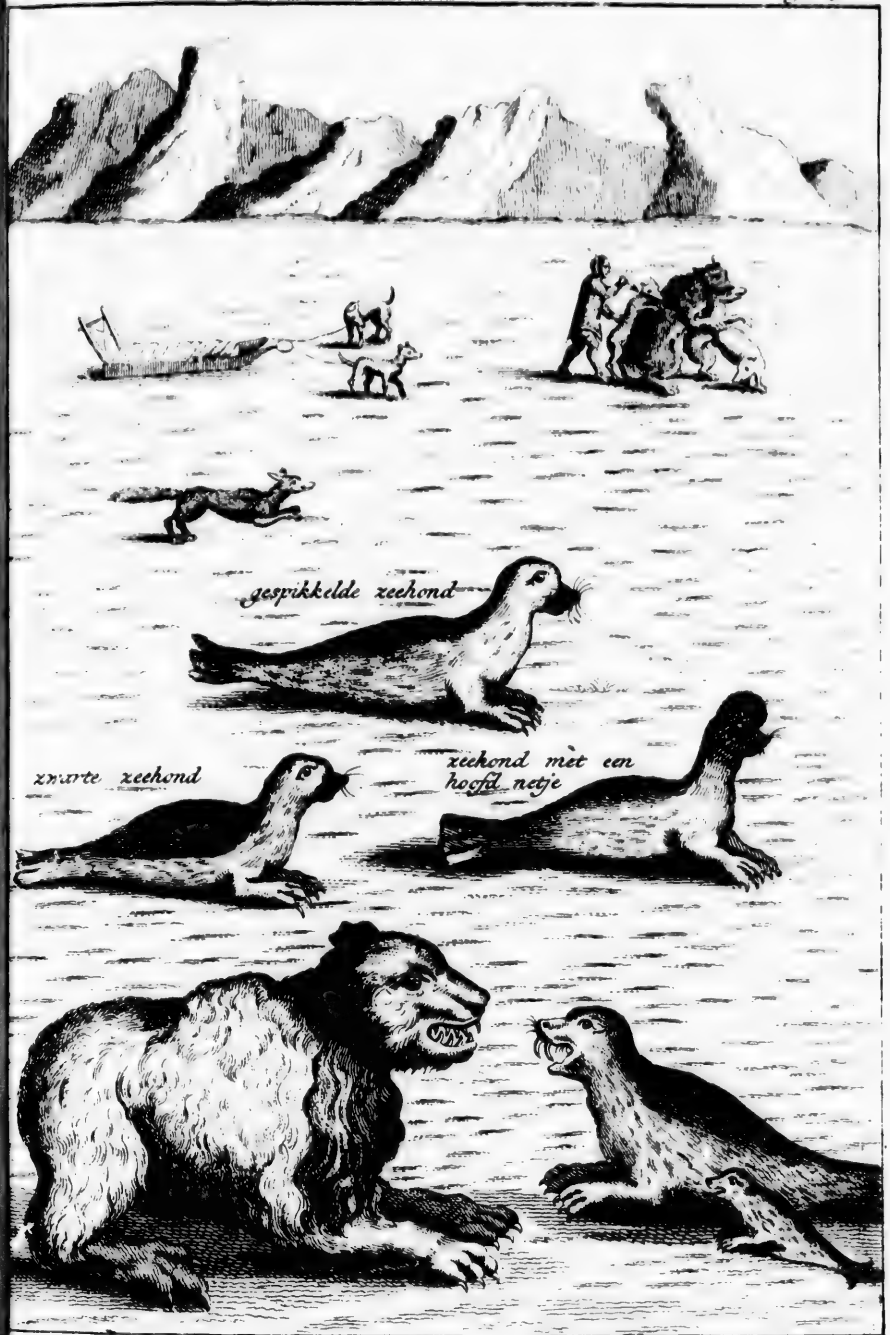
gespikkelde zeehond
zwarte zeehond
zeehond met een hoofd netje

ſneeuw / die volgens de onderrechting / die de inboozlingen mŷ hebben gegeven / ondersteunt zŷn dooz pilaren / als deftige en prachtige gebouwen.

De inboozlingen verhalen daarenboven van een andere soozt roofdieren / by hen genaamt Amarok, die volgens hun zeggen / greetig andere beesten zoo wel als menschen vervolgen / maar geene van hen heeft ooit een Amarok gezien / hebbende zy zulks slechts van horen zeggen / en nademaal geene van de onze / die het land op en neêr gereist en t'eenemaal doorkruist hebben / diergelŷk dier hebben ontmoet / zoo acht ik / zulks maar een loutere fabel te zŷn. De rendieren zŷn op sommige plaatzen in zoo een groot getal / dat men geheele scholen of kudden van deselve ziet / en als zy in troppen gaan grasen / kan men ze niet zonder gebaar naderen. Hoe noozdelyker / hoe minder rendieren / uitgezondert op den derden of vierden graad ten noozden van Disco / daar ze meenigvuldig zŷn / 't zy ter oozsake van de nabyheid van America / 't zy om datse over 't ys na de eilanden lopen / om voedsel te zoeken / dat zy op 't land / zoo lang het met ys en sneeuw bedekt is / niet vinden konnen. De inboozlingen in plaats van reden te geven / waarom zoo een bystere grote meenigte rendieren op het eiland van Disco gevonden wozd / doen zy de volgende kinderachtige vertelling; Dat een machtige of zeer

Rendieren in dit land.

Kinderachtige vertelling der *inboorlinge*, dat't

eiland van *Diſco* van 't zuiden na 't noorden met een touw getrokken of geſleept is.

vermogende Inboorling, te weten/ zekere Torngarſuck, zoo als zy hem noemen/ vader van een yslyke verſchrikkelyke vrouw/ die haar verblyf houd in het laagſte gedeelte van de aarde/ en het gebied voert over alle de zeedieren/ met zynen Kajar dat eiland na de plaats/ daar het nu legt/ van het zuiden/ daar het te voren was/ voortgeſleept heeft. Vermids nu de gedaante van dat eiland zeer veel na de zuidelyke kuſten gelykt/ en de wortel Angelica op 't ſelve valt/ die nergens anders in de naburige diſtricten groeit/ zoo worden zy daardoor in hunne lichtgelovigheid geſterkt. Daarenboven verſekeren zy/ dat op het gemelde eiland noch opheden een hol of gat gevonden word/ door 't welk het touw/ waarmede het eiland is voortgetrokken/ door Torngarſuck vaſtgemaakt is.

De geheele zomer word beſteed in 't jagen van rendieren.

De inboorlingen beſteden den ganſchen zomer in 't jagen van rendieren/ in de binnenſte diſtricten/ nemende door 't grootſte gedeelte hunne wyven en kinderen overal met zich/ om datſe daar blyven/ tot dat de herfſt-tyd aankomt. Gedurende al dien tyd jagen/ vervolgen en verdelgen de inboorlingen die arme dieren met zoodanige drift en verwoedheid/ datſe naauwelyks eenige ſchuilplaats vinden konnen/ zonder dat die den inboorlingen bekent is. Daar eenige rendieren by elkander zyn/ worden ze door alle de wyven en kinderen omcingelt/

gelt/ en met het slaan in de handen/ en schreeuwen in naauwtens gejaagt/ daar de mannen gewapent op deselve loeren/ omze te doden.

Hier vallen insgelijks zeer veel hazen/ die zomer en winter wit/ zeer vet en aangenaam van smaak zijn. De vossen zijn van verscheiderhande kouleuren/ wit/ graauw en blaauwachtig/ maar kleinder/ als die in Deenemarken en Noorwegen, en niet zoo hairig of ruig/ gelijkende meer na marters. De inboorlingen vangen ze doorgaans levend in vallen/ gemaakt van steenen/ als hutjes. De overige vierboetige dieren/ die volgens het verhaal der aloude Geschiedschrijvers/ in dit land gevonden worden/ zijn zabels/ marters/ wolven/ luchten/ hermelynen en verscheide andere/ doch ik heb geene van deselve op de west-kust ooit gezien. Zie Arngrim Jonas, Historie van Groenland, als mede Ivarus Benis verhaal/ by Undalinus vermeld. Tamme of huisdieren zijn 'er niet/ maar honden in groten getalen/ en ongemeen groot/ met wit/ of grijs hair/ en steple ooren. Zy zijn in hunne soort al zoo vreesachtig en dom/ als hunne meesters/ want zy blaffen of kessen nooit/ maar huilen sleehts. In de noordelijke districten gebruikt men deselve in plaats van paarden/ om de sleden voort te trekken/ lopende somtyds vier of zes/ en ook wel acht of tien voor eene sleede/ die met vyf of zes van de grootste robben geladen is/ zittende daarenboven de

De hazen die hier vallen, zyn zeer goed.

Zeer veel witte en graauwe vossen.

Geen tamme dieren, dan alleen honden.

Verstrekken voor paarden.

meeſter voor op de ſlede / die met de honden byna alzoo ber en baardig voorſpoed / als wy met goede paarden doen konnen / alzoo zy by wintertyd op een dag dikwyls / byftien Duitſche mylen / zynde dertig uuren / met deſelve op het ys afleggen. En alhoewel de arme honden voor hen van zoo groten dienſt zyn / zy handelen deſelve zeer ſlecht / want zy moeten zelfs de koſt voor zich zoeken / en als de beeſten beſtaan van moſſelen / die door de zee worden opgeworpen / of wel van beziën / by zomertyd / doch als 'er veel robben gevangen worden / krygenſe het bloed gekookt en 't ingewand.

Grote witte patryzen in overvloed.

Wat aanbelangt land-bogels / daar zyn geene andere dan Ryppers, zynde een ſoort van grote veldhoenders of patrysen / wit in de winter / en graauw des zomers / en deſe hebbenze in groten getale. Raben ſchynen hier tamme dieren te zyn / want men zietſe geſtadig ontrent de hutten / aaſende op de geraamtens der zeehonden / die op den grond leggen. Daarenboven vind men ook hier zeer grote Arenden / welker uitgeſpreide wieken een vadem wyd zyn / maar dezelve worden zelden in de noordergedeeltens van het land gezien; zoo als ook Valken / graauwe / witachtige en geſpikkelde Uylen. Ook zyn hier verſcheiderhande ſoorten van kleine muſſchen / ſneeuw-bogels / ys-bogels en een beeſtje / als een koddenaar of cysje / 't welk zeer lieflyk zingt.

Ook grote Arenden en Valken.

Zingende vogels.

Onder

Onder de inſecten/ of gekurbene diertjes van dit Land/ zyn de muggens het allerlaſtigſte/ welker angelſteek een geſwel en een brandt veroorzaakt; en dit ongemak is men meeſt onderworpen in het heete jaargetyt/ wanneer naauwelyks ſchuilplaats is te vinden. De andere inſecten/ die hier gevonden worden/ beſtaan in ſpinnekoppen/ vliegen/ hommels en wespen. Daarentegen weet men hier niets van vergiftige dieren/ als ſerpenten en diergelyke; ook heeft men geen ſlangen/ padden/ kikvorſchen/ torren/ mieren/ of byën/ en men word niet geplaagt van rotten/ muizen/ of diergelyk ongedierte.

De muggens hier zeer laſtig.

ZESDE HOOFDSTUK.

Van de Zee-dieren, Zee-vogels en Viſſchen.

Verſcheiderhande walviſſchen,

DE Zee is in dit geweſt zeer rijk in allerhande dieren / en viſſchen / van dewelken de Walviſch de kroon boven alle ſpant. Deſelve is van verſcheiderhande ſoort / gedaante en grootte. Sommige worden genaamt Gevinde Walviſſchen / na de vinnen / dieſe by den ſtaart op den rug hebben / maar deze worden niet veel geſocht / om datze weinig ſpek uitleveren / 't welk noch daarenboven van het ſlechtſte ſoort is: zy hebben niet anders dan mager vleeſch / zenuwen en beenderen / lang / rond / rank / dun en ſpichtig / en zeer gevaarlijk / ſlaande verſchrikkelyk met den ſtaart / zoo dat niemand luſt heeft / hen te naderen / of te vangen. De Inboorlingen maken veel werk van hen / om hun vleeſch / 't welk by hen voor een lekkernij gehouden word. De andere Walviſſchen worden meeſt gevangen om hun ſpek en baarden. Deze verſchillen van de eerſte ſoort daarin / dat zy geen vinnen op den rug na den ſtaart toe hebben /

Gevinde Walviſſchen

Andere Walviſſchen, die de beſte baarden uitleveren.

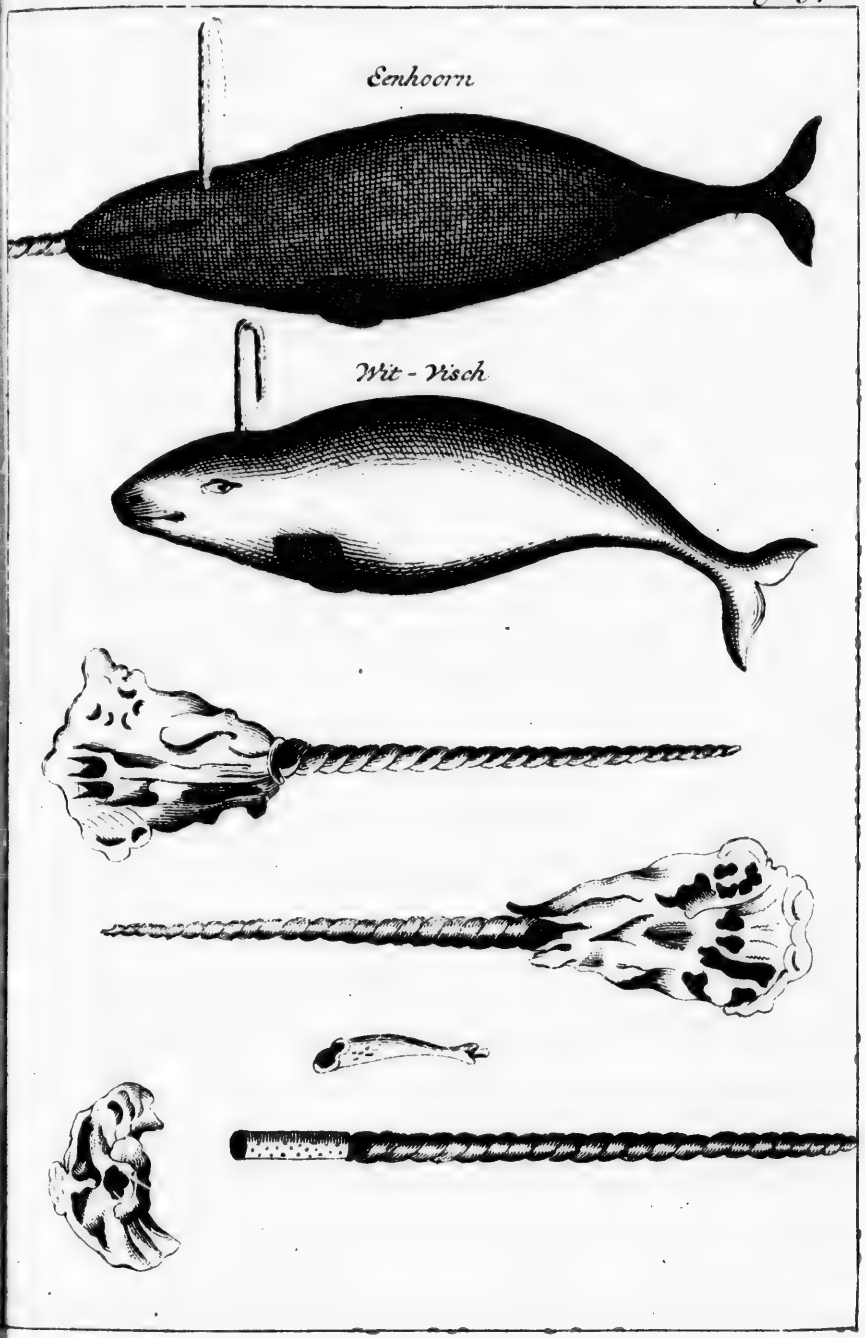
Eenhoorn
Wit - Visch

ben/ maar twee kleine by de oogen/ en dat zy bekleed zijn met een dikke zwarte huid/ geschakeert met witte strepen. Met dese zy-vinnen zwemmen zy met ongeloofljke snelheid. De staart is doorgaans drie of vier vademen breed. Het hoofd beslaat een derde van den geheelen visch. De kaken zijn boven en onder met een soort van hort hair bewassen. Aan 't end van de kaken zijn geplaatst de zoogenaamde baarden / of Walvisch-beenen / dewelke hen voor tanden verstrekken/ die zy niet hebben. Zy zijn van verscheiderhande couleuren/ sommige bruin/ sommige zwart/ en andere geel met witte strepen. Binnen in de mond zijn de baarden begroeit met hair/ gelijk paarde hair/ voornaamlijk de geene/ die de tong in zich besluiten. Sommige zijn krom gebogen/ als een Turkische zabel of houwer. De kleinste zijn gerangeert voor in den mond/ en de achterste by de keel. De breedste zijn in 't midden geplaatst/ daar onder sommige twee vademen lang/ waardoor wy van de bystere groottheid van dit dier konnen oordeelen. Aan elke zyde telt men 'er doorgaans twee honderd en vyftig/ in 't geheel vyfhonderd stuks. Deselve leggen in een breede ry geschaart/ als in een schoof dicht by den anderen/ en gebogen als een halve maan; 't breedste aan den wortel/ die van een taaije lelijke stoffe is/ witachtig/ en aan het bovenste gedeelte der kaken vast/ by de strot/ lopende smaller na 't end toe/ 't welk spits is. Deselve zijn mede met hair bedekt/

om

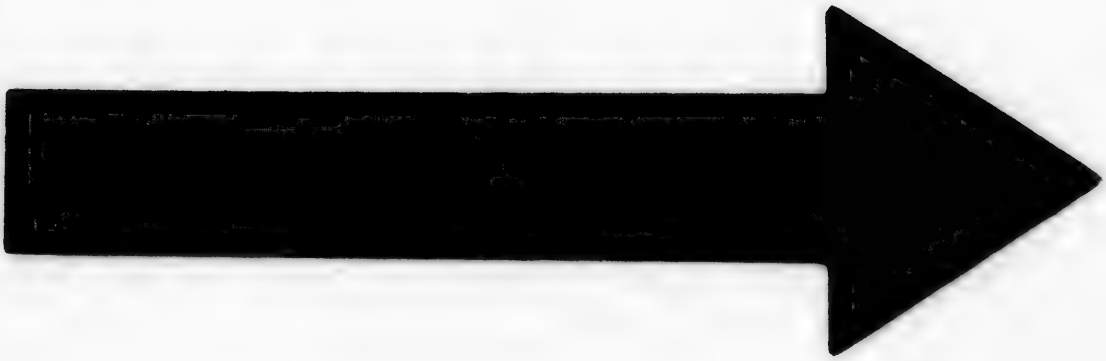

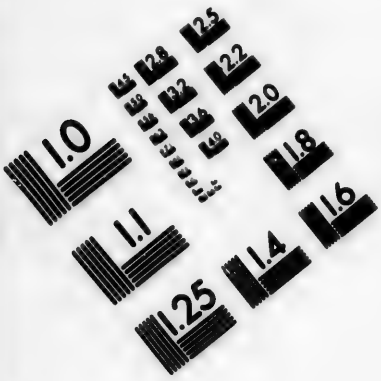

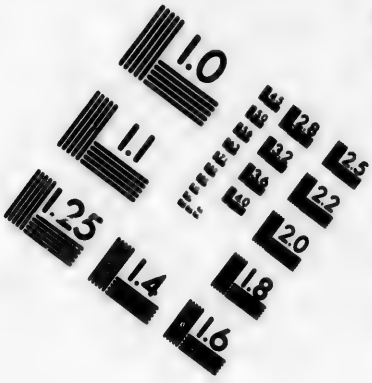

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

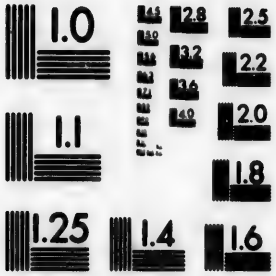

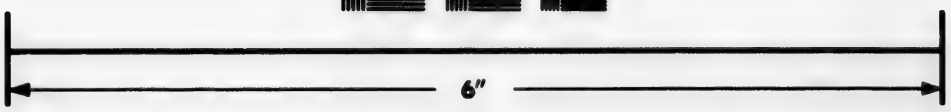

9

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

om de tong niet te quetzen. De onderſte kaak is doorgaans wit / aan dewelke de tong vaſt is / omzingt door de baarden of lange Walviſch-beenen. De ſelve is zeer groot / ſomtyds ontrent achtien voet / en ſomtyds meer / van een witte kleur met zwarte blakken / van een zachte / vette en ſpongachtige booze ſtoffe. De Walviſch heeft een bult op de kruin van zyn kop / en daarin twee ſpuiten en pypen / op een ſelve hoogte tegen elkander overſtaande / en eenigzins gebogen / als de ſtem gaten in een Fiool. Door deze krygt hy adem en blaaſt het water uit / dat hy door den mond inkrygt / werdende 't ſelve na boven gedreven door deſe pypen / in zoo een grote meenigte en met zoodanig geweld / dat het heel verre gehoort word. Wy dyzig weêr weet men daaraan / dat hy niet ver af is. Als hy gequetſt is woed hy zeer geweldig / en dit geraas is dan zoo yslyk / dat ſommige het vergeleken hebben by het bruiſſchen der zeebaren in een ſtorm / of by het losbranden van zwaar geſchut. Zyne oogen zyn geplaatſt tuſſchen de bult en zy-binnen; deſelve zyn niet groter / dan die van een os / en bezet met winkbrauwen.

De Penis van een Walviſch is een ſterke zenuw of pees / zeven of acht / en ſomtyds 14 voet lang / naar evenredigheid van zyn grootte. Deſelve is bedekt met een ſcheede / waarin ze verborgen legt / zoo dat men weinig daarvan ziet. De natuur van het wyfje is als

die

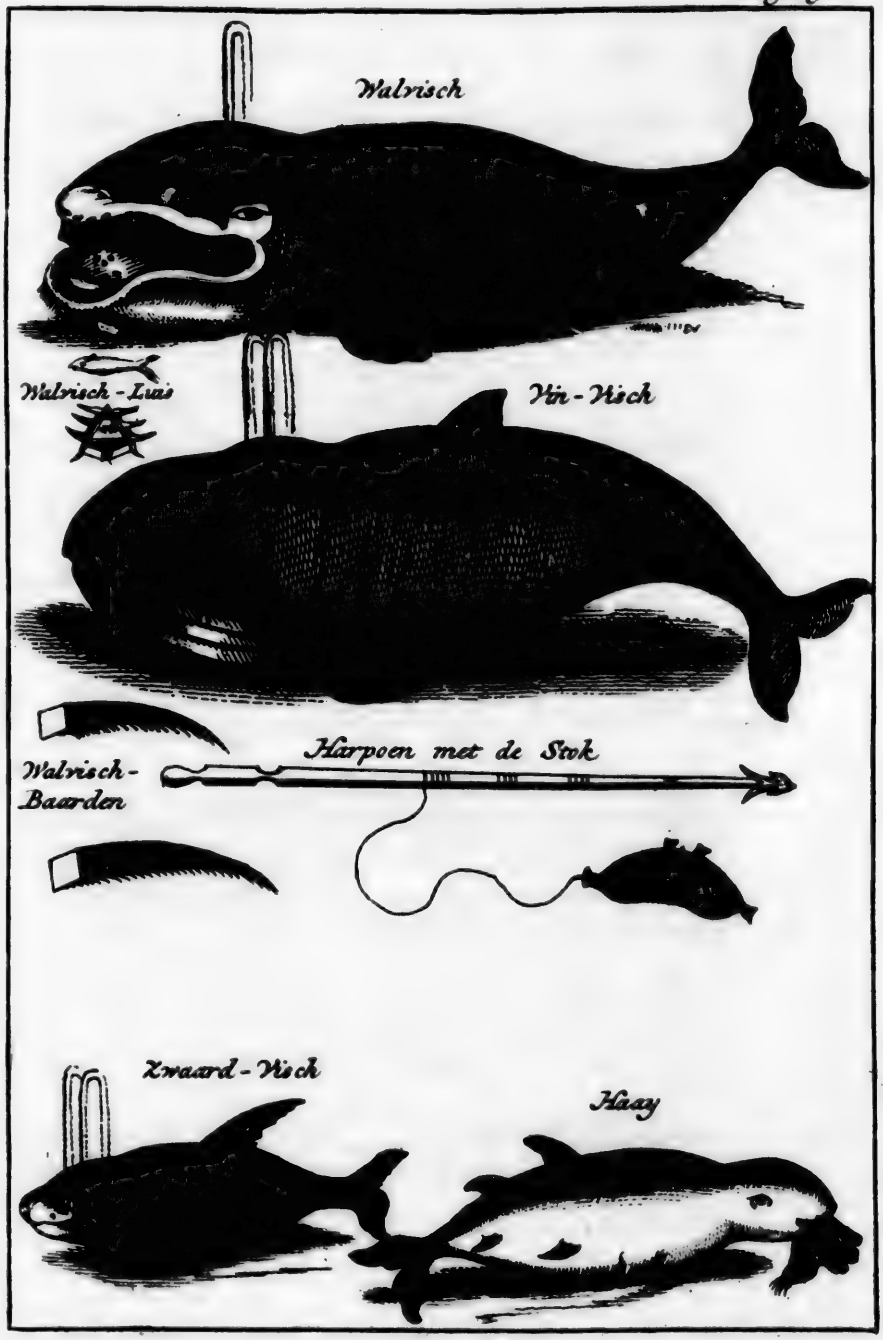
Walvisch
Walvisch-Lus
Vin-Visch
Harpoen met de Stok
Walvisch-Baarden
Zwaard-Visch
Haay

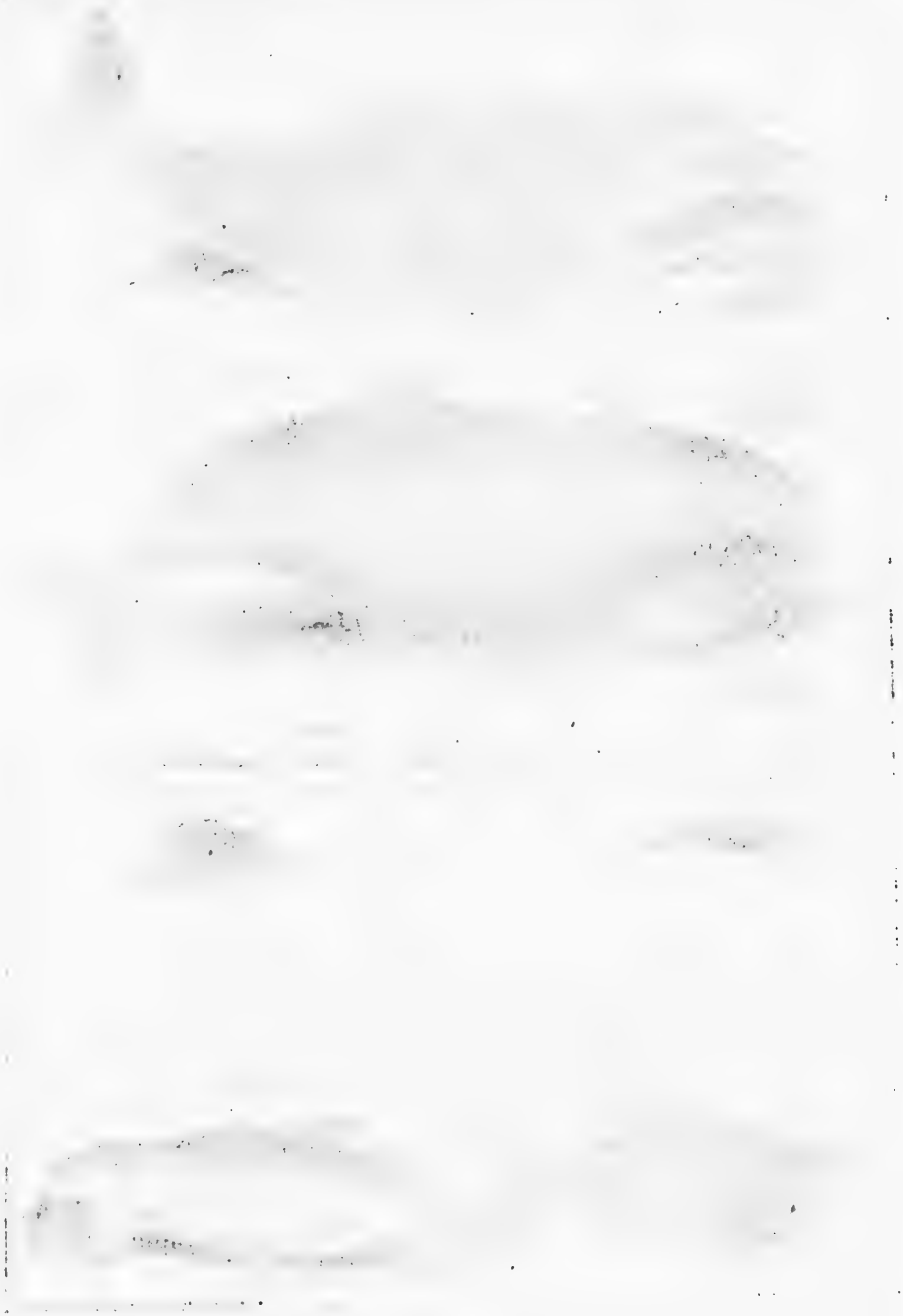

die van de vierboetige dieren; zy heeft twee bozſten met ſpeenen als een koe/ ſommige blank/ andere met wit en blaauwe blakken. In den paar-tyd zyn de bozſten groter dan anders/ en als zy ſamen paren/ ſteken zy 't hooft boven water/ om adem te halen/ en zich te verkoelen. Men zegt/ datſe nooit meer dan twee jongen ter eener dzagt booztbrengen/ die zy zuigen. Het zaad van den Walviſch is verſch kleverig en lymachtig/ en zoo taai als was of pik. Het ſelve heeft geen betrekking tot 't geen wy Sperma Ceti noemen/ want het is ten eerſten bedurven/ en kan dooz geenerhande kunſt bewaart wozden.

Deſe zeedieren/ of liever gedzochten zyn van verſcheiderhande ſlag en grootte. Sommige leveren honderd/ en ſommige tweehonderd of meer vaten ſpek uit. Het ſpek legt tuſſchen de huid en het vleeſch/ zes of acht duim dik/ boozname lyk op den zug en aan den buik. De dikſte en ſterkſte zenuwen zyn in den ſtaart/ die hem tot een roer verſtrekken/ zoo als de vinnen hem dooz roeiriemen dienen/ waarmede hy met een verbaſende vaardigheid zwemt/ naar mate van zynen groten omtrek/ latende zog achter zich/ als een groot ſchip/ waardooz hy dikwyls gevolgt wozd.

Deſe zee-gedzochten zyn zoo ſchuw en vzeesachtig/ als zy groot zyn/ want zoo dza zy een boot horen aan

roeyen / en merken / dat iemand na hen toekomt / ſchieten zy onmiddelyk onder water / en zwemme na de diepte; maar als zy zich in gevaar bevinden / toonen zy hunne grote en verbaſende kracht / want dan verbzyſelen zy alles wat hen voorkomt / en als zy een boot ontmoeten / ſlaanſe die geheel en al weg. Volgens het verhaal van de Walviſchvangers ſchiet de Walviſch / als hy een harpoen in zyn lyf heeft / ſchielyker als een ſchip met volle zylen / met de lyn weg / eenige honderd vademen lang. Men denkt mogelyk / dat zoo een byster groot lichaam een oneindig getal kleiner viſſchen en zee-dieren tot voedſel van noden heeft / maar deſſelfs ſpys is in tegendeel niet anders dan een ſoort van qual / genaamt Pulmo Marinus, * zee-long / of Walviſch-ſpys / die van gedaante en grootte is / zoo als ze in de plaat is afgebeeld. De Pulmo Marinus is donkerbruin van couleur / met twee randen of oorlappen / door dewelken het zoo langſaam in 't water beweegt / dat men het gemakkelyk uit het water halen kan. Het is als geſtolt vleesnat / zacht en glibberig; en als men het tuſſchen de vingers bryft / vet en ſmeerig als traan-olie. De Groenlandſche zeën zyn daarvan vol / waardoor de Walviſſchen derwaards gelokt worden / om daarop te aaſen; want vermids hun keelgat zeer naauw is / hebbende maar vier duim in diameter / en de kleine baarden tot aan de ſtrot raken / zoo konnen

zy

* By de zeevaarders genaamt vliegen, die op 't water dryven.

zy geen harde of grote stukken van ander voedsel zwelgen/ alzoo zy geen tanden hebben om te kaauwen/ zoo dat dit soort van voedsel hen best dienstig is/ zynde hunne mond groot en wyd/ om een grote quantiteit teffens t'ontfangen/ door deselven te openen en weder toe te doen/ en hebbende de Natuur hen van baarden voorzien/ die/ om dat ze zoo dicht in elkander gevoegt zyn/ enkel en alleen het water doorlaten/ als een zeef/ en het voedsel tegenhouden. Hierin behoren wy de wyze en aanbiddelyke voorzienigheid des Almachtigen Scheppers te prysen/ die zulke geringe dingen doed strekken tot overbloedig voedsel voor zulke byster grote gedzochten.

Naast dese is een andere soort van Walbisschen/ genaamt Noord-Kapers, na de plaats van hun verblyf/ dewelke is ontrent de Noord-kaap van Noorwegen, alhoewel zy ook wel op de kusten van Ysland, Groenland en verscheide andere zeën gezien worden/ om hun aas te zoeken/ bestaande in haringen en andere kleine bisschen/ dewelke in onnoemlyke menichte op die kuste zyn. Men heeft bevonden/ dat die Noord-kapers meer dan een ton haringen in hun buik gehad hebben. De Noord-kapers hebben dit gemeen met de gewinde Walbisschen/ dat ze in hunne beweging zeer baardig en snel zyn/ en zich van strand af in de openbare zee onthouden/ uit vreze van hunne vpanden ten prooi te zullen worden/ byaldien zy dicht aan de wal komen. Hun spek is beter

Wal-visch, genaamt Noord-Kaapers.

en harder als dat van de grote Baai-Walviſſchen; maar hunne baarden zyn zoo lang en goed niet; waarom men dan ook zoo veel moeite niet doet om die te vange.

Zwaard-viſch.

De vierde ſoort is de Zwaard-viſch/ dus genaamt na een lang en breed been/ 't welk voor uit de ſnuit ſteekt en aanbeide zyden tanden heeft / als een ſaag. Hy heeft twee vinnen op den rug/ en vier beneden aan den buik/ aan elke zyde twee. Die van den rug zyn de grootſte. Die van den buik zyn geplaatſt onder de eerſte van den rug. De ſtaart is van onderen breed en plat en van boven loopt hy ſpits toe/ maar is niet geſpleten/ of geklooft. Van de achterſte vin op den rug word hy kleinder. Zyne neusgaten zyn langwerpig; de oogen geplaatſt boven in zyn hoofd/ net boven den mond. Daar zyn verſcheiderhande ſoorten van Zwaard-viſſchen/ ſommige van twintig voet/ ſommige langer en ſommige korter. Hy is de grotſte vyand / dien de rechte Walviſch heeft/ om tegen te vechten; en als hy den Walviſch overwonnen en gedood heeft/ ſoo vergenoegt hy zich/ met ſlechts deſſelfs tong te eeten/ latende het overige van den pslyken groten romp ten prooi en roof voor de Zee-vogels.

De grootſte vyand van den Walviſch.

Cachelot, Kaſelot Kaſtiliot, of Kaſiliot.

De Cachelot, Pot-viſch/ of Potswal/ volgens ſommige de Leviathan, is een vyfde ſoort van Walviſch; deſſelfs gedaante is eenigzins verſchillende van die van andere

re Walbiſſchen/ en wel boozнaamlijk daarin/ dat het opperſte gedeelte van deſſelfs hoofd of bekkeneel veel dikker en ſterker is; deſſelfs ſpuiten zijn geplaatſt in het boozhoofd/ daar de andere Walbiſſchen die hebben in het achterſte gedeelte van 't hoofd. Deſſelfs onderſte kakenbeen is gewapent met een ry kozte tanden/ zijn tong is dun en ſpits/ en van een geelachtige couleur. Hy heeft maar een oog ter zijde 't hoofd/ waardooz de Inboorlingen zonder veel moeite by hem konnen komen/ alſoo zy hem aan zijn blinde zijde overvallen. Van zijne herſenen wozd het ſoogenaamde Sperma Ceti gepzepareert/ leverende een hoofd 20 of 24 ton daarvan uit. Het overige van 't lichaam en de ſtaart zijn als die van andere Walbiſſchen. Hy is bzuinachtig op den rug en wit aan den buik/ van vyftig tot zeventig voet lang. Sperma Ceti.

De Wit-viſch gelijkt mede niet weinig na de grote Baai-walbiſſchen/ hebbende geen vinnen op den rug/ maar van onderen twee grote; de ſtaart is als die van een walviſch; de ſpuiten/ dooz dewelken hy het water in ademt/ en weder uitwerpt/ zijn mede deſelve. Ook heeft hy een verheventheid op het hoofd. Hy is bleek geel/ doozgaans twaalf of zeſtien voet lang en uittermaten vet. De traan van zijn ſpek is als de klaarſte of helderſte olie. Zijn vleeſch ſoo wel/ als zijn ſmeer zijn niet onſmakelijk; ja met azijn en zout gebakken en dan in de pekel gelegt/ al ſoo goed/ als het beſte var- Wit-viſch. Deſſelfs vleeſch en vet van een goeden ſmaak.

keng vleeſch. Ook verſtrekken de vinnen ſoo wel als de ſtaart ingezouten / of verſch gekookt / tot zeer ſmakelyke ſpyze. Deſe viſch is soo min ſchuw / dat heele ſcholen in zee onrent de ſchepen gezien worden. De Inboorlingen vangen veele van deſelve / waarmede zy goede tier maken.

Bot-hoofden.

Daar is noch een andere ſoort van Walviſſchen / genaamt Bot-hoofden / of Dom-koppen / genaamt na de gedaante van deſſelfs hoofd / 't welk aan de ſnuit ganſch plat is. De gedaante van den kop word vergeleken by den kolf van een ſnaphaan / ofte by 't voorſte gedeelte van een ſchoemakers leeſt en van een kolblok. Hy heeft een vin op den rug na de ſtaart toe / en twee zy-vinnen. Zyn ſtaart is als die van een walviſch. In het achterhoofd heeft hy een blaas-pyp / om lucht te ſcheppen en het water uit te blaſen 't welk hy echter met ſoodanig gebruiſch niet doet / als de Walviſſchen.

Zwemmen al zoo ſnel, als een ſchip met volle zeilen.

Hy is van twintig tot veertig voet lang / en volgt de ſchepen met volle zeilen en gunſtigen wind zoo gemakkelyk / als of hy een wedloop met deſelven hield / terwyl in tegendeel andere Walviſſchen de ſchepen myden en van deſelve af zwemmen. Hun tuimelen en ſpringen in zee / is soo wel als dat der andere viſſchen en zee-dieren / ſteeds een voorbode van onſtuimig ſtormachtig weêr.

Een-hoorn.

Onder de verſcheiderhande ſoorten van Walviſſchen re-

reekenen sommige den Eenhoorn / gelijk men hem doorgaans noemt na eenen smallen kleinen hoorn / die uit zijn snuit groeit / maar zijn rechte naam is Nar-walvisch. Het is een tamelijke grote visch / achtien of twintig voet lang / en levert goed spek. Zijne huid is zwart en glad zonder hair. Hy heeft een vin aan elke zijde / daar de buik begint. Zijn hoofd is spits / en uit zijn snuit aan de slinker zijde komt de hoorn voort / die rond en gedraait is / met een spitse punt; de grootste lengte is van veertien of vyftien voet / en dik als een arm. De wortel van den hoorn gaat diep in 't hoofd / om het te sterken / tot het dragen van soo een zware last. De hoorn is van een fyne witte vaste stoffe / en dus zeer zwaar. Het derde gedeelte daarvan / van den wortel afgerekent / is doorgaans hol; sommige zijn zeer vast aan de wortel en worden na boven toe hoe langs hoe holler. Aan de rechter zijde van 't hoofd legt een andere korter hoorn verborgen / die niet uit de huid groeit / en men kan niet begrypen / tot wat einde de Alwijze Schepper zulks soo geschikt heeft / of lieber waartoe die kleine hoorn dient. Hy heeft als de andere Walvisschen twee blaas-pijpen of spuiten / die beide in een eindigen / door dewelken hy adem haalt en lucht schept / als hy met het hooft boven komt. Dient te worden aangemerkt / dat als de Walvisch lucht schept / hy door de spuiten geen water uit werpt / soo als de algemeene waan is / maar dat het zijn aassem is / die na

Heeft een kleinen hoorn onder de huid.

wa-

water gelykt/ dat met kracht met een grote ſpuit geſpoten wozd. Wat aanbelangt het overige gedeelte van het lichaam van den Eenhoozn/ 't ſelve komt in allen deele overeen met dat der andere Walviſſchen.

Misvatting der ſchryvers, die den hoorn voor een tand nemen.

Wat aanbelangt den hoozn van dit dier/ die aanleiding gegeven heeft tot een pennestrpd/ om te weten/ of het eigentlyk een ſoogenaamde hoozn of een tand is/ de leſer zal niet qualyk nemen/ dat ik een kleine uitweiding doe/ om den misſlag aan te tonen van zulken/ die beweeren/ dat het een tand en niet een hoozn zy/ om dat deſelve geplaatſt is op eene zyde van de ſnuit/ en niet op het boozhoofd/ daar andere dieren hunne hoozнen dzagen. Ziet Wormius Muſeum, L. III. C. 14. Hoe 't zy/ het blykt ganſch klaar aan alle naauwkeurige beſchouwers/ dat deſelve noch de gedaante heeft van een tand/ ſoo als diergelyke andere zee-dieren hebben/ noch dat de wozтel daarvan in de kaken vaſt is/ de gewone plaats der tanden/ maar dat deſelve uit de ſnuit boozтkomt/ ſoo als in de nevensſtaande plaat kan gezien wozden. Daarenboven is zeer ongerymt te willen ſtaande houden en beweeren/ dat dieren op de ſnuit of 't hoofd tanden dzagen/ als hoozнen. Durft iemand wel ontkennen/ dat de blaas-pypen der Walviſſchen deſſelfs neusgaten zyn/ dooz de welken hy de lucht in ademt/ of ſchoon die op de kruin van zyn hoofd geplaatſt zyn; of wel in twyfel trekken/ of de oogen van

De wortel daarvan niet vaſt in de kaken, maar in de ſnuit.

de

de soogenaamde Klap-Mussen / zynde een grote soort van zee-robben / wel oogen zyn / om datse in het achterste gedeelte van 't hoofd staan: Behoorden wy niet veel lieber te denken / dat den Alwyze Schepper desen hoorn horizontaal geplaatst heeft / ten einde het dier in zynen loop of 't zwemmen niet te hinderen / soo als die doen soude / als deselve boven op de kruin van zyn hoofd stont: Daarenboven dient dese hoorn tot vele andere eindens / als by voorbeeld / om zyne spyse van den bodem van de zee optehalen / die men zegt dat kleine Zee-Weede is; als mede om daar mede gaten in 't ys te boren / ten einde frissche lucht te scheppen. Het gevolg / dat gemelde Schryvers daaruit hebben gelieven te trekken / dat de visschen en zee-dieren in 't algemeen zulke klaauwen niet hebben / als de land-dieren / is lam en van zeer weinig kracht; en het is veel minder ongerymt / te beweeren / dat zee-dieren iets gemeen hebben met de land-dieren / gelyk het een bekende waarheid is / dat veele van deselve in figuur en gedaante met elkander grote overeenkomstigheid hebben / als by voorbeeld zee-kalveren / zee-honden en zee-paarden / soo als ook volgens / sommige meermannen en meerminnen. Wien zyn toch de vliegende visschen onbekent / en andere met lange nebben of bekken als vogels; als mede vogels met vier poten / als vierboetige dieren? En waarom souden 'er dan soo wel geen Zee-Eenhoornen konnen zyn / als Land-Eenhoornen / byaldien 'er wezentlyk gevonden

Maakt gaten met den hoorn in 't ys, en houd het open.

Veel Zee-dieren gelyken na land dieren.

worden. Want het is een moeyelyke zaak / te beſluiten / wat ſoort van dier de H. Schrift meent / als deſelve ſpreekt van den Eenhoorn / gelyk Pſ. XXIX. 6. en andere plaatzen; of deſelve is / ſoo als Plinius en andere hem beſchryven / die hem geven het lichaam van een paard / het hoofd van een hert / en eenen hoorn op de ſnuit / dan wel of men niet meer rede heeft / zulks toe te paſſen op zeker dier in Afrika, genaamt Rhenoceros, wiens neus op die wyze gehoornt is? Wyaldien men geduld genoeg bezat / om de byſtere grote verſchillentheid der Schryvers gade te ſlaan en te overwegen / zou men veellicht ten laatſten moeten beſluiten / dat dit dier nergens anders te vinden zy / dan in 't gewest / daar de fabelachtige vogel Phoenix zyn neſt maakt / dat is te zeggen / in Utopia, of liever nergens; want ſommige beſchryven dit dier / als een half ſlachtige / dat half in 't water / en half op 't land zich onthoud. Sommige beelden hem af als een tyger met witte blakken en paarde voeten. Andere maken een drie jarig paard daarvan / met een hoofd van een hert en een hoorn in het voorhoofd / een el lang; en wederom andere verhalen / dat de Eenhoorn is als een Zee-paard / met verdeelde of gekloofde voeten / en een hoorn in 't voorhoofd. Daar zyn Schryvers / die hem een hoorn geven van tien voet lang / andere van zes voet / en wederom andere van maar drie duim. Ziet Plinius, Munſterus, Marc, Paulus, Philoſtratus, Heliodorus, en verſcheide andere / welker ver-

verhalen van deſelve achtbaarheid by my zyn / als dat der Inboorlingen nopende zeker trots / ſtoutmoedig roofzuchtig wild beeſt / 't welk zy Amavok noemen / 't geen zy alle beweeren / te kennen / of ſchoon nooit iemand gevonden word / die 't ſelve gezien heeft.

Bruinviſſchen.

Bruinviſſchen of Zee-varkens worden ook geplaatſt op de bank der Walviſſchen / of ſchoonſe een veel kleinder ſoort zyn / en in alle zeën gevonden worden. De gedaante van deſſelfs kop word mede vergeleken by 't boorſte gedeelte van een ſchoemakers leeſt. De mond is gewapent met ſcherpe tanden. Hy heeft ſpuiten / of blaas-pypen / als een Walviſch. Midden op den rug heeft hy een vin / die na den ſtaart toe gekromt is / als een halve maan. Onder aan den buik zyn twee zyvinnen / overgroeit met vleeſch / en bedekt met een zwarte huid. De ſtaart is breed / als die van een Walviſch. Hy heeft kleine ronde oogen / zyn huid is blinkend zwart / en zyn buik wit. Hy is dryf of ten hoogſten acht voet lang. Zyn ſpek levert goede traan-olie uit / en 't vleeſch word by de Inboorlingen voor grote lekkernyy gehouden.

ANDERE ZEE-DIEREN.

Zee-paarden.

Het Zee-paard heeft de gedaante van een rob of Zeehond / doch is veel groter en ſterker; heeft dryf klaauwen

wen aan elken poot / als de zee-hond / maar het hoofd is ronder en groter. Deſzelfs huid is een duim dik / omtrent den nek zeer ruig / ruuw en gefronſelt / bedekt met kozt bzuin en ſomtyds rosachtig / of muiſevaal hair. Uit de bovenſte kaak groeyen twee groote uitſtekende tanden / die nederwaards over de onderſte kaak gebogen zyn / een halve roede lang / en ſomtyds wel een heele roede en langer. Deſe ſlagtanden wozden van al zoo veel waarde gehouden / als olyphants tanden: zy zyn vaſt en vol / uitgezondert aan de wozтel / daar ze hol zyn. De mond van 't Zee-paard heeft veel overeenkomſt met die van een koe / en is rondom begroeit met varkens-bozſtels / zoo dik als een ſtroohalm. De neusgaten zyn boven de mond geplaatſt / als die van een rob of zee-hond. De oogen zyn buurig rood / die hy na alle kanten kan dzaayen / doch zyn hoofd ſtaat ſtyf ter oozzake van de kozтheid en dikte van zynen hals of nek. De ſtaart gelykt nadie van een zee-hond / zynde dik en kozt. Deſzelfs vet is als varkens-ſpek. Hy legt doozgaans op de ys-velden heel lang / tot dat hy dooz honger geprangt / weder zeewaards keert lebende en op kruiden / en op viſſchen beide. Hy ronkt of ſnorkt zeer hard / als hy ſlaapt; en getergt werdende / loeit hy als een dolle ſier. Zy zyn ſtoutmoedig en trotſ / want overvallen werdende / ſpzingen zy elkander by / tot het leſte toe. Het Zee-paard leeft geſtadig in oozlog tegen den witten beer / die hy meenigmalen

Heeft twee lange tanden.

Is een half ſlachtig dier.

Oorlooge geſtadig tegen den witten beer.

malen overwint dodende den beer met zijne bysture grote slagtande/ of bechtende soo lang tot dat ze beide dood op het slagveld blyven leggen.

De zee-honden zijn van verscheiderhande slag en groote/ doch komen in hunne gedaante alle met elkander overeen/ uitgezondert de klap-muts/ dus genaamt na een soort van muts/ die hy op zijn kop heeft/ en waarmede hy die bedekt/ als men hem een slag wil toebrengen. De poten van een zee-hond hebben elk vyf klaauwen/ door een dikke huid aan elkander gehecht/ als die van een gans of zwaan. Zijn kop gelykt na die van een hond/ wiens ooren kort afgesneden zijn/ en zulks is dan ook de rede/ dat hy den naam draagt van zee-hond. Zijn snuit heeft een baard of knebels als een kat. Zijn oogen zijn groot en helder/ met hair rontom. Zijn huid is bedekt met kort hair/ van verscheide couleuren en met blakken; sommige wit en zwart/ andere geelachtig/ andere roodachtig/ en wederom andere muis-baal. Zijne tanden zijn zeer scherp en spits. Alhoewel hy van achteren lam schynt te zijn/ soo heeft geen moeite ter wereld/ om op de ysbergen te klauteren/ daar hy gaarn is/ om te slapen/ en zich in de zon te bakeren. De grootste zee-honden zijn van vyf tot acht voet lang/ en hun smeer levert betere traan-olie uit/ dan die van eenige andere visch. Hy is de gemeenste soort van alle de zee-dieren in Groen-

Verscheiderhande zee-honden.

Hunne huid van verscheide couleuren.

land, en brengt meeſt van alleen toe tot onderhoud en handhaving der inwoners / die zich met zyn vleeſch ſpyzigen / en met zyne huid kleden / die insgelyks dient / om hunne boten en hutten te overtrekken / terwyl zy de traan-olie gebruiken / om in hunne lampen te branden / en hunne ſpyze mede te koken.

Verſcheide zee-monſters.

Wat aanbelangt andere zee-gezochten en verwonderenswaardige dieren / in Tormoders Hiſtorie van Groenland, vinden wy gewag gemaakt van driederhande ſchrik dieren / beroepende deſe zich dien aangaande op een Boek / genaamt Speculum Regale Iclandicum, of Koninglyke Yslandſche Spiegel, waaruit hy het volgende verhaal ontleent heeft;

Meerman.

„ De bovengemelde Schryver noemt het eerſte van
„ die gedzochten Haveſtramb, of Meerman, en beſchryft
„ het als een dier / dat de gelykenis heeft na een man /
„ voor ſoo veel het hoofd / aangezicht / neus en mond
„ aanbelangt / behalven dat het hoofd wat langachtig
„ en ſpits is / als een zuiker-brood. Het heeft brede
„ ſchouders en twee armen zonder handen / het lyf
„ tot aan de middel dun en ſchraal. Het overige bene-
„ den den middel in 't water verborgen zynde / kon niet
„ gezien worden. Het tweede zee-gedzocht noemt hy

Meermin.

„ Margya, of Meermin, heeft van de middel na bo-
„ ven toe / de gedaante en geſtalte van een brouw; is

„ sy-

„ pslijk breed van aangezicht / heeft een spits hoofd /
„ gerimpelde koonen of wangen / een wyde mond / gro-
„ te oogen / zwart hair en twee grote borsten / waar-
„ aan men de sexe kennen kon; twee lange armen met
„ handen en vingers / met een huid zamengehecht / als
„ de poot van een gans; onder den middel als een
„ visch / met staart en vinnen. De visschers zeggen /
„ dat als men die zeegedrochten ziet / men doorgaans
„ stormachtig weêr te wachten heeft. Het derde mon-
„ ster / genaamt Hafgufa, is soo yslijk en verschrikke- Hafgu-
„ lijk / dat de Schryver niet wel een denkbeeld daar- fa, een
„ van weet te geven / en geen wonder / om dat hy nooit fabuleus
„ een verhaal daarvan gehad heeft. Desselfs gedaan- yslyk
„ te / lengte en omtrek / schynt alle maat en grootte te zee-
„ boven te gaan. Die beweeren / 't selve gezien te heb- mon-
„ ben / zeggen / dat het hen meer voorquam als een ster.
„ land / dan als een zee-dier; en vermids 'er nooit
„ meer dan twee in de openbare zee zyn gezien / soo
„ besluiten zy daaruit / dat 'er geen voortteeling van
„ zyn kan; want als zy voortteelden en vermeenigvul-
„ digden / zouden / zeggense / alle de overige visschen
„ ten laatsten vernielt worden / hebbende hun bystere
„ groot lichaam soo een meenigte voedsel van noden.
„ Als dit schrikdier honger heeft / lost het door den
„ mond zekere stoffe van een zoete reuk / die de geheele
„ zee perfumeert en lieflyk doet ruiken; en door dat
„ middel lokt hy allerhande visschen en dieren / zelfs
„ wal-

„ walvisſchen/ die in heele ſcholen na hem toe zwem-
„ men/ en in den wyd opgeſpalkten muil van dat ys-
„ lyk verſchrikkelyk gedrocht gedreven worden/ als in
„ een draai-kolk/ of maal-ſtroom/ tot dat zyn buik
„ bevracht is met alderhande visſchen en dieren/ wan-
„ neer hy den muil toedoet/ en een rond jaar genoeg
„ heeft/ om de vangſt te verteeren/ en van te leven/ alſoo
„ men zegt/ dat hy maar eens 's jaars zyn maag op die
„ wyze vuld". Of ſchoon dit een ſlechte ongerymde vertelling is/ daar is nochtans een weerga van/ niet minder onnoſel/ als belachelyk/ van myn eige landgenoten/ of visſchers in het noordelykſte gedeelte van Noorwegen; zy verhalen; „ Dat een yslyk ſchrik-
„ dier nu en dan in de openbare zee gezien word/
„ 't welk zy Kracken noemen/ en zonder twyfel 't sel-
„ ve is als de Hafguſa der Yslanders, waarvan wy
„ zoo even geſproken hebben; zy zeggen/ dat deſſelfs
„ lichaam verſcheide mylen in de lengte beſlaat/ en dat
„ het meeſt by ſtil weêr gezien word; als het uit het
„ water komt/ ſchynt het de ganſche opperblakte der
„ zee te bedekken. Het heeft verſcheide hoofden en een
„ groot getal klaauwen/ waarmede het alles/ wat 'er
„ ontrent komt/ na zich trekt/ als by voorbeeld/ vis-
„ ſchers boten met menſchen en al/ visſchen en dieren/
„ zonder iets te laten ontſnappen/ ſlepende alles na den
„ grond van de zee. Daarenboven vertellen zy/ dat
„ allerhande visſchen op 't ſelve tropswyſe vergaderen/
„ als

Vertelling der *Noorren* van een ſchrikdier, genaamt *Kracken*.

„ als op een Zee-bank / en dat veel visschers daarna toe
„ roeijen / om die te vangen / niet vermoedende / datse
„ op soo een verschrikkelijk monster leggen / 't welk zy
„ ten laatsten ontwaar worden / door de verwerring van
„ hunne haken en hoeken in desselfs lichaam / terwijl
„ het schrikdier zulks voelende / zachtjes van den grond
„ op komt / en zich van hen alle meester maakt /
„ dpaldien zy niet tydig hun gevaar voorkomen /
„ soo als zy gemakkelijk doen konnen / door het
„ slechts by zijnen naam te noemen / wanneer het / soo
„ dra het dien hoort / weder soo zachtjes na den grond
„ gaat / als het boven gekomen was. Ook vertellen
„ zy van een ander Zee-monster / 't welk zy Draf noe-
„ men; dit houd geen bestendige gestalte of gedaante /
„ maar laat zich telkens op een andere wyze zien. Men
„ ziet en hoort het kort door de ongelukken en ram-
„ pen / die op zee gebeuren / als schipbreuk en dierge-
„ lijke / die het met een pslijk naar gehuil voor-
„ spelt / uitende somtyds woorden / als een mensch.
„ Desselfs grootste vermaak schynt te zijn / om alles
„ 't onderste boven te halen / als de visschers 's nachts
„ slapen / waarna hy een duilen stank nalaat". De
visschers worden boosaardig / als men aan de waar-
heid van die sprookjes twijfelt; ja de bygelobigste gaan
noch een stap verder / en zouden gaarn doen geloven /
dat hen noch een andere soort van Zee-spookſel ver-
schynt / in de gedaante van een gezwachtelt of gebakert

kind/ 't welk zy Marmel noemen; zy voegen daarby/ dat zy het somtyds met hunne hoeken uit zee ophalen/ wanneer het tot hen spreekt/ als een mensch. Zy nemen het met zich na huis/ en 's nachts leggen zy het in een van hunne boten/ om te rusten; en 's morgens/ als zy weder gaan visschen/ nemen zy het met zich in hunne boten/ doch eer en alvorens zy het laten gaan/ vragen zy het alles/ wat zy gaarn weten willen/ waarna zy het in vryheid herstellen.

Hoe 't zy/ niemand van onzen tyd heeft ooit diergelyke gezien/ uitgezondert dat yslyk schrikdier/ dat zich in den jare 1734 by onze nieuwe kolonie op de hoogte van 64 graden op de opperblakte van 't water vertoont heeft. Dit monster was van zoo een verbaarlyke grootte/ dat komende uit het water/ deszelfs kop tot boven aan de mast van een schip reikte; het lichaam was al zoo groot van beslag/ als het schip/ en drie of viermaal zoo lang. Het had een lange spitse snuit/ en blaasde het water uit/ als een walvisch; grote breede klaauwen/ 't lichaam bedekt met schilpwerk/ de huid zeer ruw en ongelyk/ en het onderste gedeelte van het lichaam als een yslyke grote slang. Wanneer het weder onder water dook/ tuimelde het achter over in zee/ en stak dus de staart om hoog/ die de heele lengte van 't schip besloeg.

AN-

ANDERE VISSCHEN.

Van eigentlijk zoo genaamde bisschen heeft de zee in deze gewestе overvloed van allerlei soozt. De grootsste van dezelven is genaamt Haai / wiens vleesch veel gelijkt na dat van den heil-bot / en op dezelve wyze wozd klaar gemaakt / werdende gesneden in lange moten / en opgehangen / om in de zon en lucht te dzogen ; immers in de Noordsche districten van Noorwegen doet men zoo / maar de Inboorlingen nemen hier daar zoo veel moeite niet mede / zynde desselfs vleesch veel grover van draad / als dat van de heil-bot. Dese visch heeft twee vinnen op den rug / en zes onder den buik. De twee voorste zyn de langste / en hebben de gedaante van een tong. De twee middelste zyn wat dzeder als de overige en de twee achterste by den staart / zyn even dzeed / maar kozter als de middelste. De staart gelykt na die van een zwaard-visch. Hy heeft geen graten / maar slechts kraakbeenen ; een lange snuit / waaronder de mond geplaatst is / als die van een zwaard-visch / en dzie rpen scherpe spitse tanden. De huid is hard / ruw / stekelig en graauwachtig van couleur. Desselfs lengte is van twee of dzie vademen. Hy heeft een grote lever / waarvan men traan-olie kookt / de dikste leveren twee of dzie last uit. Hy is zeer roofgierig / dpt grote stukken uit het lichaam der walvisschen / en is zeer greetig na menschen vleesch. Hy kan niet gevangen wozden met

Visch, genaamt Haai.

lpnen/ alſoo hy die met zijne ſcherpe tande aan ſtukken bpt/ maar met pzere ketenen. De groter ſoozt wozd als de walviſſchen/ geharpoeneert.

Andere viſſchen in deze zeën.

De overige viſſchen/ die in deſe zeën gevonden gewozden/ zijn heylbot/ tarbot/ kabeljauw/ kleine zalm of zeeforelle van allerhande ſlag en grootte/ zeer vet en ſmakelijk. De gemeene zalm wozd in de Groenlanſche wateren zelden gevangen. De eerſtgenoemde viſſchen wozden in de rivieren of derſelver beginſelen gevonden. Katviſch is de allergemeenſte ſppze der Inboorlingen, zoo verre dat als zy niets ter wezreld anders te eeten hebben/ de katviſch aanhouden moet/ die hier 's winters en zomers in overvloed is. In het voozjaar/ tegen de maand van apzil vangen zy een ſoozt van viſch/ genaamt Rogn-cals, ſteen-bpter/ of klip-viſch/ en in mei een andere viſch/ genaamt ſtekelbaars. Deſe ſoozten zijn zeer lekker/ en zwemmen by heele troppen in de baaijen en rivieren. Ook vind men wpting in overvloed/ maar haringen wozden hier niet gezien. Daarenboven is hier een ſoozt van viſch/ die ik zelf of niemand van mijn gezelſchap ooit te voren gezien had; deſe viſch gelijkt zeer veel na een bzaaſſem/ buiten en behalven dat hy ſtekelachtig is over het ganſche lichaam/ en een kleinen ſtaart heeft. Daar zijn 'er van verſcheide grootte/ en de Inboorlingen zeggen/ datſe lekker van ſmaak zijn.

On-

Onder de bisschen of dieren in Groenland met schelpen / zijnde mosselen de vooznaamste / die hier in grote meenigte vallen; zy zijn groot en lekker. In sommige wateren heb ik de grote soozt gezien / waarin de Nooren paarlen vinden. Deze hebben mede paarlen / maar slechts zeer kleine / niet groter als de kop van een speld. Ik zal niets zeggen van de andere zee-insecten / als krabbens / garnaat / enz. hoewel ze hier niet raar zijn / doch kreeften / steur-krabben en oesters heb ik hier nooit ontmoet. Volgens het seggen der Inboorlingen, vangen zy op de zuid-kust somtijds schildpadden in hunne netten; want zy vertellen / datse bedekt zijn met een dikke schaal; datse klaauwen en een kozten staart hebben / en datse eyeren in haar vinden / als vogel-eyeren. Vis-schen met harde schelpen.

GROENLANDSCHE ZEE-VOGELS.

Onder de Zee-vogels zijn de vooznaamste de geene / die zy Duinlopers noemen en end-vogels / die hier in zoo een meenigte zijn / dat als men langs strand zeilt / de geheele zee met deselve als bedekt is. Hoe het sy / als sy vliegen is 'er byna geen end van deselve te zien / vooznaamlijk by winter tyd / wanneer ze by grote troppen / ten getale van veel duizend 's morgens en 's avonds ontrent onse kolonie sworven / komende 's avonds in de Baai / en keerende 's mozgens na zee. Zy vliegen soo dicht by 't strand / dat men 'er soo veel kan schieten / als men wil. In het voozjaar begeven zy zich dieper zee waards in; Ver-scheider-hande Zee-vo-gels.

want op het eiland/ gelegen aan de kuſt/ leggenze hunne eyeren/ en in Juni en Juli broeden zy hunne jongen uit. In den broeityd zoeken de Inboorlingen daar na de eyeren en jongen en ſtoren de neſten; doch de fyne dons-vederen/ die 't beſte gedeelte van den vogel uitmaken/ en ſoo veel by anderen gewaardeert worden/ daarvan maken de Inboorlingen geen werk ter wereld/ latende die in de neſten.

Driederhande Eendvogels.

Daar zyn drie ſoorten van Eendvogels. De eerſte ſoort heeft een breeden bek als onze tamme Eendvogels en fraaije geſpikkelde veêren. Deze maken hunne neſten op de eilanden/ als de ſtrandlopers doen. De tweede ſoort is van een kleiner ſlag/ met lange ſpitſe bekken; deze onthouden zich meeſt in de baaijen en in de verſche wateren/ daar ze onder 't ried neſtelen. De derde ſoort worden genaamt Hout-eenden; dezelve gelyken zeer veel na de eerſte ſoort/ doch ſtallen wat groter; de borſt is zwart/ en 't overige van 't lichaam graauw. Deze worden niet op de gewone wyze van voortteeling voor paren als andere vogels voortgeplant/ maar 't geen hoogſt verwonderenswaardig is/ uit een ſlymige ſtoffe in zee/ die aan oude in zee dryvende ſtukken houts hangt/ waaruit eerſt een ſoort van moſſelen voortkomt/ en uit deze een wurmtje/ 't welk met der tyd de gedaante bekomt van een vogel/ die uit de moſſelſchulp komt/ zoo als andere vogels kruipen uit den dop.

Hout-eenden.

Het

Het geen zoo veel voornaame Schryvers van de houteenden verhaalt en als een onbetwistbare waarheid te boek gesteld hebben/ is door verscheide andere voor een oud wyfs praatje uitgekreten / bewerende / dat zulk een Heterogeneale, ongelyke onderaartsche generatie de gewone palen der natuur overtreed. Andere hebben uit aanmerking van zoo veel Schryvers van naam/ die beweeren en staande houden/ dat zy van die vremde en hoogst verwonderenswaardige herschepping voggetuigen zyn geweest/ grote moeite genomen / om de oirzaken en waarschynlykheid daarvan op een natuurkundige wyze aantetonen en te betogen/ daaronder de geleerde heer Kircherus in zyn Boek/ genaamt Mundus Subterraneus; deze beweert / dat het zaad van dees buiten gewone generatie niet steekt in de oude brokken houts/ die in zee dryven / nochte op een oirspronghlyke wyze in de mosselen; want zegt hy / een stuk houts kan geen levend schepsel voortbrengen; zulks gaat de kracht te boven/ waarmede Natuur 't zelve begaaft heeft; en noch veel minder de zee-schuim/ die 's zomers aan 't verrotte hout blyft haugen / en mogelyk schulpen of mosselen kan voortbrengen; want vraagt hy waarvan daan komt dit zaad / dat zoo een vreemde vrucht / zoo als is een bevendige vogel/ voortbrengt? Deze zwarigheid poogt hy op de volgende wyze wegte nemen / naamlyk; dat hy in de Journalen / of Reistochten der Hollanders na de Noordsche zeën / gelezen heeft/

Kircherus gevoelen daarvan.

heeft / dat die vogels / die nergens anders / dan hier worden gevonden / op het ys hunne neſten maken / en daarin hunne eyeren leggen ; dat als het ys door de hitte van de zon komt te ſmelten / een talloze meenigte eyeren aan ſtukken geraken en dat byaldien dat gedeelte van het ei / 't welk het zaad vervat / eenige ſtoffe ontmoet / om 't zelve uit te broeden / en daarin loco matricis, ontfangen en door de geſteltheid van de lucht / aarde of geholpen word / 't zelve ter behoorlyken tyd een volkome vogel voortbrengt. Dit is het gevoelen van den vermaarden Kircherus nopende de voortteeling van die vogels. Maar byaldien men desſelfs redeneeringe een weinig naſpeurt / zoo bemerkt men wel haaſt dat hy den bal t'eenemaal misſlaat ; hoe 't zy / het is nooit bekent / dat zee-vogels hunne eyeren op het blote ys leggen / maar doorgaans op de eilanden en rotzen in de zee / die door ys omcingelt en ſomtyds daarmede bedekt zyn ; en bygevolg / als het ys breekt / en van de eilanden afdryft / zoo blyven de eyeren ſteeds in hunne neſten / zonder eenig letzel te krygen. De Hollanders hebben het zoo bevonden te Nova Zembla, in den jare 1560, maar 't geen ze zagen / was de rechte ſoort niet van Hout-eenden / maar 't geen men in Noorwegen noemt Gaud eenden / want niemand heeft ooit gezien / dat Hout-eenden paren / of eyeren leggen en uitbroeden. Ten tweden zoo is niet minder ongerymt / te beweeren / dat eyeren / na datze vergruiſt of gebroken / en door de

zee-

zeebaren heen en weer geslingert zijn/ zoo veel kracht behouden/ datze een vogel zouden konnen voortbrengen. Waaruit ik dan besluit/ dat of de onderrechting/ die Kircherus uit de Hollandsche Reistochten gehaalt heeft/ niet goed is/ of wel dat dees gewaande voortteeling de palen der natuur te buiten gaat. Wat aanbelangt het eerste/ het is niet onmogelijk/ dat de Schrijvers/ die deze zaak verhalen/ misleid hebben konnen zijn door een algemeen/ hoewel valsch gerucht van slechte onkundige menschen; zoo als een iegelijk bedrogen word/ die op een bloot horen zeggen alles voor waarheid aanneemt/ zonder het getuigenis te hebben van zulken/ die het gezien hebben. Wat my belangt/ ik twijfel in geenendeele aan dees hoogstverwonderenswaardige voortteeling/ want of schoon ik die nooit met mijne eige oogen heb gezien/ik heb verscheide oprechte eerlijke persoonen in mijn geboorte land gesprokeu/ die my hebben verzekert/ dat zy stukken oud verrot hout in zee hebben opgevist/ aan dewelken mosselen hingen/ in sommige van dewelke zy jonge vogels zagen/ sommige half geformeert/ andere in hunne volle gedaante/ waaruit ik besluit/ dat deze vogels van geen ander zaad voortkomen/ dan van eenige lymachtige stoffe/ drijvende in de zee/ en zo als boven gemeld/ aan brokken oud verrot hout vastgehecht/ waarvan eerst geformeert word een mossel/ en dan een wormtje in de mosselschulp/ waaruit op 't laatst een vogel voortkomt. En alhoewel dit

ſchynen mag/ de gewone palen te buiten te gaan/ die door de Natuur in de voortbrenging van andere vogels zyn geſtelt/ nochtans is aangemerkt en waargenomen/ dat de zee veelerhande vreemde en verbazende dingen uitlevert/ en zelfs levendige dieren/ die men niet beweeren en ſtaande houden kan/ dat 'er van het begin der ſchepping af geweeſt zyn; maar dat dezelve door de kracht van den allereerſten zegen/ dien God aan de zee gegeven heeft/ om vruchtbaar te zyn/ veele ongemeene en verwonderlyke dingen heeft voortgebragt/ als by voorbeeld veelerhande inſecten/ naamlyk krabben en diergelyke. En dus kan de zee of het water met recht in 't algemeen genoemt worden pater & mater rerum, de gemeene vader en moeder der dingen. De natuur ſchynt ſomtyds vermaak te ſcheppen in het formeeren van zaken/ buiten den gewonen weg derzelven. Wy zien dus verſcheiderhande gekurvene diertjes uit de miſt zelfs der dieren/ voortkomen ſommige van welke inſecten dikwyls hunne ſoort en gedaante veranderen/ naamlyk uit een klein wurmtje een vliegend beeſtje/ als vliegen/ torren/ witjes of ſchoenlappers/ enz.

Verſcheiderhande zee-vogels, genaamt *Alkes.*

Daarenboven is 'er een andere zee-vogel/ door de Nooren genaamt Alkes, die in den winter tyd veel toevrengt tot handhavinge van de Inwoners, ſomtyds zyn 'er zoo een grote meenigte/ datze dezelve by grote troppen na 't ſtrand dryven/ daar zyze met de handen van-

gen.

gen. Zy zyn zoo groot niet als een eendvogel/ nochte han vleesch zoo aangenaam van smaak/ zynde traanachtiger. De kleinste soort/ die hier in overvloed word gevonden/ is beter om te eeten/ als de grote. Behalven dit dyster groot getal zee-vogels/ is 'er noch een kleine soort door de Inboorlingen genaamt Tungoviarseck, die om hare zeer schone veederen niet behoren vergeten te worden. Deze vogeltjes hebben de grootte en gedaante van een leeuwerk.

Wilde of graauwe ganzen/ onthouden zich in 't noorden van Groenland; ze zyn van gedaante als andere ganzen/ maar een weinig kleinder/ met grote vederen. Zy komen in 't voorjaar uit andere zuidelyke streken in Groenland over/ om hunne jongen uit te broeden; en als deze vliegen konnen/ neemen zyze met zich en keeren na zuidelyker en gematigder luchtstreken/ daar zy den winter tyd doorbrengen. Wilde ganzen.

Met een woord/ ik zelf heb hier te lande gezien alle de verscheide zee-vogels/ die men in Noorwegen heeft/ by voorbeeld/ allerhande Meeuwen/ grote en kleine/ die hunne nesten maken in de spleeten der steiltste klippen en rotsen/ daar niemand kan bykomen; en sommige op de eilandjes/ als de vogel/ genaamt Terne, en diergelyke/ waarvan men eyeren in grote meenigte vind onder de steenen. De Lundes, of Groenlandsche pa-

papegaaijen / dus genaamt van wegens hunne fraaije vederen / en bzeden gespikkelden bek. De Lumbs, en zee-emms / zijnde een groote vogel / die echter niet vliegen kan / om dat hy zeer kleine vlerken heeft; buiten en behalven snippen en een groot getal andere / sommige te gemeen om genoemt / of beschzeven te wozden / en andere / waarvan ik den naam niet weet / doch die hier in pzint zijn afgebeelt.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Van de gewone bezigheden, als jagen en visschen, en nodige gereedschappen daartoe; enz.

Dagelykſche koſtwinning der *Inboorlingen.*

GElijk elke natie haar bysondere levenswyze en handteering heeft / om aan de kost te geraken / volgende hunne inbozst en geaardheid / die schikkende na de natuur en booztbzengzelen van 't land / dat zy bewonen / zoo hebben de Inboorlingen in dit gewest mede de hunne / die henzelven en hun land alleen eigen is. En alhoewel hunne manier en gewoontens by andere heel slecht zouden mogen boozkomen / dezelve zijn nochtans

zoda-

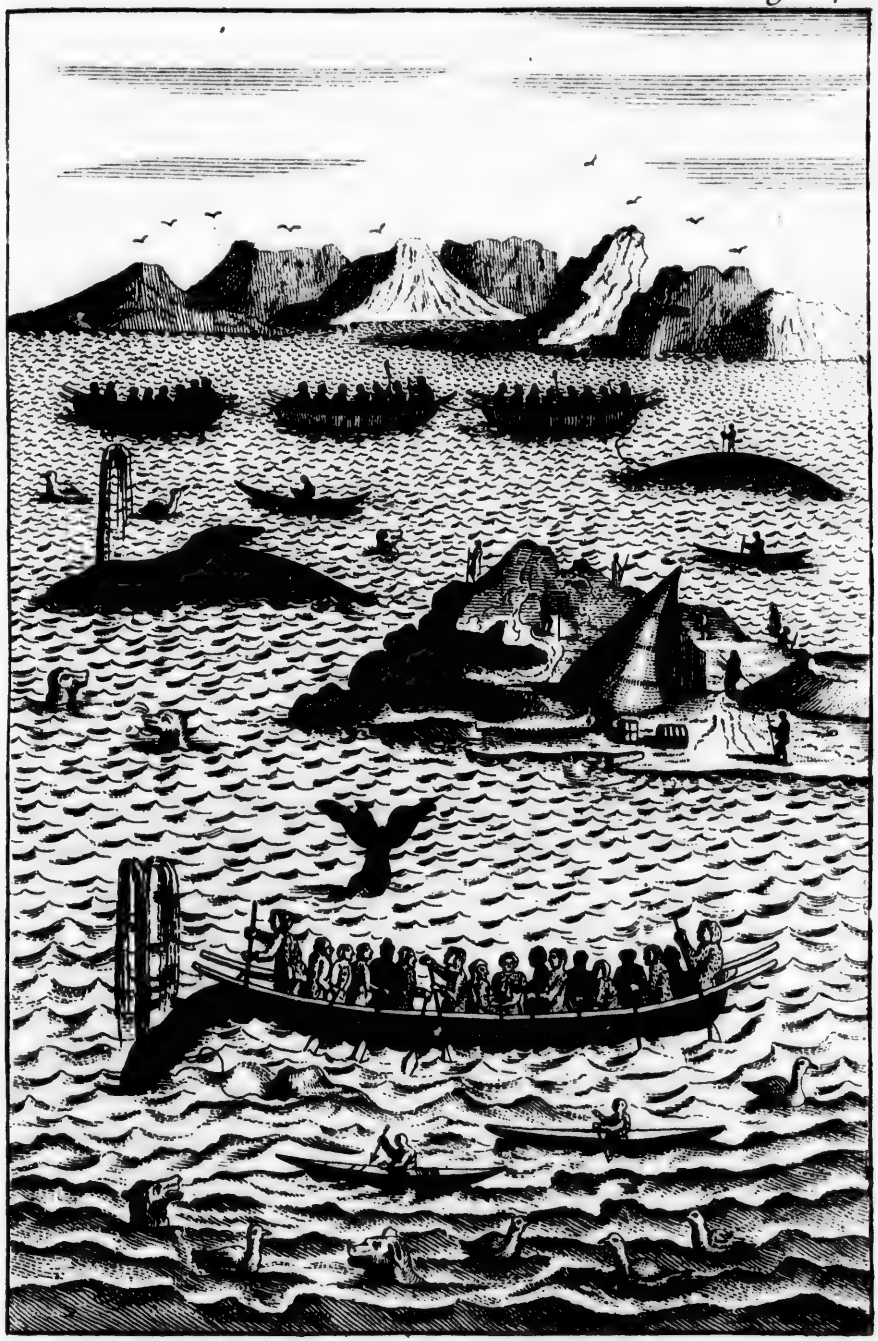

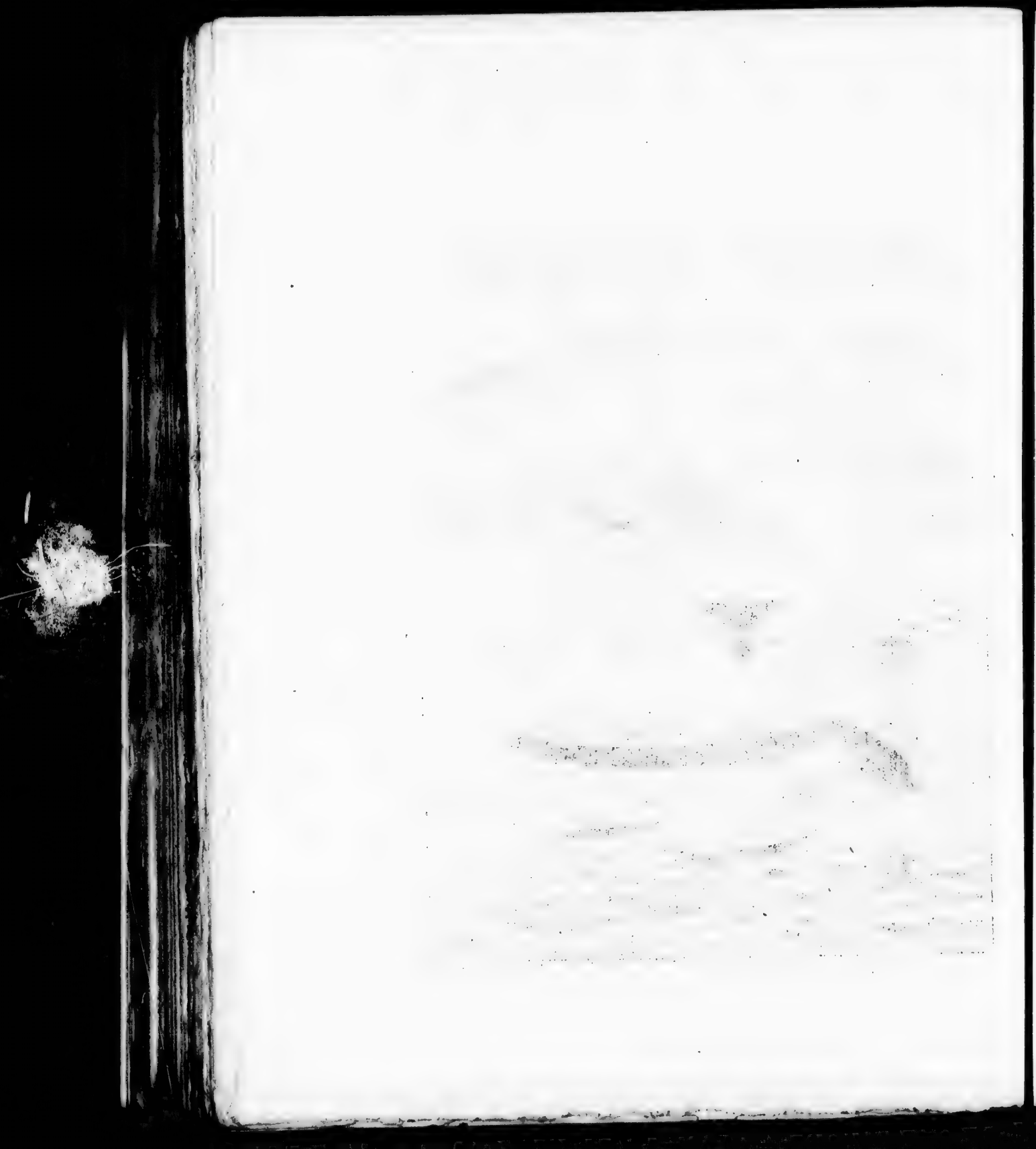

zodanig / dat zy hunne rekening zeer wel daar by vinden / en waarop / de zaak ter dege ingezien zynde / niets ter wereld te zeggen valt. Hunne dagelykſche beezigheden zyn viſſchen en jagen; Aan ſtrand jagen zy de ren-dieren / en op zee vangen zy walviſſchen / zeepaarden / zeehonden / of robben / en andere zee-dieren / als mede zee-vogels en viſſchen. De wyze van rendieren te jagen / daarvan is reets in het vyfde hoofdſtuk geſproken / maar daar in hebben wy geen gewag gemaakt van hunne bogen en pylen / die zy gebruiken / om die dieren te doden. Wat aanbelangt het fatſoen van hunne bogen / 't zelve is zoo als de gemeene bogen; men maakt ze hier doorgaans van dennebomen / in Noorwegen genaamt Tenal, op den rug geſtyft of bewoelt met ſnaren / gemaakt van zenuwen van dieren / getwernt als garen. De pees van den boog is van een ſterke reep of riem van een robbe huid / of wel van verſcheide in elkander geblochte zenuwen. De boog is ruim een vadem lang; het hoofd van de pyl is beſlagen met yzer / of voorzien van een ſcherp puntig been / met een of meer weêr haken / om vaſt te houden / als ze in 't lichaam van 't dier geſchoten is. De pylen / waarmede zy vogels ſchieten / zyn boven aan bezet met een of meer ſtukjes been / van boven ſtomp / om den vogel te doden / zonder het vleeſch te quetzen. De zee-vogels worden niet met pylen maar met lenzen gevelt / van boven beſlagen met yzer / die zy zeer behendig en met zoo een vaſ-

Hunne bogen en pylen.

te ſtevige hand/ zeer bezre van zich weten te werpen/ en wel zoo/ dat niemand met een ſnaphaan beter mikken kan. Men vind de Inboorlingen meer bezig op zee/ als aan de wal/ en ik wil wel bekennen/ dat zy daarin meeſt alle natiën overtreffen en verby ſtreven/ want hunne wyze/ van walviſſchen/ zee-honden en andere zeedieren te vangen/ is in allen deele de beſte/ gemakkelykſte en behendigſte.

Hunne opſchik, als zy op de walviſch-vangſt gaan.

Als zy op den walviſch vangſt gaan/ kleden zy zich op hun beſt/ als of zy op een bruiloft moeſten wezen/ verbeeldende zich/ dat als zy geen ſchone kleederen aanhadden/ de walviſch/ die geen buile mozſſige kleederen mag lyden/ hen ſchuwen en van hen afzwemmen zouden. Dit is de wyze van hunnen tocht; Omtrent vyftig perſonen/ mannen en vrouwen vertrekken zamen in een der grootſte boten/ genaamt Kone boot; de vrouwen nemen naaldens en gaarn met zich/ om de klederen van de mans/ als 'er iets aanſcheurt/ te verſtellen/ zoo als ook de boot/ als die een ramp krygt; de mans gaan de walviſſchen op ſpeuren/ en als zy 'er een gevonden hebben/ harpoeneerenze hem; aan de harpoenen zyn vaſt/ lynen of riemen/ twee of drie vademen lang/ van robbevel/ gebuit met lucht/ als een blaas/ ten einde de walviſch/ als hy gequetſt is/ en met de harpoen wegſchiet/ te verder af te matten/ belettende de luchtzak hem/ om het lang onder water te houden. Als hy

hy moe wordt/ en zyne krachten quyt geraakt/ bestormen zy hem andermaal met hunne lenzen/ tot dat hy dood is/ en dan trekken zy hunne wambessen aan/ gemaakt van bereide robbevellen/ alle nit een stuk/ met laarzen/ handschoenen en mutsen/ en de naden belegt en zoo wel bezorgt/ dat 'er geen water kan doordringen. Dus toegerust/ springen zy in de zee en beginnen het spek van den walvisch rondom den buik/ zelfs onder het water aan dunne repen te snyden/ want in deze klederen konnen zy niet zinken/ om datse altyd vol lucht zyn/ zoo dat zy als de robben/ oberend in zee staan konnen; ja zy zyn somtyds zoo stout/ dat zy zich op den rug van den walvisch wagen/ als 'er noch leven in hem is/ om hem voorts kapot te maken/ en het spek van hem afte snyden.

In het doden der robben of zee-honden gaanze byna op diezelve wyze te werk/ uitgezondert/ dat de harpoen/ die ze daar toe gebruiken/ kleiner is. Aan de harpoen is vast een lyn van robbevel/ zes of zeven vademen lang/ en aan 't eind van dezelve is een blaas of zak/ gemaakt van een klein robbevel/ gevult met lucht/ om den zee-hond/ als hy gewond is/ het duiken onder water te beletten. Hunne manier van robben te vangen.

In de Noorder-quartieren/ daar de zee 's winters t'eenemaal met ys bedekt is/ gebruiken zy andere mid-

de

delen / om zee-honden of robben te vangen. Zy zoeken eerſt de gaten / die de zee-honden zelf met hunne klaauwen maken / om lucht te ſcheppen / en als zy 'er hebben gevonden / gaan zy dicht by 't zelve zitten op een ſtoel / die daar toe is gemaakt / en zoo dra zy merken / dat de zee-hond na boven komt en zyn ſnuit voor het gat ſteekt om lucht te ſcheppen / dooden zy hem onmiddelyk met een dunne harpoen / die zy gereed in hunne hand hebben. Aan de harpoen is een lyn of riem / een vadem lang / die zy met de andere hand houden. Als hy gewond is en niet kan ontſnappen / maken zy het gat zoo wyd / dat zy hem daar door trekken konnen / en als zy zyn hoofd maar even boven het ys hebben / konnen zy hem met een enkelen vuiſtſlag doden.

Een derde manier om robben te vangen.

Een derde manier, om robben of zee-honden te vangen is deze. Zy maken een groot gat in het ys / of wel in 't voorjaar zoeken zy na gaten / gemaakt door zee-honden / door dewelke zy op het ys komen / om zich in de zon te gaan bakeren. Dicht by deze gaten plaatzen zy een lage bank / op dewelke zy op hunnen buik gaan leggen / hebbende alvorens een klein gat gemaakt by het grote / door 't welk zy zachtjes ſteken een ſtok zeſtien of twintigh ellen lang / en van boven met een harpoen / waaraan een riem is / die een van hun in zyn hand houd / terwyl de andere / want tot deze manier van robben te vangen / zyn altyd ten minſten

twee

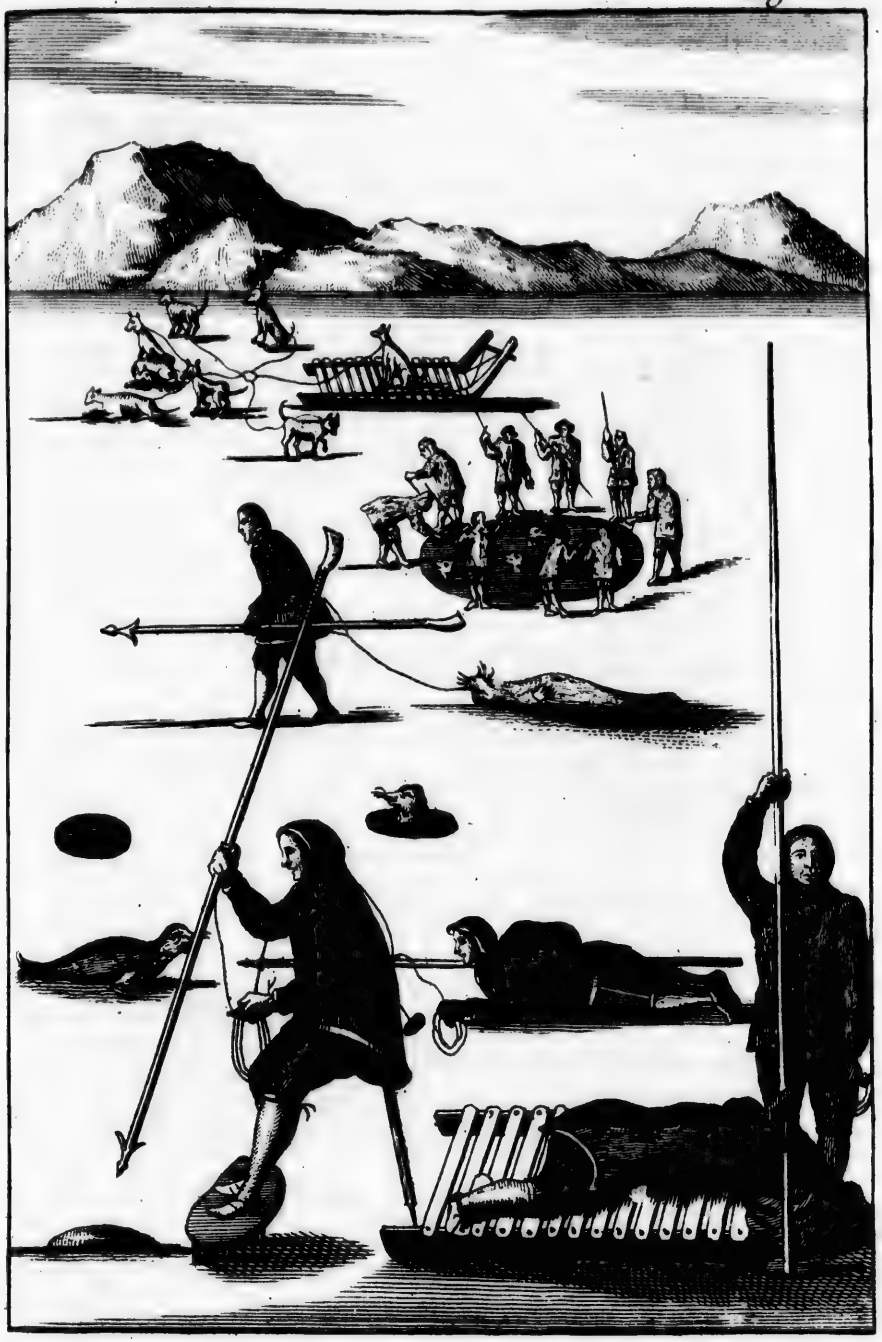

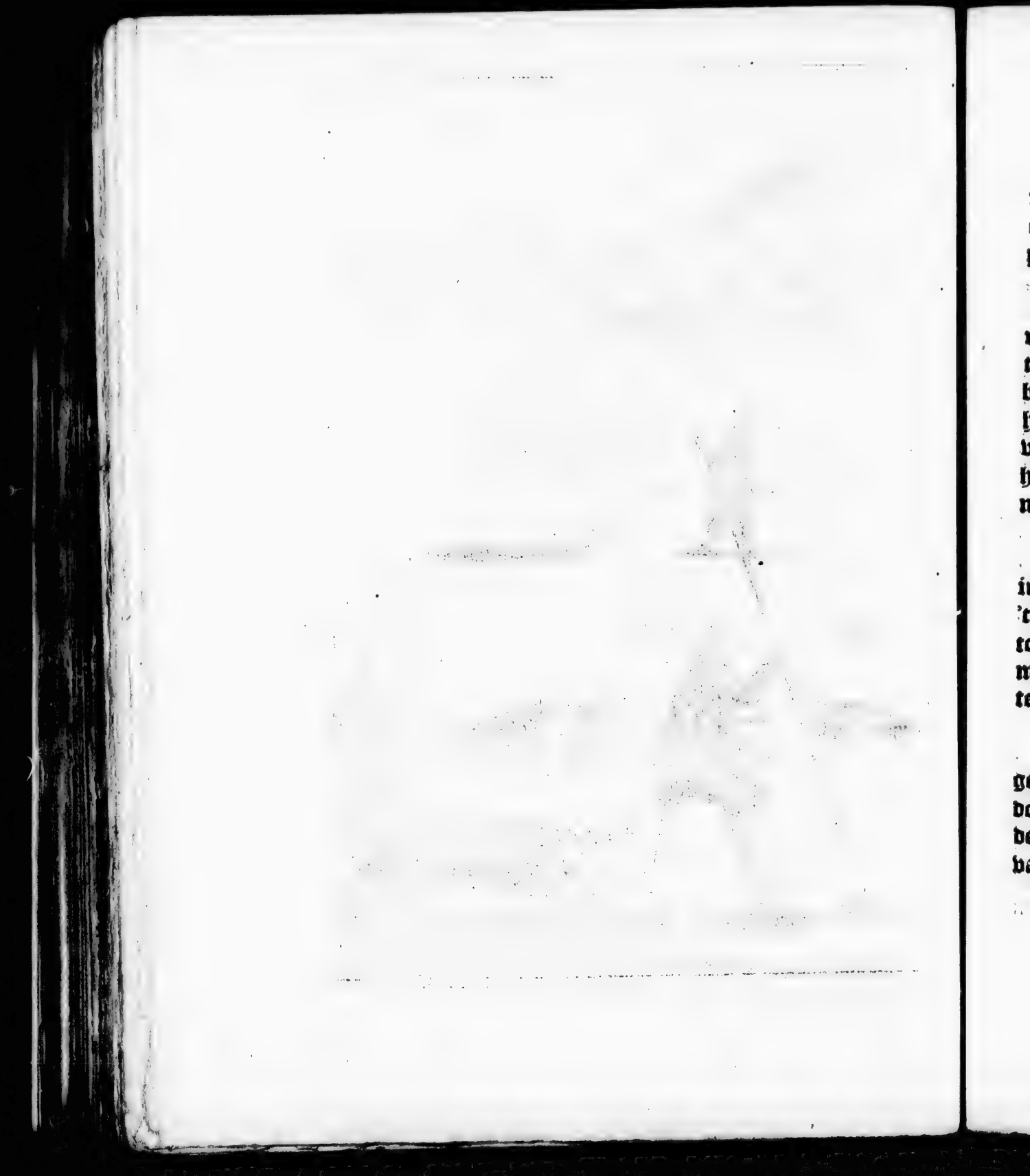

twee perzonen teffens nodig / die op zijn buik op de bank legt / na de komst van den zee-hond wacht / roepende Kae / zoo dra hy hem ontwaar word / waarop hy / die den stok in de hand heeft den zee-hond harpoeneert.

De vierde manier is deze; In het voorjaar / als de robben by de gaten / die zy zelf maken / om op en neer te gaan / op het ys leggen / kruipen de Inboorlingen, bekleed met robbevellen / en met een lange stok in de hand / ging en weer op het ys / bewegende het hoofd voorwaards en achterwaards / en bassende als een zeehond / tot dat zy zoo dicht by hem komen / dat hy ze met den stok bereiken en dood slaan kan. Een vierde manier.

De vyfde manier / om zee-honden te vangen / is / als in het voorjaar de stroom of sterke drift grote gaten in 't ys maken / zwemmen de robben by scholen daar na toe / daar de Inboorlingen dan hunne kans waarnemen / om ze te harpoeneeren / en vervolgens op 't ys te trekken. Vyfde manier.

Daar is noch een zesde manier / om zee-honden te vangen / als het ys niet met sneeuw bedekt maar helder en doorschijnende is. De Inboorlingen leggen alsdan onder hunne voeten bosse of hondestaarten / of wel een stuk van een beerehuid / om 'er op te staan / en op het dier Zesde manier.

te loeren / en als zy door zyn blazen en ſnorken zien / wat roers hy neemt / volgen zy hem zachtjes en dooden hem.

Hunne hengelſnoeren worden gemaakt van zeer fyn geſplete walvisbaarden, aan 't end zamen gewoelt.

In 't viſſchen gebruiken zy yzere of beene hoeken en haken. Hunne hengelſnoeren zyn gemaakt van walviſch-been / zeer ſmal en dun geſneden en aan 't end zamen gewoelt / en met diergelyke hengelroeden / zullen zy honderd viſſchen vangen / tegen dat de onzen eenen viſch met de hunne / die van hennep zyn gemaakt / ophalen; maar om heilbot te vangen / gebruiken zy ſterke ſnoeren / gemaakt van robbe-vel of dikke hennep-lynen.

Hoe zy zalm of zee-forellen vangen.

Hunne gewoonte / om kleine zalm of zee-forellen te vangen is deze. Wy laag water maken zy kleine ſteene afſchutzels aan de mond van de rivier / of op eenige andere plaats / daar de zalm haren loop heeft / en als het water begint te vloeyen / keert de zalm na de rivier / en paſſeert by hoog water over de afſchutzels / blyvende in de rivier / tot dat het water weder begint te vallen; de zalm zou dan weder zeewaards willen keeren / maar de viſſchers paſſen by 't afſchutzel op / en ſtoppen de paſſaſie / en kort daar na / als het water t'eenemaal gevallen en lage ebbe is / blyft de zalm op het droge leggen / en kan met de hand gevangen worden: doch wanneerze in gaten verwerd zyn / krygen ze die met een inſtrument / ten dien einde gemaakt / naamlyk een ſtok /

aan

nam 't end voorzien van twee beenen/ met scherpe weerhaken/ of met een of twee yzere hoeken.

De Rogh of Kuit-visch/ dus genaamt wegens de grote meenigte kuit/ die daar in gevonden word/ onthoud zich doorgaans in ondieptens en op de zandplaten/ en word als de zalm met het bovengemelde instrument gevangen. Daar is zoo een grote overvloed van die visch/ dat de Inboorlingen die niet alleen versch eeten/ maar op de bergen drogen/ om voor winter-provisie te verstrekken. Als de tijd/ om kuit-visch te vangen/ verby is/ naamlijk in de maand van Mei/ begeven de Inboorlingen zich na de Baaijen en kreeken/ daar het visschen van Stekelbaars dan begint. Daar zich zulke talloze scholen van dezelve ontrent het strandt/ datze in een soort van zeeven/ vastgemaakt aan lange stokken/ gevangen en op strandt geworpen worden; zy halen 'er het ingewand uit/ en drogenze op de bergen/ voor winter-provisie. Deze visch is niet aangenaam van smaak/ en ook niet heel gezond/ versch gegeeten; daarenboven ruikt hy wat benaauwt/ maar gedroogt/ is hy redelijk goed. De Inboorlingen eeten dien visch met een stuk spek/ of gedoopt in traan-olie. En dus doet men ontrent alle andere soorten van visch; want als sy te veel visch hebben/ om versch te eeten/ zoo drogen sy die op de bergen in de zon/ of in de lucht/ en leggen sye op voor den winter. De Rogh of Kuit-visch.

Twederhande ſchuitjens, een voor de mans alleen, en een voor de vrouwen en mannen in 't gemeen.

Wat aanbelangt de ſchuitjes der Inboorlingen, daar zyn 'er twederhande ſoorten; de eene/ van dewelken de mannen alleen gebruik maken/ is een klein baartuigje/ aan beide enden ſpitz uitloopende/ drie vademen lang/ en op zyn meeſt maar drie vierendeelen van een el breed/ met een rond gat in 't midden/ even ruim genoeg voor een man/ om 'er in te komen en te gaan zitten. De binnenſte zyde van dat ſchuitje is gemaakt van dunne ribbetjes/ zamen gehecht met zenuwen van dieren/ en de buitenſte zyde is overtrokken met bereide robbevellen/ zonder hair. Maar een perſoon kan in [illegible] ſchuitje zitten/ die zich met zyn middellyf daar zoo vaſt weet in te ſtuyten/ dat 'er geen water kan in dringen. Met deze kleine ſchuitjens gaan zy in zee/ ſtuurende dezelve met een roei-riem/ ruim een vadem lang/ en breed aan beide enden/ waarmede zy met zoo veel vaardigheid dan aan de eene en dan aan de andere zyde roeyen/ dat men zegt/ datze op eenen dag tien of twaalf Noorweegſche mylen afleggen. Zy bedienen zich voornaamlyk van dezelve/ in 't vangen van Zee-honden en Zee-vogels/ dewelke zy op die wyze onverhoeds en ſchielyk naderen/ terwyl wy in onze grote boten zelden zoo dicht konnen komen. Zy brezen niet/ zich in zee te wagen/ zelfs niet in den zwaarſten ſtormwind/ om dat ze alzoo licht op de zwaarſte baren of golven dryven/ als een vogel/ en als de zeebaren met al hun geweld op hen afkomen/ keeren zy ſlechts de zyde van de boot na-

nadezelve toe/ om ze te laten passeeren/ zonder het minste gevaar te lopen/ van na den grond te gaan. Als het gebeurt/ dat ze omslaan/ helpen zy zich wel haast weder te recht met hunne roeispaan; maar byaldien zy onvoorzieng om gesmete worden/ zoo als dikwyls geheurt en de boot om den middel niet vast genoeg toe is/ moeten zy onvermydelijk verdzinken.

De andere schuitjes zyn breed en open/ als onze boten/ en sommige van dezelve twintig ellen lang. Deze worden genaamt Kone-boten, dat is Vrouwe-boten/ om dat de vrouwen die gemeenlijk roeyen/ wanende/ dat het een mansperzoon in geenen deelen past/ zulks te doen ten zy alleenlijk in de uiterste noodzaaklijkheid. Als zy in zee steken/ of liever op den walvisch vangst gaan/ zitten de mannen in een zeer achteloze gestalte/ met hunne aangezichten na het voorsteven gekeert/ spelende met hunne gewone kleine roei-riem/ maar de vrouwen zitten op de gewone wyze met haar aangezichten na het achter steven/ roeyende met lange riemen. De binnenste zyde van deze schuitjes bestaan uit dunne ribbetjes en de buitenste zyde is bekleed met dikke robbevellen. Met deze boten vervoeren zy hunne bagasie/ als hutten en huisraad/ als zy van woonplaatzen veranderen/ om levensmiddelen te zoeken. Op deze boten hebben zy mede zeilen/ gemaakt van de darmen en 't ingewand van zee-honden. De mast is geplaatst

voor aan op het voorſteven/ en vermidts het zeil aan 't bovenſte end breed is/ daar het aan de ſpriet is vaſtgemaakt en van onderen ſmal/ zoo hebben zy noch te braſſen/ noch touwen van noden/ daar men de raeg en zeilen mee aanhaalt/ en met deze zeilen ſpoeden zy wel genoeg op den wind/ maar anders ook niet. Deze boten/ vermidts zy platboomde zijn/ konnen niet lichtelijk omſlaan.

De mannen werken t'huis niet, dan alleenlyk aan hun gereedſchap.

De mannen bemoeijen zich t'huis met geen werken/ dan alleenlijk voor zoo veel hun jagt en viſchtuig aanbelangt/ naamlijk boten/ bogen/ pylen/ lenſen en diergelijke. Alle ander werk/ het bouwen en herſtellen van hunne huizen of liever hutten/ zelf niet uitgezondert/ behoort aan de brouwen. Zoo behendig en ſchrander als de mannen zijn in hun werk/ zoo baardig zijn de brouwen aan de andere kant/ zulks zy na haare wyze van doen/ niet minder hof verdienen.

ACHT-

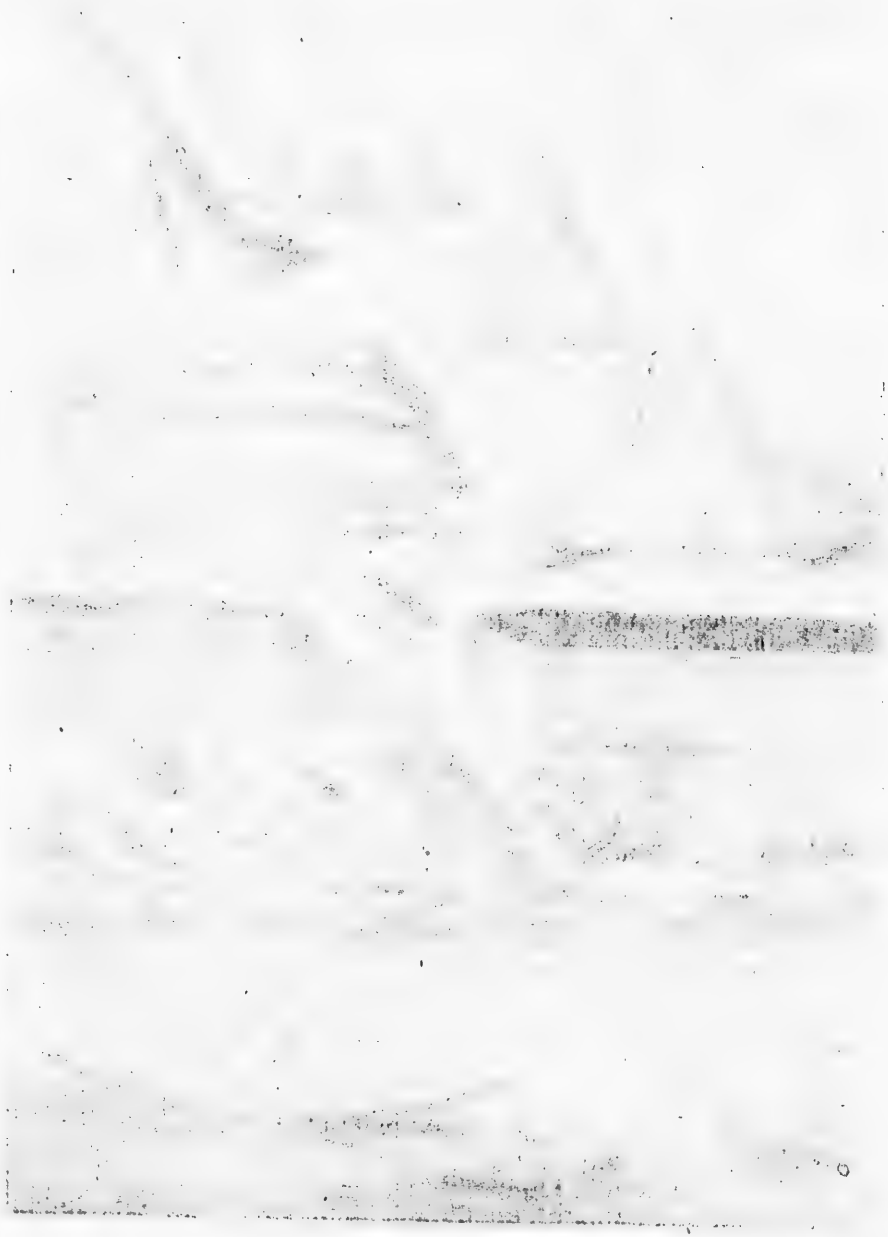

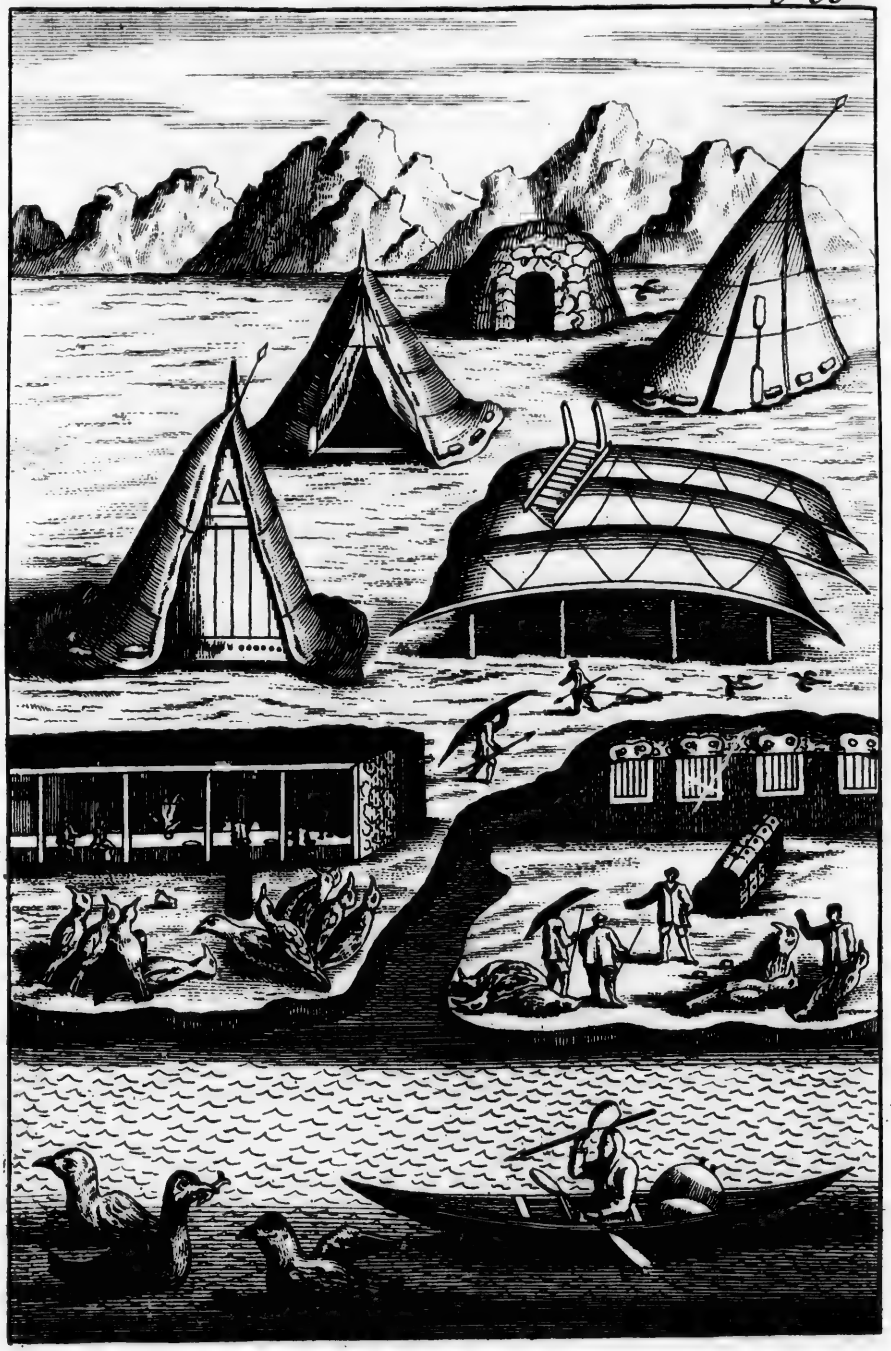

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Van de huizen en huisraad der *Inboorlingen.*

HEt is een zaak buiten allen verschil/ dat de hedendaagsche Inboorlingen de afstammelingen zijn van de Schrellingers, voornaamlijk de geene/ die op de westkust wonen/ en mogelijk is 'er een vermenging/ door zoo veel men weet/ van de aloude Noorweegsche kolonien/ die eertijds in het land opgerecht zijn. Deze zijn door langheid van tijd onder hun geraakt en genaturaliseert/ zoo als men zou konnen aantonen uit verscheide Noorweegsche woorden/ die in hunne taal gevonden worden. Want alhoewel de Noorweegsche kolonien verwoest zijn/ daar zijn zonder twijfel eenige overblijfzels geweest/ die zich by de Inboorlingen gevoegt hebben/ en alle een volk geworden zijn. Met deze inwoners zijn al de zeekusten bevolkt/ sommige meer en sommige minder. De kust is tamelijk volkrijk in de zuidelijke gewesten en in het noorden op 68 en 69 graden/ doch in vergelijking van andere landschappen in 't geheel zeer slecht of weinig bewoont. In de

De hedendaagsche *Inboorlingen* van de aloude *Schrellingers* voortgekomen.

de binnenſte diſtricten van 't land woont niemand / dan alleenlyk op zekere tyden / naamlyk in den zomer / als de jagt op rendieren begint. De rede daarvan is / zoo als boven is gezegt / om dat al het hoge land jaar uit jaar in / met ys en ſneeuw bedekt is.

Hunne winter-huizen.

Wat aanbelangt hunne huizen en woonplaatze / zy hebben 'er een vooz den winter en een vooz den zomer. Hunne winter woninge is een lage hut / gebouwt van ſteen en andere ſtoffe twee of drie ellen hoog / met een plat dak. In deze hut zyn de venſters aan eene zyde gemaakt van de darmen van zee-honden / bereid en tegen elkander genaait / of magen van heil-botten. Deſelve zyn wit en doorſchynende. Hunne bedſteden ſtaan aan de andere zyde / zynde ſlaap-banken / opgeſlagen van planken / een half el hoog van den grond / de beddens en bedlakens zyn gemaakt van robbebellen en rendiere huiden.

Venſters gemaakt van darmen.

Bedden en bedkleden.

Wat hun vuur is waar op zy kooken.

Verſcheide huisgezinnen wonen by elkander in een huis of hut; elk huisgezin heeft een afzonderlyk bertrek / vooz een houte paal afgeſcheiden / vooz welke insgelyks het dak onderſchraagt is. Vooz deze poſt of paal ſtaat een grote lamp in de gedaante van een halve maan / op een treeft / en boven deze lamp hangen de ketels / waarin zy hun eeten koken; onder het dak / even boven de lamp / hebben zy een ſoort van rak / om

de

de natte klederen op te hangen/ en te drogen. De voordeur/ of ingang van 't huis is zeer laag/ zoo dat zy 'er op handen en voeten moeten in kruipen; 't welk zy dus goed gevonden hebben/ om de koude lucht/ zoo veel mogelijk buiten te houden. De huizen van binnen zijn behangen met oude vellen/ die alvorens gedient hebben/ om hunne boten te bekleden. Sommige van deze huizen zijn zoo groot/ dat zeven of acht familien by elkander wonen.

Op de slaapbanken/ waarin hunne beddens leggen/ is de gewone zitplaats der vrouwen/ die daar haar werk doen/ 't welk bestaat in het maken en verstellen der klederen. De mannen met hunne zoons zitten op het voorste gedeelte der banken/ met den rug na de vrouwen toegekeert. Aan de overzijde onder de vensters/ nemen de mannen/ die tot de familie behoren/ en ook de vreemdelingen hunne zitplaatzen op banken/ die daar staan.

Ik kan niet nalaten/ gewag te maken/ dat of schoon 'er in een huis of hut somtyds tien of twintig traanlampen zijn/ men byna geen damp/ rook of smook in die kleine hutjes ontwaar word/ waarvan ik de rede acht te zijn/ de zorge/ die zy gebruiken/ om die lampen klaar te maken; naamlijk zy nemen droge mos/ heel klein gewreven/ die zy aan eene zijde van de lamp

Hunne wyze van vuur te maken.

lamp leggen / dewelke ontſtoken zynde / zachtjes brand / en geen damp ter wereld veroorzaakt / als zy ze niet te dik leggen. Dit vuur geeft zoodanige hitte / dat het niet alleen dient / om hun eeten gaar te koken / maar ook hunne verrekken zoo heet te maken / als een badſtove. Maar voor vreemdelingen ruikt het in hunne hutten zeer bang zoo door het groot getal brandende lampen / alle doorweekt met traan-olie / als door de verſcheide ſoorten van rauwe koſt / viſch en ſpek / die in hunne woningen opgeſtapelt leggen; doch wel voornaamlyk ruiken hunne pis-tobbens onverdraaglyk / zoo dat iemand de ſtank / die zulks niet gewoon is / om het hert ſlaat.

Deze winter-woningen beginnen zy te betrekken onmiddelyk na St. Michiel, en zy verlaten dezelve weder om het einde van maart / wanneer men het voorjaar begint te ruiken. In den zomertyd onthouden zy zich in tenten / die hunne zomer-woningen zyn. Deze tenten zyn gemaakt van lange ſtokken / geplaatſt in de rondte en van boven gebogen / zulks zy van boven toeloopen / als een zuiker brood / en bekleed met een dubbeld dekzel. Het binnenſte is van robbevellen / of huiden van rendieren / met de hairige zyde binnenwaards / byaldien zy rijk zyn / en het buitenſte insgelyks van diezelve ſoort van huiden / zonder hair / bereid met vet / op dat de regen niet zou kunnen doordringen. In deze ten-

Hunne zomer-woningen.

tenten hebben zy hunne bedsteden en lampen/ om hunne spyze klaar te maken/ als mede een gordyn van zamen gehechte darmen van zee-honden/ om 'er het daglicht in plaats van vensters/ door t'ontfangen. Elke vader des huisgezins is zoo een tent rijk/ zoo als ook een grote vrouwe-boot/ om hunne tenten en andere goederen van de eene plaats na de andere te verhoeren/ als ze het nodig achten.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Van hunne Gestalte, Aard en Inborst.

DE Inboorlingen, zoo mannen als vrouwen/ zyn fraai van gestalte/ eerder kort dan lang/ robust en sterk/ doorgaans dik en vet/ breed van aangezicht/ hebbende dikke lippen/ een platte neus/ hair en oogen zwart/ en zyn donker geel van couleur. Men vind 'er zelden/ die ziek of zuchtig zyn/ en zeer weinig quaalen die andere Landschappen en Natiën eigen zyn/ zyn onder hen bekent/ dan alleenlyk ongemakken aan de oogen/ die veroorzaakt worden door de scherpe en bytende winden in het voorjaar/ en door de sneeuw/ die zeer quaad is voor de oogen. *Gestalte der Inboorlingen.*

Ik heb 'er ontmoet / die melaats ſcheenen te zyn / doch het verwonderlykſte voor my was / dat of ſchoon deze met andere verkeerden / en met dezelve in een bed lagen / die ziekte niet over ſloeg. Die in de noordelykſte gewesten wonen / zyn dikwyls elendig geplaagt met de rode loop / borſtqualen / puiſten / vallende ziekte / enz. Algemeene qualen / zeker volk of land eigen / of aanſtekende beſmettelyke ziektens waren onder hen niet bekent / als by voorbeeld / peſt / kinderpokjes en diergelyke / tot in den jare 1734 / wanneer verſcheide Inboorlingen na Denemarken gingen / en alle te Coppenhagen de kinderpokjes kregen. Deze van die ziekte zuiver en wel genezen in hun vaderland thuis gekomen zynde / ontdekte zich dezelve / daar men noit te voren by 'tweeten hadden / onder de Inboorlingen zodanig / d... ...t dat zelve jaar in en ontrent onze kolonie by de twee duizend perſonen daar aan ſtierben; want vermids de Inboorlingen zoo wel als de dieren onder deze luchtſtreek heet van natuur zyn / konnen zy de uitwendige hitte niet verdragen / veel minder de inwendige / veroorzaakt door die brandige ziekte / die het bloed zodanig ontſteekt / dat het op geenerhande wyze weder te recht gebragt kan worden. Zy zyn zeer bloedryk / zoo als blykt uit hun dikwyls bloeden uit de neus.

Hebben geen middelen voor inwendige qualen.

Weinig van hen bereiken een hoger ouderdom / dan die van vyftig of zeſtig jaren; veele ſterben in den bloei hun-

hunner jaren en de meeste in hunne eerste jeugd / 't welk ganschlijk niet is te verwonderen / om dat zy van alle soorten van medicynen en geneesmiddelen t'eenemaal zijn ontbloot / en geen kennis ter wereld hebben van al 't geen zieke lichamen versterken en verquikken kan. Om dit gebrek te vergoeden / weten zy geen beter middel / dan om hunne Waarzeggers te laten halen / by hen genaamt Angekots / die zekere besweeringen doen / en eenige woorden prevelen / door dewelke zy hopen / weder gezond te zullen worden.

Uitwendige qualen / als quetzuren met een mes of diergelijke / naaijen ze toe. Als iemand blind werd / zoo als dikwijls by hen gebeurt / en een wit vlies op 't oog is / maken zy een haakje van een naalde / waarmede zy 't vliesje rondom los maken / lichtende het vervolgens met een mes af. Als kinderen met wurmen geplaagt zijn / steekt de moeder haar tong in hun achterste / om de wurmen te doden. Gebrande mos gemengt met traan-olie / dient tot pleisters voor verstche wonden; ook leggen zy een stukje van de bast van een boom met de binnenste zijde op de wonde / en laten ze van zelfs genezen. Zeldzame manier, om blindheid te genezen.

De Inboorlingen zijn voorgaans slapmachtig van aard / 't welk oorzaak is van een koude Natuur en gevoeleloosheid; zy worden zelden oplopent; ook kan Zyn onverschillig en achteloos.

Pacific N.W. History Dept.
PROVINCIAL LIBRARY
VICTORIA, B. C.

men niet bemerken/ datze over iets wat het ook zy/ zeer aangedaan zijn; edoch ik geloof/ dat 't geen die gevoeleloosheid en domheid wel voornaamlyk veroorzaakt/ is het gebrek aan opvoeding/ en gevoeglyke middelen/ om hunne zinnen werk te verschaffen; in welk gevoelen ik versterkt ben door de onderbinding/ alzoo de Inboorlingen die eenigen tyd met ons verkeeren/ voornaamlyk de jonge lieden/ met weinig moeite leeren/ alles wat zy by ons zien of horen/ 't zy goed of quaad. Ik heb 'er zelfs heel schrandere gevonden/ die veel bequaamheid hadden.

TIEN-

TIENDE HOOFDSTUK.

Van hunne gewoontens, deugden, ondeugden, levenswyze.

ALhoewel de Inboorlingen als noch aan geenerhande regeering onderworpen zijn / noch van oberheden of wetten weten / zoo spatten zy echter tot geen ongebonden dartelheit uit. Hunne geaardheid en goede inborst maakt / dat zy onder elkander een geregelt leven leyden / en wel zoo / dat men niet genoeg pryzen kan hunne onderlinge bzeedzaamheid. Haat en nyd zijn by hen niet bekent; men hoort hen nooit kyven of razen. Als zy onze bzonke matrozen met elkander zien vechten / zeggenze / datze onmenschelyk zijn / en datze als zinnelozen te werk gaan om datze niet zien / datze van een en dezelve soort zijn. Als een officier een van zijn volk slaat / zeggen ze / dat hy zijne mede schepzels als honden handelt. En of schoon het wel kan gebeuren / dat de een tegen den ander een heimelyken wzok heeft / het komt echter nooit tot schelden of vechten; zelfs weten zy zoodanige hertstochten niet uit te bzukken / hebbende geen

De *Inboorlingen* leven zonder overheden of wetten zeer eerlyk.

Hebben grote achting voor elkander.

geen aanstotelyke eer robenende of bitze scheldwoozden.

Moordenaars, op wat wyze gestraft.

Eens of tweemalen is het gebeurt / dat iemand uit een heimelyken wzok eenen anderen vermoozdde; doch als zulks gebeurt / bemoeyen de buuren zich daar mede niet / maar de naaste bloedverwanten van den vermoozden / by aldien zy sterk genoeg zyn / wzeken degzelfs dood op den moozdenaar. Een andere soozt van straffen is by hen niet bekent.

Toverhexen.

Maar met de oude hollen of zoogenaamde Toverhexen / of zodanige / die dooz hare bezweeringen zoeken te doden of te beschadigen / gaan zy zeer streng te werk / makende geen zwarigheid ter wzereld / dezelve te doden / en zonder barmhertigheid van kant te maken; ja zy wanen / een goed werk te doen / zeggende / dat menschen niet waardig zyn datze leben / die dooz heimelyke kunsten andere benadeelen / of doden konnen.

Diefstal onder hen niet bekent.

Zy hebben zoo een groten afschrik van stelen / als eenige natie onder de zonne / weshalben zy niets verbergen of wegsluiten / maar alles dooz de hand laten leggen / dat elk daar by komen kan / zonder datze vzezen / dat hen iets ontnomen of van hun gestolen zal wozden.

Deze misdaat wozd zodanig by hen verfoeit / dat by aldien een vzyster iets steelt / of iemand iets ontneemt / en zulks bekent wozd / zy nooit aan den man komt.

Maar

Maar als zy hunne handen slaen konnen aan dingen / die aan ons vreemdelingen behoren / zoo maken zy geen zwarigheid daarvan ; alhoewel ik ook zeggen moet / dat vermids wy zoo een geruimen tyd in het land hebben gewoont / zy in het begin van onze aankomst aldaar / ons wel het een en ander ontvreemde / maar in 't vervolg door ons verblijf by hun / als Inboorlingen geacht worden / zoo vielen zy ons op die wyze weinig of niets meer lastig.

Wat aanbelangt de overtredingen van het zevende gebod / men vind hen nooit schuldig in dat stuk / 't zy in woorden of in daden / uitgezondert 't geen onder getrouwden in hunne openbare gezelschappen voorvalt / zoo als wy in 't vervolg zullen toonen. Leven zeer matig en in grote ingetogenheid.

Wat aangaat het geen wy beleefdheid en plichtsplegingen noemen / zy weten het hoofd daar weinig mede. Zy gaan en komen / en ontmoeten elkander / zonder spreken of groeten. Ondertusschen zyn zy ganschniet onmanierlijk of onbeleeft in hunne ommegang ; want zy maken een onderscheid van personen / en bewyzen meer aan den eenen / als aan den anderen na derzelver verdienste en bequaamheden. Zy gaan nooit in een huis / daar vreemdelingen zyn / ten ware zy genodigt worden / en als zy binnen komen / wyst de man van 't huis / dien zy bezoeken / de plaats aan / om te zitten. Bewyzen achting aan elkander.

Zoo dra een vriend in een huis komt/ word hy verzocht/ om zich naakt uit te kleeden/ en in dat postuur plaats te nemen; want een der grootste beleefdheden/ die zy iemand konnen bewyzen/ is datze desselfs kleederen drogen. Als 'er spyze word voorgedient draagt hy zorge/ niet onmiddelyk aan 't eeten te vallen/ uit vreze/ dat hy voor een vraat zal worden aangezien/ of als iemand/ die byna van honger sterft. Hy moet wachten/ tot dat de gansche familie te bed is/ eer hy kan gaan leggen; want by hen is het een onbetamelyke zaak/ dat de gasten voor den meester van den huise zich ter rust begeven. Als een vreemdeling in een huis komt/ vraagt hy nooit om te eeten/ al rammelden zyne darmen van den honger; ook behoeft hy zulks niet te doen/ want zy zyn gastvry en gulhertig/ onthalende elkander zeer minnelyk op alles 't geen zy hebben/ en 't geen ten hoogste te verwonderen en prysswaardig is/ zy hebben alle goederen gemeen. Als 'er iemand onder hen is/ zoo als het wel kan gebeuren/ die niet werken/ of aan de kost geraken kan/ zoo laten zy hem niet van honger sterven/ maar geven hem hunne tafel/ waarin zy ons Christenen beschaamt maken/ die zoo veel arme bedroefde zielen laten vergaan/ voorgevende aan levensmiddelen.

Zyn zeer gastvry.

Voort 't overige zeer slordig, vuil en morsig.

Voor 't overige zyn de Inboorlingen, voor zoo veel hunne gewone levenswyze betreft/ zeer slordig/ wanhavent/

hebbent/ vuil en mozssig. Zy wassschen zich zelden/ en als dit al eens gebeurt/ likken zy slechts hunne vingers af als de katten doen de poten/ en wzijven hunne oogen/ om het zout daaruit te krijgen/ dat de zee in hunne tronie werpt. De vzouwen wassschen zich met haar eigen water/ om haar hair te doen groeijen/ en na hare verbeelding/ aangenaam te ruiken. Als een vzijster zich dus gewassschen heeft/ plegen zy doozgaans te zeggen/ Niviarsiarsuanerks, dat is zy ruikt als een maagd. Zich dus gewassschen hebbende/ gaan zy in de kouwde lucht/ en laten het hair bevziezen/ 't welk aantoont de sterkte van hunne hoofden/ en het bekomt den vzeemdelingen ook wel/ als zy zulks doen. Ook maken de Inboorlingen geen zwarigheid/ uit schotels of potten te eeten/ daar hunne honden uitgeslobbert hebben; doch het geen 't walgelijkste is/ om te zien/ zy eeten de luizen/ die zy zich zelven of anderen afvangen/ en bewaarheden dus het oude spzeekwoozd/ 't welk zegt/ dat 't geen uit de neus kruipt, in de mond valt, ook schzappen zy het zweet met een mes van hun aangezicht/ en likken het af. Zy toonen geen schaamte ter wezreld/ om in de tegenwoozdigheid van anderen hun gevoeg te doen. Jeder huisgezin heeft een tobbe aan den ingang van de hut/ waarin zy hun water maken/ 't welk een onverdzaaglyke stank veroozzaakt/ om dat de tobbe zelden of nooit uitgegoten of omgespoelt wozd en zy daarenboven de huiden die ze bereiden willen/

daarin weken; of dit niet genoeg was / de bezrotte ſtukken vleeſch en ſpek / die onder hunne banken geſtapelt leggen / ruiken niet minder buns / hoewel men ook zeggen moet / dat dooz lange gewoonte de walgelijkſte dingen verdzagelijker wozden.

Zyn goedaardig en vriendelyk.

Niettegenſtaande hunne vuile beeſtachtige levenswyze / zijn zy zeer goedaardig en vziendelijk in ommegang / en vzolijk / en konnen kozſtwijl verdzagen / als het niet te grof gaat. Nooit hebbenze iemand van ons volk gedzeigt / of getracht / quaad te doen / ten zy men hen quam te tergen / want zy vrezen en achten ons als een natie / die hen in dapperheid / en ſterkte zeer vzre overtreft.

ELFDE HOOFDSTUK.

Van hunne kledy en opſchik.

HUnne klederen zijn booz 't grootſte gedeelte van robbe-bellen/ van huiden van rendieren of van vogels/ zeer fraai bereid. De klederen der mansperſoonen beſtaan in een rok of wambes/ met een muts daaraan vaſt/ op de wyze van een monniks-kap/ om hoofd en ſchouwers te bedekken. Deze rok hangt tot over de knien. Hunne broeken zijn zeer klein/ komende niet over de lendenen/ ten einde hen niet te beletten/ om in hunne kleine boten te komen. En vermids zy geen linnen op hun bloote lyf dragen/ zoo is het hair van de bellen of huiden/ van dewelken de rok is gemaakt/ binnenwaards gekeert/ om hen warm te houden. Over dezen rok dragen zy een wyd overtrekzel van robbe-vel/ zonder hair bereid/ om geen water te vatten/ en hierin beſtaat hunne kledy/ als zy ter zee gaan. Kledy der mansperzonen.

Tuſſchen het leêre overtrekzel en den onderrok dragen zy een linne hemd/ of uit gebrek van linnen/ een van robbe-darmen/ 't welk mede helpt/ dat de onderrok zoo

licht niet nat, word. Doch zedert eenige tijd gaan ze veel pzachteiger / wepdseher en zwieriger / dzagende hembden van gestreept linnen / en rokken en bzoeken van rood of blaauwe stoffe of laken / datze van ons of van de Hollanders kopen. Dus uitgedost maken zy parade / als zy hunne heilige dagen vieren op de strand. De kousſen / die zy eertijds dzoegen / waren van rendieren huiden of robbe-bellen / maar nu hebbenze meer zin in onze grove kousſen van verscheiderhande couleuren / witte / blaauwe en rode / die zy van ons kopen. Hunne schoenen en laerzen zijn van robbe bellen / rood of geel / wel bereid en gelobid. Zy zijn netjes gemaakt met bouwen of plooyen achter en voor / zonder hielen en staan heel wel.

In den zomer dzagen zy hun overtrekzels / en ook in den winter / als ze in de baayen op het ys werken / maar dan trekken zy een wit leed daarover heen / om de zee-honden niet verbaart te maken.

Der vrouwspersonen.

Het eenige verscheid tusschen de opschik der mans en vzouwspersonen is / dat de vzouwe rokken hoger op de schouwders zijn en wyder / als die der mannen / met hoger en wyder kappen of mutzen. De getrouwde vzouwen / die kinderen hebben / dzagen veel wyder rokken / als de overige / byna als nachtrokken / om dat zy de kinderen daarin op den rug dzagen moeten / hebbende

bende geen andere luijeren of zwachtels voor dezelve. Zy dragen onderbroeken / die tot de middel van de dye komen / en een broek daar over heen. Zy houden de onderbroeken altyd aan / en slaapen daarin. Die broeken komen tot aan de linien. Deze dragen zy niet in den zomer / en ook niet des winters / dan alleen als zy uitgaan / en zoo dra als zy t huis komen / trekken zy ze uit. Op haar blote lyf dragen zy een hembdrok of bastrok van fonge harte vellen / met de hairige zyde na binnen toegekeert. De rok of het bovenste gewaad is insgelijks van fyn gekouleurde zwane-vellen / of door gebrek van dien van robbe vellen / uitgemonstert en bezoomt met wit / en fraai belegt op de naden en zomen / 't welk zeer wel staat. De schoenen en laarzen der brauwen zijn weinig onderscheiden van die der mangpersonen. Haar hair / 't welk zeer lang is en dik / is geblochten / en in een knoop opgebonden / 't welk haar cieraat by zet. Zy gaan doorgaans bloots hoofds / zoo wel buiten als binnens huis / en zy hebben zelden kappen of mutzen op / dan wanneer het regent of sneeuwt. [illegible]ne hoofdcierasien en verderen opschik / bestaan in het dragen van glaze koralen van verschiede couleuren / of koralen / om hals en armen / en glaze bellen in de ooren. Ook dragen zy braceletten / van zwart robbe-vel / bezet met paarlen / waarmede zy de rokken en schoenen insgelijks opschikken en vercieren.

De-

Deze ſexe heeft daarenboven noch een andere ſoozt van opſchik / naamlyk zy maken twee zwarte ſtrepen tuſſchen de oogen op het voozhoofd / de kin / armen en handen / en zelfs op de dyen en beenen met een naalde en dzaad / zwart gemaakt. En alhoewel dit een verkeerde wyze / om zich op te ſchikken / ſchynt te zyn / zy wanen dat het heel mooi en aardig is / en dat het ongemeen veel bevalligheid byzet ; en zy zeggen / dat van zulken die hunne tronien dus niet mismaakt maken / hunne hoofden in traan-tobbens zullen verandert wozden / die geplaatſt zyn onder de lampen in den Hemel / of het land der zielen.

Zyn redelyk net op hun lyf.

Zy houden hunne klederen zeer ſchoon / niettegenſtaande zy in andere dingen / voornaamlyk in hun eeten ganſch de zinnelykſte niet zyn. De vrouwen / die kinderen hebben / zyn zeer vuil en morſſig / maar die de welke onvruchtbaar / of wier kinderen geſtorven / en het oogenblik niet weten / wanneer zy konnen wozden weggezonden / zyn genoodzaakt / zinnelyker op haar lyf te zyn / om hunne mannen te behagen.

TWAALF-

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Van hunne gewone ſpys, drank en hoe zy die gereet maken.

Hunne Levensmiddelen beſtaan in vleeſch, en viſch.

De ſpyſe en Levensmiddelen der Inboorlingen beſtaan enkel en alleen in vleeſch en viſch / byzondere het land en de zee niets anders voozt / als ren-dieren / walviſſchen / zee-honden of robben / witte patrijzen of veldhoenders / en allerhande zee-vogels. De Inboorlingen eeten het vleeſch ſomtijds raauw / ſomtijds gekookt / en ook wel gedzoogt in de zon of in de lucht / en dus doen zy ook ontrent hunne viſch. Voozname lijk dzagen zy zalm / kuit-viſch / heil-bot / en de kleine ſtekelviſch / die zy in de maanden van Mei en Juni in grote meenigte vangen / en tot voozraad vooz den winter dzagen; en nademaal men des winters zeer zelden zee-honden krijgen kan / uitgezondert in de noozderlijkſte diſtricten / daarze op het ys gevangen wozden / zoo bewaren de Inboorlingen meeſt alle de robben / die zomers in hunne handen vallen / onder de ſneeuw / tot dat de winter aankomt / wanneer zy ze opdelven / en raauw

en bebzozen / zoo als ze dan zijn / eeten. Haar gewone dzank beſtaat enkel en alleen uit water / en niet zoo als ſommige Schzijvers gemeld hebben / uit traanolie / want zelfs eeten ze geen vet / buiten en behalven dat zy hun gedzoogden vlesch daarin dopen. Waarenboven doen zy grote bzokken ys en ſneeuw in het water / dat zy dzinken / om het noch koudder te maken / tot het leſſchen van hunnen dozſt. De Inboorlingen zijn dooz de bank zo vuil en mozsſig als zwynen in hun eeten / en in het toebereiden van hunne ſpyze. Zy weten van geen ketels / potten / of bakken / te waſſchen of ſchoon te maken waarin zy ze aanrechten / en waaruit zy hunne ſpyze eeten / en veel minder van ſchuuren. Als zy zullen gaan eeten / leggen zy dikwijls op de vuile grond neder / daar ze over gaan / zonder tafel te gebzuiken. Zy eeten met zoo veel ſmaak en graagte van het vezrot ſtinkend robbe-vleeſch / dat men byna het hart uit het lyf ſpuuwt / als men het ziet. Zy hebben geen vaſten tijd om te eeten / maar elk eet / als hy honger heeft / uitgezondert als zy na zee gaan / en dan doen zy 's avonds / na dat zy weder t'huis gekomen zyn hun beſte maal. Hy / wiens avondmaal allereerſt gereed is / roept zyne buuren / om mede te eeten / en zoo gaat het rond van huis tot huis / vergaſtende elkander by beurte.

Drinken water gekoelt met ys.

De vrouwen eeten afzonderlyk.

De bzouwen eeten niet in gezelſchap van de mannen /

nen/ maar afzonderlijk op haar zelve. In de afwezentheid der mannen/ als deze op den viſchvangſt zijn/ en zy het huis bewaren/ nodigen zy elkander en maken goede cier. En gelijk zy haſtig eeten/ als zy het krygen konnen/ zoo konnen zy ook wel honger lyden/ als 'er ſchaarsheid aan levensmiddelen is. Men heeft opgemerkt/ dat zy in een groten hongersnood geen ander voedſel gebruikt hebben/ dan repen van oude huiden en bellen/ en allerhande onkruid/ datze hier en daar vonden/ en nochtans friſch en gezond bleven. De rede/ waarom zy beter daar tegen konnen/ als wy vreemdelingen/ acht ik te zijn/ dat vermids hunne lichamen dik in malkander gedrongen zijn/ hun bet hen voor een wijl ſtoffe van voedſel verſtrekt/ tot dat het verteert is.

Buiten en behalven de bovengemelde mondkoſt/ eeten de Inboorlingen, mede een ſoort van roodachtige Zee-Weed/ en een zekere woztel/ by hen genaamt Tugloronet, beide toegerecht met vet of traan-olie; zoo als ook de miſt van de gedode ren-dieren/ die uit de darmen komt/ als zy ze ſchoonmaken; de darmen der patrysen of veldhoenders/ en diergelijken lekkernyen. Ook bakken ze pannekoeken van 't ſchrapſel der robbebellen/ als zy ze bereiden. In den zomer ſtoken zy hout onder hun pot/ dat zy in 't land hier en daar gaan opzoeken/ en des winters hangen zy hunne kleine ketelsjes over hunne lampen. Zy maken de ketels zelf van me-

Nagerechten der *Inboorlingen.*

metaal/ koper of marmer/ en dezelve zyn doorgaans rond.

Hunne manier van vuur te maken.

Om vuur te maken/ als het uitgegaan is/ daartoe bedienen zy zich van het volgende middel/ 't welk noch eenigzins hunne schranderheid te kennen geeft/ naamentlyk zy nemen een stuk droog denne hout/ waarop zy een ander stuk hart hout wrijven/ tot dat het door de sterke wrijving vuur dat. Toen wy allereerst by hen quamen/ wilden zy van onze spyze niet proeven/ maar nu zyn ze blyde/ als ze 'er iets bekomen konnen/ voornaamlyk brood en boter/ daar ze ongemeen veel werk van maken/ doch ze zyn geen zonderlinge liefhebbers van onze sterke dranken. Sommige van hen/ die lang by ons hebben verkeert/ hebben nochtans wyn en brandewyn leren drinken/ staande zulks nooit af/ als het hen aangeboden word; maar wat aanbelangt tabak/ zy hebben geen smaak ter wereld daarin/ of liever zy konnen de reuk daarvan niet verdragen.

Maken geen werk van onze sterken dranken.

DER-

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Van hunne huwelyken en opvoedinge der kinderen.

Veel wyvery niet by hen bekent.

TOt de verfoeijelijke zonde van veel wijverij/ zoo zeer in zwang gaande by de Heidenen, zijn de Inboorlingen niet heel zeer overgegeven/ alzoo zy zich doorgaans met maar eene vrouw te vrede houden en vergenoegen. Daar zijn 'er sommige/ doch zeer weinige/ die twee/ drie of vier wijven hebben/ maar deze gaan voor helden door/ of voor meer dan gemeene mannen/ en wel voornaamlijk/ om dat zy door hunne naarstigheid zoo veel vrouwen en kinderen konnen onderhouden. Aanmerkelijk is/ dat voor onze komste in dit werelddeel/ onder die wijven nooit van jaloezie/ of min-pver gehoort wierd/ maar zeer wel met elkander overweg quamen/ of schoon de eerste vrouw voor de meestéresse gehouden wierd. Sedert onze aankomst/ en onze onderrechtinge/ dat naamlijk in den beginne de Alwijze Schepper maar eenen man en eene vrouw geschapen heeft/ om in huwelijk als echte lieden zamen te leven/ bespeurt men

Jaloezy der wyven zedert onze aankomst.

eenig misnoegen in de wyven/ als hare mans voorneméns zyn/ meer dan eene vrouw te nemen; ja zy hebben zich meer dan eens aan my verboegt/ en verzocht/ om zodanige handelwyze te beletten. Daarbenevens hebben zy my als ik haar den catechismus hadde geleert/ altyd te binnen gebragt/niet te vergeten/om hare mans voor al in de plichten van het zevende gebod te onderwyzen.

Dartele ſpellen.

Een geruimen tyd verliep/ eer en alvorens wy verſtonden/ hoe de mannen zich gedroegen ontrent de wyven van andere mans/ of de wyven over en weer/ tot dat wy eindelyk ontwaar wierden/ datze in dat ſtuk ganſch niet naauwgezet waren/ waarvan wy te meer overtuigt wierden/ toen wy hoorden van een zeker onwettig ſpel/ 't welk op de volgende wyze toegaat. Verſcheide getrouwde mannen en vrouwen komen by malkander. Deze vermaken zich door allerley grimaſſen en beginnen op hunne wyze te zingen en te danſſen/ en onder dat danſſen ſluipt de een na den anderen met eens anders wyf achter een gordyn/ of lieber behangzel van huiden/ aan 't end van 't huis/ daar hunne bedſteden ſtaan/ en nemen daar hun vermaak. Zulke mannen worden voor de beſte en edelmoedigſte gehouden/ die zonder eenige de minſte tegenſpraak haar wyven aan hunne vrienden leenen.

Edoch

Edoch zoo als ik boven heb aangemerkt / geene andere dan gehuwden / wonen diergelijke spullen by / waarin zy geen onbetaamlijkheid ter wereld vinden. Voornaamlijk achten de wijven zich ten hoogsten gelukkig / als een Angekkok, of Propheet / haar met zijne liefkozingen vereert; ja daar zijn mannen / edelmoedig genoeg / dat zy den Angekkok daarvoor betalen / voornaamlijk als zy zelf geen kinderen konnen winnen; want zy wanen / dat een kind van een Angekkok voorspoediger en beter / bequaam zal zyn / om allerlei zaken te doen / als andere.

Getrouwde wyven achte zich zeer geëert als ze met een *Angekkok* mogen te doen hebben.

De bysters daarentegen en ongetrouwde dochters onderhouden veel beter de regels van zedigheid en schaamte. Ik heb nooit gezien / dat een dochter of bysster onder hen eenige losse ongebonde verkeering met jongen maats gehad of de minste neiging daartoe getoont heeft / 't zy in woorden of daden. Geduurende de vijftien jaren / dat ik in dit Land heb gewoont / heb ik maar van twee of drie jonge vrouwlieden gehoort / die zich hadden laten bezwangeren / om dat zulks voor de grootste schande gehouden word. Het is aanmerkelijk / dat natuurlijke betaamlijkheid by hen word in acht genomen / want zy onthouden zich / van hunne nabestaanden te trouwen / zelfs in den derden graad / achtende diergelijke huwelijken onbetamelijk en t'eenemaal onwettig. Daarenboven is het een berispelijke

De vrysters zeer zedig en beschaamt.

Nabestaanden trouwen niet met elkander.

aan-

aanstotelyke zaak/ byaldien een jongman en een vrysster/ die in een huis gedient hebben/ en opgeboed zyn/ zamen trouwen/ zeggende/ dat dezelve als broeder en zuster moeten aangemerkt en gehouden worden.

Huwelyksplechtigheden.

De plechtigheden/ dieze in hunne huwelyken en brulofften in acht nemen/ zyn als volgt. Als een jongman zin heeft in een vrysster/ maakt hy zulks aan de wederzydsche ouders en nabestaande bekent; en als hy hunne toestemming bekomen heeft/ neemt hy twee of meer oude wyven/ om de bruid te halen/ en als hy een stout kaarl is/ haalt hy ze zelf. Zy gaan na de plaats/ daar de jongman is/ en brengen haar met geweld weg; want al was het huwelyk noch zoo na haar zin/ en al was zy noch zoo gaarn aan den man/ zy moet zedigheidshalven zich houden/ als of het tegen haar zin was/ en of haar groot leed geschiede/ zoo zy anders niet een quade naam hebben wil/ en voor een minzieke dertele meid wil aangezien wezen. Na datze ten huize van den bruidegom gebragt is/ houd zy zich eenigen tyd van hem af/ en zit afgezondert in een hoek op een bank/ met hangenden haire/ bedekkende haar aangezicht door beschaamtheid. De bruidegom gebruikt middelerwyl alle de welsprekentheid die hy bezit/ en spaart geen liefkozingen/ om haar over te halen tot het involgen van zyne burige wenschingen; en het meisje eindelyk bepraat hebbende/ bewilligt zy vriendelyk in zyn ver-

verzoek; en dan gaan zy te bed/ en daarmede is het huwelyk voltrokken en de bruiloft uit. Maar somtyds kiezen zy noch een kozter weg/ om aan 't wyf te geraken/namentlyk dooz vleeschelyke conversatie met elkander te hebben/ zonder toestemming der ouders. Als een welgegoede Inboorling zyn zoons bzuid laat halen/ geeft hy een groot festein/ en deelt verscheide presenten uit/ bestaande in lange dikke stokken/ planken/ messen en diergelyk tuig/ doch zulks geschied niet anders/ dan daags na dat de nieuw getrouwden het bpleger gehouden hebben. Wpaldien zy booz het jaar kinderen hebben/ of sterk boozttelen/ wozden zy veracht en by de honden vergeleken. Een eerst getrouwde bzouw is beschaamt/ datze haar maagdom booz den huwelyksstaat bezuilt heeft. Hunne huwelyken zyn echter van geen onlosmakelyke onverbzeekbare natuur/ want de mannen verstoten dikwyls hunne wyven en zendenze heene/ alsze niet met haar overweg konnen/ of alsze onbzuchtbaar zyn en geen kinderen ter wezeld bzengen/ 't welk zy booz grote schande houden; maar als zy kinderen by haar hebben/ verdzagen zy veel van haar/ en houden haar/ zoo lang als zy leven. Het is hier een gemeene en byna dagelyksche bezigheid/ dat een man zyne bzouw slaat/ en haar een paar blaauwe oogen geeft/ om haar halsstarrigheid/ doch zy zyn ras weder verzoent en goede bzienden/ zonder ooit haat te dzagen/ of een wzok op

elkander te hebben; want by hen is het niets met al / dat een man zijne vrouw ſlaat.

Als een van beiden ſterft / de overgeblevene / 't zy man of vrouw / heeft volkome vryheid / om weder te trouwen.

Kloekmoedigheid der vrouwen.

De vrouwen zijn van een zeer kloekmoedige / onverzaagde / ſterke en ſtouten aart / 't welk zy voornaamlijk tonen in haar kinderbaren; want zoo dra als ze moeder geworden zijn / gaan zy werken / en nemen haar huis weder waar / ganſch ſtil weg / maar ſomtijds betalen zy die dapperheid zeer duur / koſtende die haar het leven. Daags na hare verloſſing gaan ze uit werken / met een riem om den middel / twee of drie duim breed / heel ſtyf gegord / dien zy voor hare verloſſing ook dragen. Zoo dra het kind geboren is / doopt de moeder haar vinger in 't water / en wryft de lippen van 't kind daarmede / of zy ſteekt het een brokje ſneeuw in den mond / zeggende Imekautit, 't welk beteekent / gy hebt een grote teug gedronken; en als zy eet / neemt zy een beetje viſch / houd het aan den mond van 't kind / en geeft het de hand / zeggende / Aiparpotit, dat is / gy hebt gegeten, en hebt my gezelſchap gehouden. Zy ſnyden de navelſtreng niet af met een meſ / maar met een moſſelſchelp / of zy byten ze ook wel af met hare tanden / en als de ſtreng droog is / han-

hangen zyze als een geneesmiddel tegen vergif aan den hals.

Zy houden een nachtspiegel boven 't hooft van een vrouw die in arbeid is / wanende / dat zulks niet weinig helpt tot haar spoedige verlossing. Het kind een jaar oud zynde / zoo beguplt / beslabbert en likt de moeder het van 't hoofd tot de voeten / ten einde het frisch en sterk zou mogen worden. Zy komen zelden van tweelingen in de kraam / maar wanschepzels worden dikwyls voortgebragt. In den jare 1737 verloste een vrouw in de Baai van Disco van een yslyk monster. De oogen stonden aan de zyde van de neus / met een lange snuit en geen ooren. In plaats van handen en voeten had het geklaauwde poten / en zeer dikke dyen. Het voorhoofd was begroeit met hair / als dat van een rendier / en de zyden van 't hoofd waren bedekt met een soort van witte huid van een visch. In diezelve plaats quam in den jare 1739 een ander wanschepzel ter wereld / zonder hoofd / met vier voeten / met lange nagels / als klaauwen / den mond op de borst en klaauwen op den rug.

Zeldzame wanschepzels hier te Lande voortgebragt.

Zy hebben de kinderen zeer teder lief / en de moeder draagt haar zuigeling / waarze gaat of wat zy doet / altyd op den rug / gebakert of liever gefrommelt in haar rok / want zy hebben geen andere wiegen voor dezelve.

De moeders dragen de kinderen op den rug.

zelve. Zy zuigenze/ tot datze drie of vier jaren oud zyn/ en zelfs langer/ om datze in hunne tedere kindsheid de zware koſt niet verteeren konnen/ dieze gewoon zyn/ te eeten.

Laten de kinderen in 't wild opgroeyen.

De opvoeding hunner kinderen is ietz/ waarmede zy zich weinig ſchynen te bemoeyen; want zy beſtraffen of ſlaan hunne kinderen nooit alsze quaad doen/ maar latenze in alles begaan. Des niettegenſtaande/ zoo ſchynenze nooit genegen te zyn tot ondeugd of fielterp/ 't welk ten hoogſten is te verwonderen. Het is waar/ zy bewyzen uiterlyk ſuiſt geen zonderlinge achting voor hunne ouders/ maar zy zyn echter altyd zeer gewillig/ om te doen/ 't geen hen bevolen word/ of ſchoon zy ſomtyds ook wel tegens hunne ouders zeggen/ datze het zelfs doen konnen. Zy ſtaan onder het opzicht der ouders/ jongens zoo wel als meisjes/ tot datze trouwen/ wanneer zy voor zich zelven zorge dragen moeten/ doch zoo dat zy in het zelve huis/ of onder het zelve dak by hunne baders gezamentlyk met de overige maagſchap en nabeſtaanden blyven wonen/ en in 't gemeen hebben/ 't geen zy winnen/ of machtig worden.

De kinderen blyven by hunne ouders, tot dat ze trouwen.

VEER-

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Hoe de *Inboorlingen* hunne overleden vrienden beweenen en begraven.

ALs iemand ſterft / nemen zy alles wat van hem is / als huisraad / gereedſchap en klederen / en gooyen het op het veld / om door het aanraken van 't zelve niet onrein te worden / of ten einde hen deswegen niet het een of ander ongeluk zou mogen overkomen. Daarenboven zyn alle de geene / die in het ſterfhuis wonen / gehouden / om daaruit te dragen alle nieuwe goederen / die noch niet gebruikt zyn geweeſt / welke zy echter tegen den avond weerom halen / want zy zeggen / dat de lucht van het lyk als dan t'eenemaal verwaait is. Zy beginnen alsdan hunnen overleden vriend met een yslyk misbaar te behuilen en te beweenen; Dit duurt ontrent een uur lang / en dan nemen de naaſte bloedverwanten het lyk op en dragen het na het graf / opgemaakt van ſteenen / geſtapelt op een hoop / waaronder zy het lyk begraven / gedoſt in zyne beſte klederen / en gerolt in huiden van ren-dieren of robbe-bellen / en

De *Inboorlingen* gooyen alles wat den overledenen toebehoort, ten huize uit.

Leggen het dicht by zyn graf.

de beenen gebogen onder zyn lyf. Dicht by de begraafplaats leggen zy zyn gereedſchap / namentlyk zyn boot / bogen / pylen / lenſen en diergelyke / en als het een vrouwspersoon is / hare naaldens / vingerhoed / en andere diergelyke ſnuiſterpen / niet dat zy geloven / dat zy die dingen in het land der zielen / of in een andere wereld nodig hebben / maar wegens den afkeer / dien zy van die dingen hebben / en om door de ververſching der gedeugenis van den overledenen hunne ſmert en droefheid wegens zyn verlies niet te vernieuwen; want byaldien zy hem te veel beklagen en beweenen / wanen zy dat hy te meer daarom uitſtaat / daar hy zich bevind.

Zy achten zich zelven onr in / byaldien zy iets aanraken / dat den overleden toebehoort. Ook word hy / die hem ten grabe gedragen en onder gedompelt heeft / eenigen tyd voor onrein gehouden / en durft zekere dingen niet doen. Ja niet alleen de bloedverwanten en nabeſtaanden van den overledenen / maar ook alle de geenen / die in het ſterfhuis hebben gewoont / zyn genoodzaakt / om zich van zekere ſpyze t'onthouden / en voor een wyl achtervolgens de beſtiering der Angekkots of Godgeleerden / te werk te gaan.

De vrouwen waſſchen haarzelven nooit / zoo lang als de rouw duurt. Ook komen zy niet opgeſchikt voor den dag / met geblachten of opgebonden hair / maar on-

gehabent

gehabent en ongebzeit/ hangende het hair over haar aangezicht. Daarenboven moeten zy haar mutz of kap opzetten/ zoo dikwyls als zy buiten de deur gaan/ 't welk zy op andere tyden niet doen/ want zy geloven/ dat zy niet lang zouden leven/ als zy het niet deden.

Zy beweenen hunne doden lang genoeg/ want zoo dikwyls als vzienden en kennissen van andere plaatzen komen/ om hen te bezoeken/ is het eerste datze doen/ in grote vzoefheid te gaan zitten/ en het verlies van hunnen overleden vziend te betreuren/ waarna zy goede cier maken/ om zich te vertroosten. Maar dpaldien de overledene/ vziend noch maagd heeft/ legt hy lang genoeg/ daar hy gesturben is/ 't zy t'huis of buiten/ eer iemand komt/ en hem begraaft. Sterft iemand binnens huis/ het lyk wozd niet dooz den gewoonen ingang uitgedzagen/ maar dooz het venster; en wozd zyn levensdzaad in een tent afgeknipt/ hy wozd achtez uitgedzagen. Op de begravenis steekt een vzouw een stok in het vuur/ en verbzand dezelve/ zeggende Piklerrukpok/ dat is/ hier is niet meer te halen/ of te doen.

Als kleine kinderen sterven en begraven wozden/ zetten zy het hoofd van een hond dicht by het graf/ wanende/ dat vermids kinderen geen verstand hebben/ zy zelf den weg niet konnen vinden/ maar dat de hond dezelven na het land der zielen moeten geleiden.

VYF.

VYFTIENDE HOOFDSTUK.

Van hunne kortswylen, vermakelykheden en dichtkunde.

Hunne korſtwyle en vermakelykheden.

DE Inboorlingen hebben verſcheiderhande ſpellen en vermakelykheden / om den tyd aangenaam door te brengen / als zy niets anders te doen hebben / of als zy elkander bezoeken / van dewelke deze de aanmerkelykſte zyn. Als zy by elkander komen / om wat uitſpanning te hebben / vallen zy allereerſt aan 't ſmullen / en vullen hunne darmen met alle de lekkerſte beetjes en het beſte en keurlykſte / dat het land voortbrengt / als vleeſch van ren-dieren en robben / gedroogt en gezoden / en voornaamlyk met een walviſch-ſtaart / die zy onder de grootſte lekkernyen rekenen. Van deze dingen eeten zy zeer gulzig / en hem / die zyne gaſten onthaalt / geſchied grote eere / als zy t'huis komende / klagen zoo veel gegeten te hebben / datze meenen te berſten.

Slaan op een trommel.

Wakker geſmult hebbende / rysen zy op / om zich wat beweging te geven / 't welk op de volgende wyze geſchied. Een van 't gezelſchap neemt een trommel / die

ge-

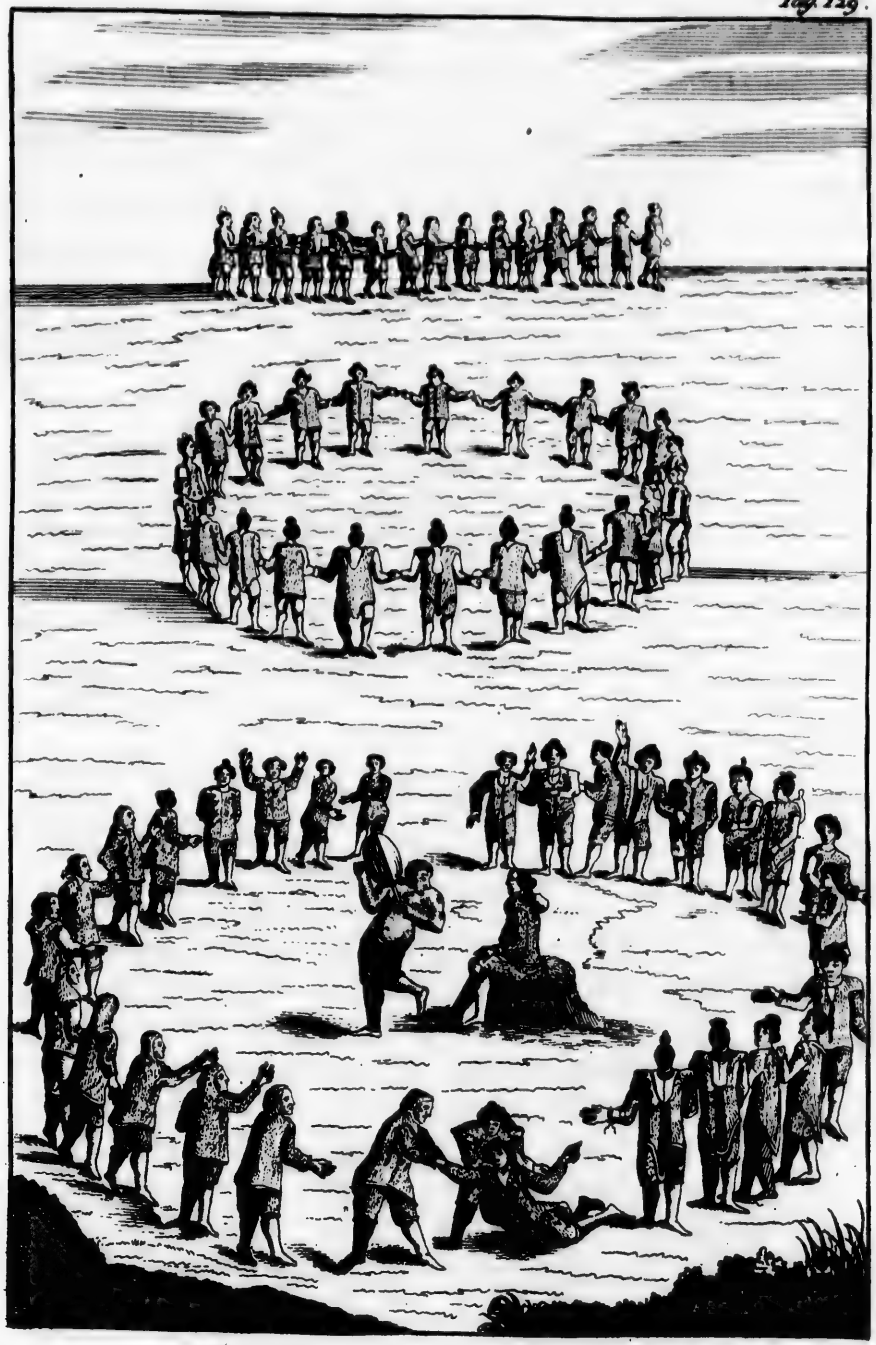

gemaakt is van een bzede houte hoepel / of van een rib van een walbiſch / overtrokken met een dunne huid / en een handvatzel daaraan vaſt. Hy ſtaat met een ſtok op de trommel / en zingt liedjes / behelzende algemeene zaken / of zyn eige afzonderlyke / en op het einde van elk vers / antwoozd het ganſche gezelſchap van mannen en vzouwen.

Hy die de koddigſte en belachelykſte figuren kan maken en beſt vooz zot ſpeelt / 't zy dooz zyn tronie op allerhande wyze te verdzaajen / zyn hoofd / lichaam en beenen in duizenderhande bochten te bzingen / wozd dooz een ſnaak / of liever verſtandig man gehouden / om dat hy dooz zyne ſnaakſche en kluchtige / boertige gebaarden / andere kan doen lachen.

Zyn grote Liefhebbers van Schimpdichten.

Zy tonen hun verſtand vooznamentlyk in 't maken van ſchimpdichten / en hy die zyn party overwint / wozd dooz de overige van de bergadering zeer gepzezen en toegejuigt. Wy aldien iemand jalouzie opvat / of wel een wzok heeft op een ander / ontbied hy hem / of daagt hem uit tot een tweegevecht / in zoo of zoo een bpeenkomſt / om daar met hem te vechten / of liever het verſchil te vereffenen / in 't over en weer zingen van ſchampere deuntjes ; de gedaagde wapent zich zoo goed hy kan / om zyne eer te verdedigen en dzaagt zorge / dat hy ter beſtemder uur en plaats verſchynt / bpaldien de moed hem niet

begeeft. De vrienden vergadert en de kampvechters gekomen zynde / houd elk zich dood ſtil / luiſterende / en nieuwsgierig zynde / wat eind het gevecht nemen zal. De uitdager treed eerſt ten ſtrydperk / en begint te zingen onder het ſlaan op de trommel. De uitgedaagde luiſtert met aandacht / tot dat zyne tegenparty gedaan heeft met zingen. Alsdan verſchynt hy met diezelve wapenen / zyne party te keer gaande / zoo goed hy kan. En dus zingen zy beurtswyze / zoo zoo lang als hun voorraad van ſchimpdichtjes duurt. Hy die 't eerſte zwygt / word geacht / overwonnen te zyn. In diergelyk ſchimpdeuntjes verwyten ze elkanders gebreken / en dit is hunne gewone wyze / van wraak te neemen.

Koddige ſoort van twee gevecht.

In hunne punt en Heikeldichten moet men geen grote ſcherpzinnigheid of verſtand verwachten / noch ook niet zekere buiging / val en maat in hunne verzen / of zelfs niet iets / dat na rym gelykt; doch om beter daar van te oordeelen / heb ik tot een ſtaaltje hier by gevoegt een gezang van een der Inboorlingen / die eertyds in onze kolonie gewoont heeft / onder den naam van Frederik-Chriſtiaan / gemaakt op den geboortedag van zyne toen koninglyke Hoogheid / Chriſtiaan / op den 30 November 1729. Dit gezang luid als volgt:

Am-

Amna aja aja, aja aja, enz. *Inleiding.*

Lied van een *Inboorling.*

WAnneer ik eens s' morgens uitging / zag ik /
Annigamma irsigeik, Amna aja, aja, enz.
Dat vlaggens en wimpels waayden /
Arvall. [illegible]itlarmeta: Amna aja, enz.
En dat zy zich gereed maakten /
Opellungarsullarmeta, Amna, aja, enz.
Om het kanon los te branden;
Erkaiseigamig og, Amna aja aja, enz.
Zo braagde ik /
Tava orkarbigeik, Amna aja, aja, enz.
Waarom zult gy schieten?
Saag erkaisovise? Amna aja, enz.
En zy antwoorden my / om dat des Konings zoons
Tava Akkyanga, assuog Nellarmago,
Geboortendag zou gevierd worden /
Okuine annivine nellermago, Amna aja, enz.
Die Koning zal zyn na zyn Vader /
Angune tokkopet kongingoromagame, Amna aja, enz.
En opvolgen in het Koningryk.
Kingoreis semmane; Amna aja, enz.
Daarop zeide ik tot myn briend /
Tava ikkinguntiga, Amna aja aja, enz.
Laat ons een lied maken
Pitsimik sennegiluk; Amna aja, enz.
Voor 's Koning zoon;
Kongib imna niarnganut, Amna aja, enz.

Want hy zal tot Koning verkoren worden.
Kongingoromamet: Amna aja, aja, enz.
Dit myn kleine lied zal hem prysen:
Piſingvoara una: Amna aja, aja, enz.
Men zegt / dat hy een dapper Prins is /
Oſtantigirfaraet ſillakartok unnertlugo, Amna aja, enz.
Laat ons derhalven vrolyk wezen;
Tipeitſutigeik: Amna aja aja, aja aja.
Want hy zal onze Koning zyn /
Kongingoromamet: Amna aja aja, aja enz.
Na zyn vaders dood.
Angunc-oy tokkoppet: Amna aja aja, enz.
Ook verblyden wy ons / om dat
Tipeitſokigogut: Amna aja aja, aja, enz.
Hy ons bemint / gelyk zyn vader doet;
Attatatut aſſeigalloâpatit: Amna aja, enz.
Die predikers tot ons overgezonden heeft /
Pelleſille tamaunga innekaukit: Amna aja, enz.
Om ons te leeren het Woord van Godt;
Gudimik ajokarſokullugit: Amna aja, enz.
Op dat we niet na den duivel zoude gaan.
Tongarſungmut makko inneille pekonnagit: Amna aja, enz.
Weeſt gelyk hy is / dan zullen wy u beminnen /
Iblile tameitit neglitſomapaukit: Amna aja, enz.
En liefhebben /
Aſſeigomarpaukit: Amna aja aja, enz.
En uwe knechten zyn.
Kivgakomarpautigut: Amna aja, aja, enz.

Onze

Onze voorouders zijn ook uwe knechten geweest/
Siurlit karalit kivgarimiaukit, Amna aja, aja, enz.
Gelijk als wy.
Juko: Amna aja aja, aja aja, enz.
Dat gy om ons hebt gedacht/
Isumatigautigut: Amna aja aja, enz.
Zulks bemerken wy zeer wel/ o genadige zoon des Konings.
Nellungikalloarpagut, Kongib Niarnga ajungitsotit,
Wy hopen/ dat gy wilt voortgaan met zoo te doen/
Teimatoy isumarioitit: Amna aja aja, enz.
De Koning uw Vader heeft ons te vozen bezeten/
Kongib Angutit pekaramisigut,
Wanneer gy zult Koning zijn/ en u goedgunstig genoeg betoont:
Iblile Kongingoruit namaksimotit, Amna aja, enz.
Alles wat we bezitten/
Tomasa pirsaugut: Amna aja aja, enz.
Zal het uwe zijn.
Piarmapotit makko: Amna aja, enz.
Wanneer Groenland zal onderwijzing gekregen hebben/
Karalit illerpeta, Amna aja, enz.
Dan zullen zy Godt beminnen en den Koning eeren.
Gud negligomaparput, Kongible nalleklugo: Amna aja aja, enz.
Laat ons helpt wezen/
Tecpoitsukigisa: Amna aja aja, aja, enz.

En van 's Konings zoon/
Kongiblo Niarnga, Amna aja aja, enz.
De gezondheid drinken.
Skaalia immerlugo: Amna aja, aja, enz.
Laat ons zeggen/ leeft lang Chriſtianus!
Tave okarpogut, Chriſtian innuvit: Amna aja, enz.
En uw Geſlacht.
Nulliello: Amna aja aja, aja aja, enz.
Dat uwe jaren vele zyn!
Okiutit armarleſorſuangorlutik: Amna aja, enz.
(Dit wenſch ik) Frederick Chriſtiaan, en mijn vriend
Friderik Chriſtian ikingutigalo: Amna aja, enz.
Peter, die de eerſte in Groenland gedoopt zijn.
Peder/ Karalinit kockkartoguk, Amna aja, enz.
Ach! dat alle onze landlieden zoo voor God mogen wezen.
Kannoktok! Ekkarlivut tamakilit makko: Amna aja, enz.

Amna, aja aja, aja aja aja aja, hei! *Beſluit.*

Ruilebuiten, kopen en verkopen.

Daarenboven hebben zy een andere ſoort van vermaak/ onder het zingen van allerley deuntjes/ 't welk beſtaat in ruilebuiten/ kopen en verkopen. Hy die de poſt bekleed van trommelſlager en zanger/ beylt iets te koop/ ſtellende het op zodanige prijs/ als hy denkt/ dat het waardig is. Als iemand van 't gezelſchap zin daarin heeft/ geeft hij zulks den verkoper te kennen met een klap op zijn broek/ de koop is gedaan en kan niet verbroken worden/ of hy goed of quaad zy. De jongens en meis-

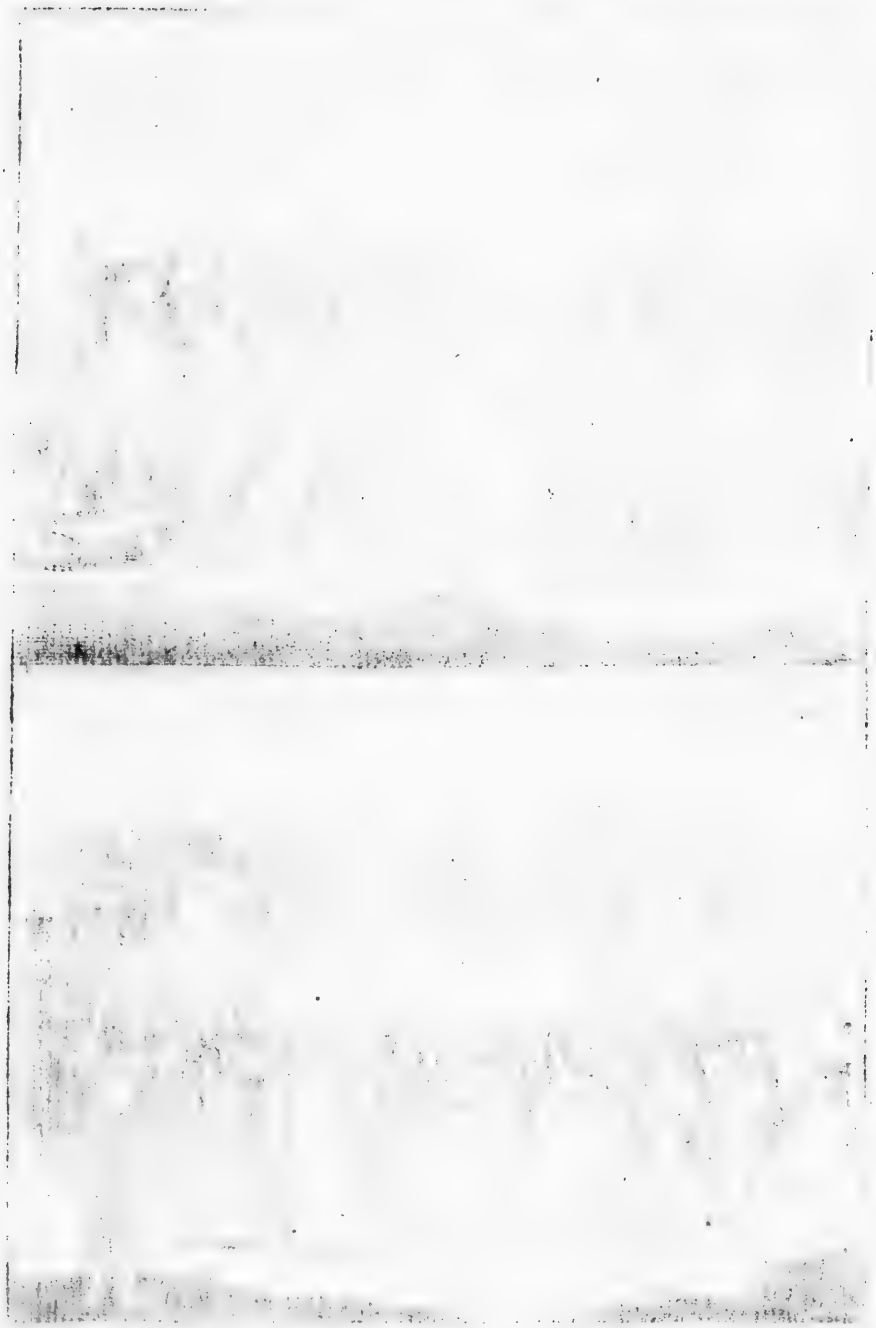

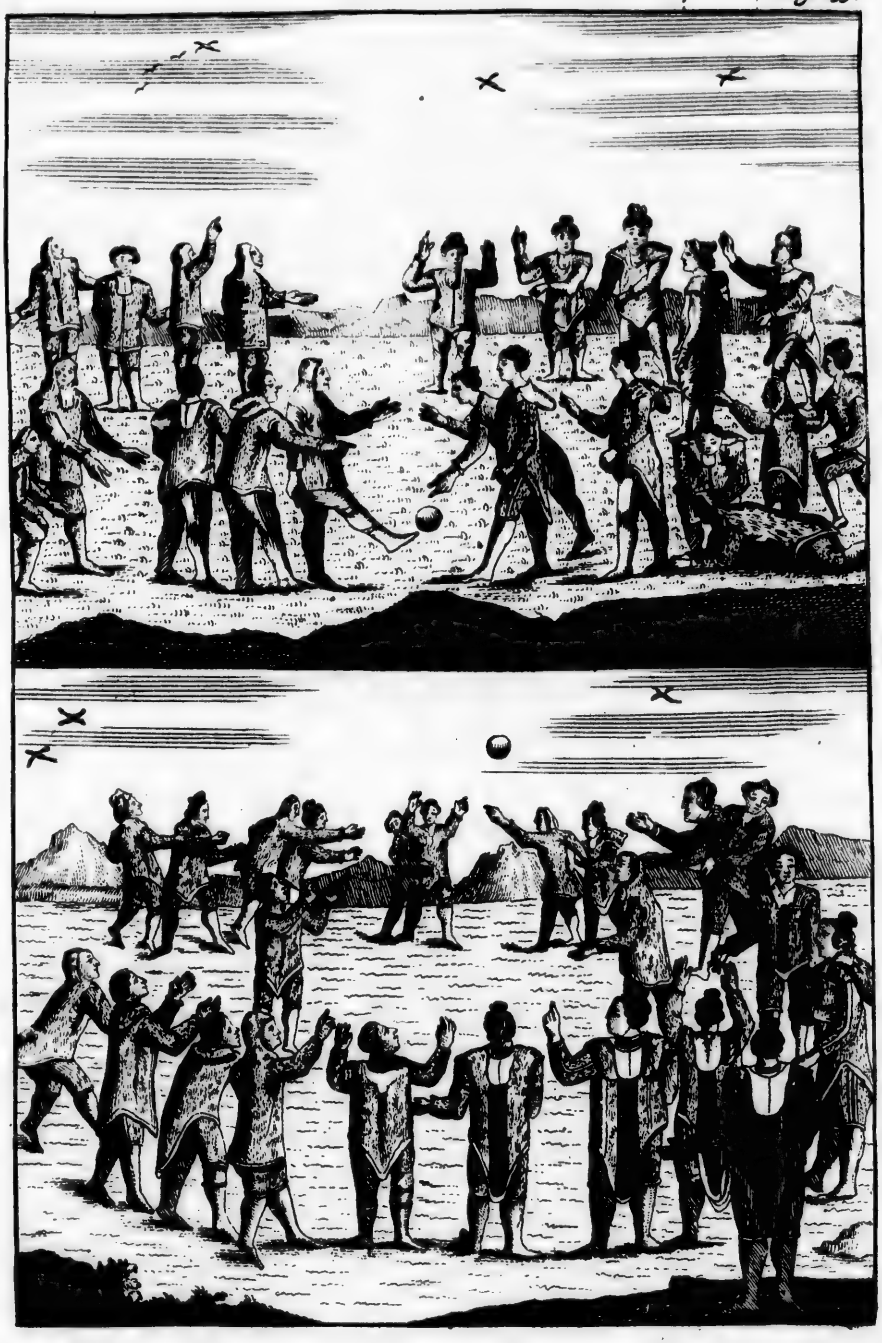

meysjes hebben insgelyks hunne byzondere tydkoztingen en spullen / alsze 's avonds by elkander komen. Zy nemen een stukje hout / met een gat daarin en van boven uitgeholt. In het gat steken ze een dun spitz stokje / aan het end van dat stokje / is een snoertje of snaartje vast gemaakt / en aan het snaartje en aan het hout balletje; zy houden het stoekje in de hand / en werpen het balletje / dat aan 't snoertje los neerhangt / op in de lucht / en zoeken het in de holligheid van het stokje te vangen. Hy die zulks twintig malen achter malkanderen doet / heeft de weddingschap / of liever het spul gewonnen / maar die het niet doet / krygt een zwarte streep op zyn voorhoofd / zoo dikwyls als hy mischt. Ook hebben de jongens een ander spel / dat van het geluk af hangt / als dat der kaarten of dobbelsteenen. Zy hebben een stuk hout / spitz aan een end / met een pen in 't midden / waarop het draait. De jongens gaan rondom zitten / en elk zet by / daar hy om spelen wil / en dan slaat een van hen tegen de punt van 't hout met zynen vinger / dat het omloopt als een compas / winnenden hy alles wat uitgezet is / voor wien de punt van het hout blyft stil staan. Het spelen met den bal is een zeer gemeene tydkozting by hen / en zulks geschied op tweederhande wyze. Zy verdeelen zich in twee partyen; de eerste party gooit elkander den bal toe / terwyl die van de andere party trachten / om dien van hen te krygen / en zulks geschied beurtswyze. De twede

De jongens hebben hier 't zelfde spel, 't welk de *Franschen* noemen *Bilboquet* en de *Engelschen Vangt my als je kunt.*

Een ander spul, even als by ons de draaiborden.

Tweederhande spellen met den bal.

twede manier is als in Engeland het zoogenaamde voetbal-ſpel. Zy teekenen twee plaatzen af / die of vierhonderd ſchreden van elkander / en dan als boven in twee partyen verdeelt zynde / ontmoetenze elkander aan 't begin van de ren-baai / 't welk ter halver wege is tuſſchen de twee afgeteekende plaatzen / en de bal op de grond gegooit zynde / zien zy / wie hem allereerſt krygen zal / en ſchoppen hem met de voet / elke party na zyne afgeteekende plaats. Hy die de gaauwſte is op zyne voeten / en de behendigſte / ſchoppende ſteeds den bal voor hem heene / en allereerſt de afgeteekende plaats bereikt / wint het ſpul. Zy zeggen / dat de overledenen dus in den hemel ſchopballetje ſpelen / als het weerlicht of als het noorder-licht' zich vertoont / 't welk zy wanen / de zielen der overledenen te zyn.

Oeffeningen der mannen.

Als hunne kenniſſen hen komen zien / brengen zy de dagen en nachten door in zingen en danſſen; en vermids zy gaarn voor ſterk en dapper doorgaan / beproeven zy hunne ſterkte / met zamen te worſtelen / dat is / met kromme armen of vingers malkander vaſt te houde en van zyn plaats te trekken; die zulks doet / is een waardig dapper man. De tydkortingen der vrouwen / of liever vryſters / beſtaat in het doen van een ronden dans / houdende malkander by de hand / onder het zingen van allerhande liedjens.

ZES-

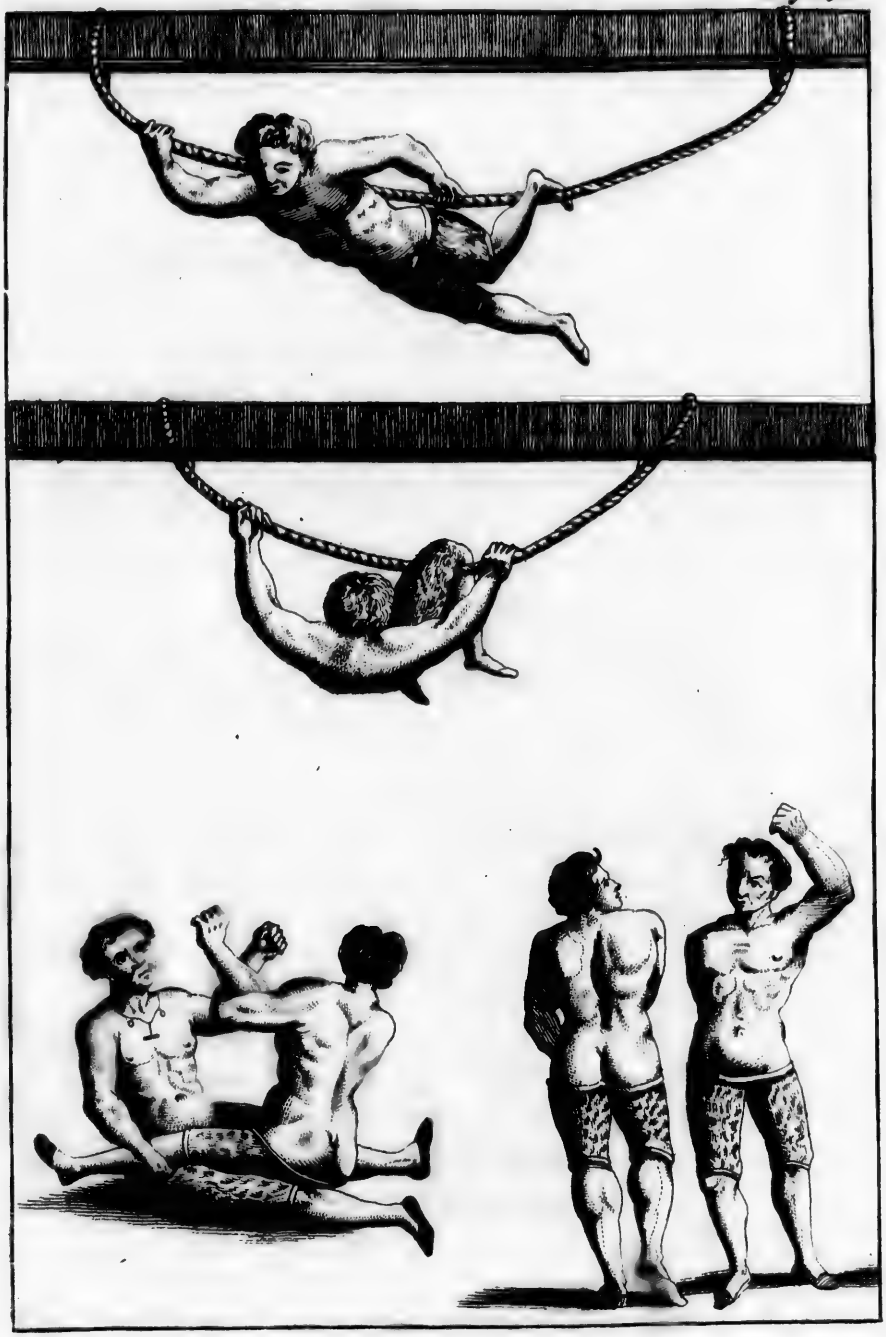

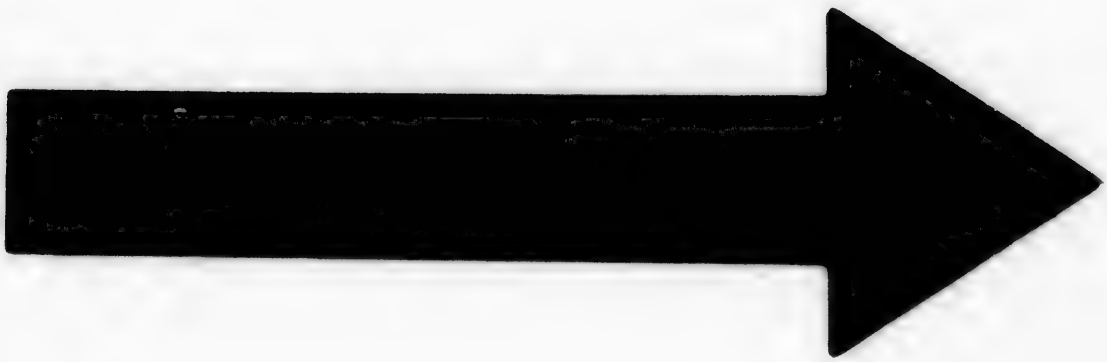

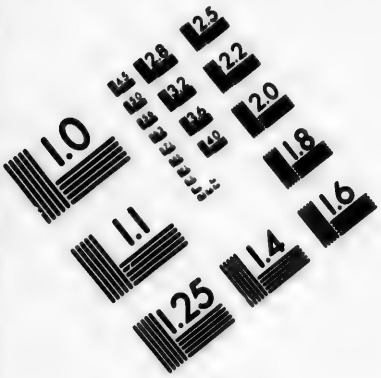

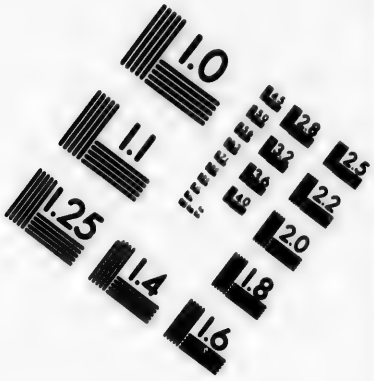

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

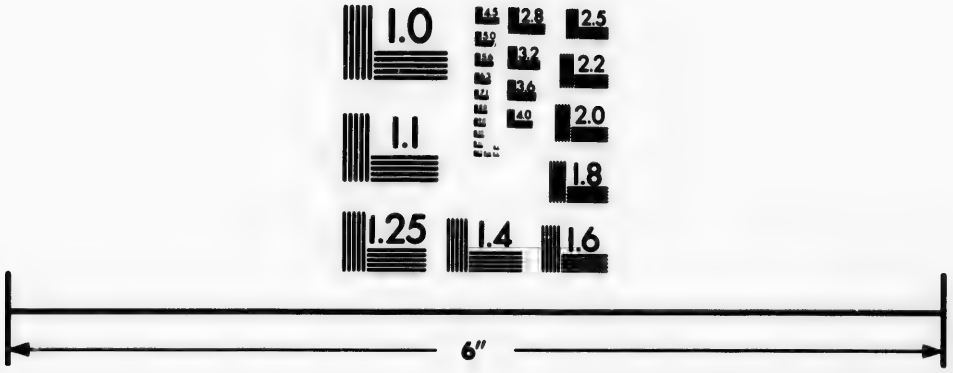

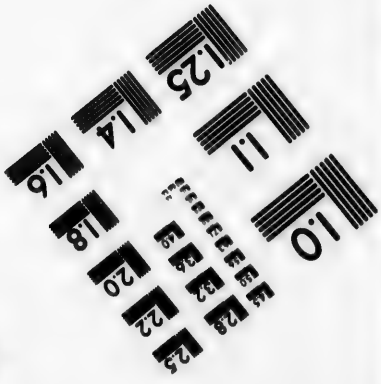

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

2.8
3.2
2.5
2.2
2.0
1.8
1.0

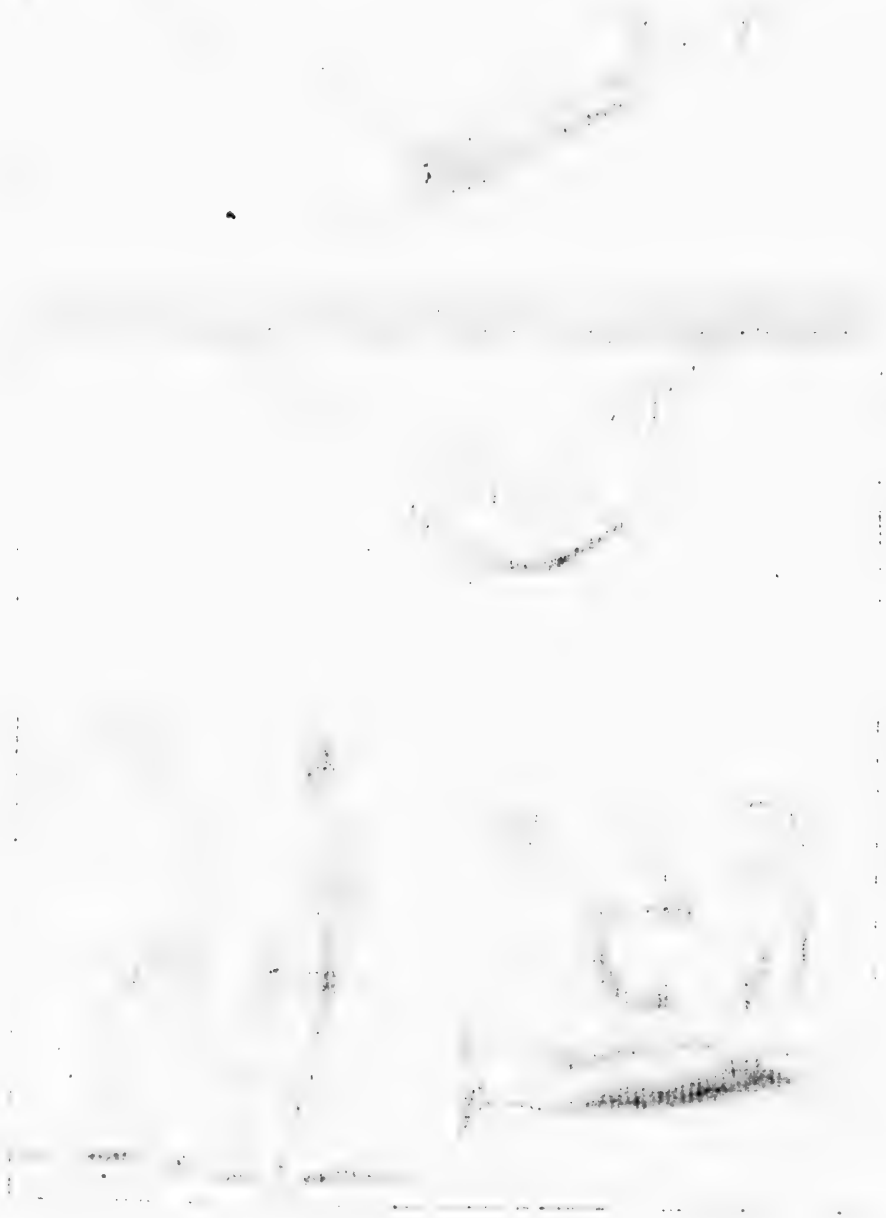

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Van hunne Taal.

ALhoewel de taal der Inboorlingen geen overeenkomst heeft met andere Europeaanſche talen / dezelve ſchijnt nochtans eenige woorden van de Noren onleent te hebben / die eertijds een gedeelte van het land hebben bewoont; hoe 't zy verſcheide woorden komen en in klank en in betekenis beide met dezelve overeen / als by voorbeeld / Kona, een vrouw; Nerriok, eeten / van het Noordſche woord Noerri. De wortel Angelica, in Noorwegen genaamt Quaun, noemen de Inboorlingen Quaunek. De Noorlui en de Inboorlingen noemen een Vrunviſch beide Niſe. Aſche in Noorwegen Aske, in de Staat Davis, Arkſet. Een Lamp / in Noorwegen Kolle, in de Straat Davis Kollek. Sommige andere zwemen na Latynſche woorden van dezelve betekenis / als Gutta een Druppel, in de Straat Davis Gutte, of Kutte. Ignis, vuur / noemen zy Ingnek. Verſcheide andere wederom ſchijnen van het Hebreeuwſch af te ſtammen / als Appa, een woord / gebruikelijk by kinderen / betekenende zoo veel als vader / en verſcheide andere.

Noorweegſche woorden in hunne taal.

Is moeyelyk uit te ſpreken.

De uitſpraak van der Inboorlingen taal/ is zwaar en moeijelijk om datze zeer ras en in de keel gefozmeert wozd. Dooz het ganſche land wozd een en dezelve taal geſpzoken / doch de uitſpzaak verſchilt hier en daar/ als verſcheide dialecten/ boozuamentlyk in de zuidelijkſte gedeeltens of diſtricten/ daarze veele vzeemde woozden die in de Noorſche landen niet in gebzuik zyn/ overgenomen hebben. Wat aanbelangt de Angekots, of Godgeleerden/ dezelve hebben een taal op zich zelven/ als zy hunne bezweeringen doen/ want als dan bedienen zy zich van verbloemde ſpzeekwyzen / en de woozden in een oneigentlyken zin. Ook heeft de vzouwlyke ſexe een afzonderlyke uitſpzaak/ die haar maar alleen eigen is/ en van die der mannen verſchilt/ gebzuikende de zachtſte letters aan 't end der woozden/ in plaats van harde/ als by boozbeeld Am, booz Ap, dat is Ja. Saving, booz Savik, een Mes. Hunne taal ontbzeekt in 't algemeene de letters c, d, f, q, x. Daarenboven hebbenze veel dubbelde en onbekende conſonanten / 't welk oozzaak is / dat veele van hunne woozden niet konnen geſpelt wozden / zoo als zy ze uitſpzeken. Booz 't overige zyn hunne uitdzukkingen zeer natuurlyk en gemakkelyk en hunne conſtructien en zamenſtellingen der woozden zoo fraai / keurlyk en regulier / dat men zoo veel van zoo een onbeſchaafde ongeletterde natie niet zoude verwachten. Hunne taal is zeer woozdenryk / en van zodanigen kracht en nadruk / datmen dikwyls verlegen

legen staat / om ze in de Deensche overtebrengen / maar ontbreekt daarentegen woorden / om vreemde dingen uit te drukken / die by hen niet in gebruik zijn. Zy hebben een en ook veel-leedige woorden / dat is te zeggen / woorden van maar een sillaab / en woorden van veel sillaben / en de laasten zijn wel de meesten. Hunne woorden zoo wel nomina als verba, zelfstandige naamwoorden en werkwoorden / worden aan 't end gebogen / door de terminatien of uitgangen te veranderen / zonder artikelen of partikelen nodig te hebben / als de Grieken en Latynen. De adjectiva volgen steeds de substantiva; doch de possessiva worden by de nomina gevoegt / als de Hebreeuwsche Suffixa of byvoorzels / komende dezelve mede in de buigingen met de Hebreeuwsche overeen. Ook hebben de naamwoorden alleen niet hunne Suffixa, maar de werkwoorden mede. Om de nieuwsgierigheid der Lezers te voldoen / heb ik hier by gevoegt een lijst van sommige woorden / en een staaltje van derzelver zamenvoeging en buigingen.

	Enkelvoudig. *Singularis.*	Meervoudig. *Pluralis.*	Dubbelvoudig. *Dualis.*
Het menschdom /	Innuk.	Innuit.	Innuk.
Een man /	Angut.	Angutit.	Angutik.
Een vrouw /	Arnak.	Arnet.	Arnek.
Het hoofd /	Niakok,	Niakut.	Niakuk.
Een oog /	Irse,	Irsit.	Irsik.

	Enkelvoudig. *Singularis.*	Meervoudig. *Pluralis.*	Dubbelvoudig. *Dualis.*
De neus /	Kingak,	Kinget.	Kingek.
Het aangezicht /	Kinak,	Kinet.	Kinek.
De mond /	Kannek.	Kangit.	Kannek.
De tong /	Okak.	Oket.	Okek.
Een tand /	Kiut,	Kiutit.	Kiutik.
Een lip /	Kartlo.	Kartluit.	Kartluk.
Een oor /	Suit.	Siutit.	Siutik.
Een hoofdhair /	Nyak.	Nytkiet.	Nytkiek.
De borſt /	Saekik.	Saekkirſet.	Saekkirſek.
De pzam /	Iviange.	Iviangit.	Iviangik.
Een ſchouwder /	Tue.	Tubit.	Tubik.
Een arm /	Tellek.	Tellit.	Tellik.
Een elleboog /	Ikuſik.	Ikivtit.	Ikivtik.
Een hand { (dat zyn de vingers) is alleenlyk *Pluralis.* }		Arkſeit.	
Een vinger /	Tikek.	Tirkerit.	Tikik.
Een nagel /	Kukik.	Kuket.	Kukik.
De buik /	Nak.	Nerſet.	Nerſek.
Een darm /	Innelo.	Inneluit.	Inneluk.
De dye /	Okpet.	Okpetit.	Okpetik.
De heupe /	Sibbiak.	Sibbirſet.	Sibbirſek.
De knie /	Serkok.	Serkuit.	Serkuk.
De ſcheen /	Kannak.	Kannerſet.	Kannek.

Een

	Enkelvoudig. *Singularis.*	Meervoudig. *Pluralis.*	Dubbelvoudig. *Dualis.*
Een voet / is alleenlijk *Pluralis.*	Iſiket.		
Een hiel /	Kimik.	Kimit.	Kimik.

De zamenvoeging der woorden met de pronomina poſſeſſiva / of voornaam woorden / die een bezittinge te kennen geven / geſchied aldus;

	Enkelvondig. *Singularis.*	Meervoudig. *Pluralis.*	Dubbelvoudig. *Dualis.*
Een huis /	Iglo,	Iglut.	Igluk.
Mijn huis /	Igluga.	Igluka.	Igluka.
Uw huis /	Iglut.	Iglutit.	Iglukit.
Zijn huis /	Igloa.	Igloëi.	Igluk.
Zijn eigen huys /	Iglune.	Iglune.	Iglugne.
Ons huis /	Iglout.	Iglovut.	Iglogut.
Ulieder huis /	Iglurſe.	Igluſe.	Iglurſik.
Hun huis /	Igloaet.	Igloëit.	Igloaek.
Hun eigen huis /	Iglurtik.	Iglutit.	Iglutik.

De zamenvoeging van dat zelve woord met de bijvoegzels bij de præpoſities, mik en nik, mit en nit, dewelke van mut en nut, dewelke tot en me en ne, dewelke op of tegen beteekenen / geſchied aldus;

	Enkelvoudig. *Singularis.*	Meervoudig. *Pluralis.*	Dubbelvoudig. *Dualis.*
Tot het huis /	Iglomut.	Iglunut.	Iglugnut.
Tot myn huis /	Iglumnut.	idem.	idem.
Tot uw huis /	Iglungnut.	idem.	idem.
Tot zyn huis /	Igloanut.	Igloeinut.	Igloennut.
Tot zyn eigen huis /	Iglominut.	Iglominut.	Iglungminut.
Tot ons huis /	Iglotivnut.	Iglutivnut.	idem.
Tot ulieder huis /	Iglusivnit.	idem.	idem.
Tot hun huis;	Igloaenut,	Igloeïnut.	Igloaenut.
Tot hun eigen huis /	Iglomingnut.	idem.	idem.

Wat aanbelangt de werkwoorden / dezelve zyn enkel of zamengeſtelt; daar zyn vyf conjugatien of buigingen / waar by men een zesde van afslaande woorden / verba negativa, zou konnen doen. Zy weeten in 't geheel maar van drie tempora of tyden / den tegenwoordigen / voorledenen / en toekomenden / en hebben zes modi of wyzen / naamlyk Indicativus / de aanwyzende / Interrogativus, de vragende / Imperativus / de gebiedende / Permiſſivus, de toelatende / Conjunctivus, de ondervoegende / en Infinitivus, de onbepaalde.

De voorbeelden van de enkele werkwoorden zyn deze; de eerſte 3. Conjugatie of buiging eindigt in kpok, als ermikpok, hy waſt zich / aglekpok, hy ſchryft / enz.

De

De twede gaat uit in rpok, als mattarpok, hy ontkleed zich; aularpok, hy gaat op reis; Ajokarforpok, hy onderwijst.

De derde eindigt in pok/ waar voor een klinkletter komt/ als egipok, hy werpt weg; Ingipok/ hy zit neder/ Akpapok, hy loopt.

De vierde heeft zijn uitgang in ck of vok, als pyok, hy ontfangt/ Aglyok, hy groeit/ Aflavok, hy bemint.

De uitgang van de vijfde is au, als arfigau, hy gelijkt/ angekau, hy is groot/ enz.

De zesde conjugatie van de verba negativa gaat uit in ngilak, als ermingilak, hy wascht zich niet/ mattengilak, hy ontkleed zich niet/ pugilak, hy ontfangt niet; egingilak, hy werpt niet weg/ enz.

Buiginge van een werkwoord door een doenden perzoon volgens de eerste conjugatie in kpok.

Singularis.	*Dualis.*	*Pluralis.*
Hy wascht zich.	Zy twee waschen zich.	Zy wasschen zich
Ermikpok.	Ermikpuk.	Ermikput.

Ik

Ik waſſch my.	Wy twee waſſchen ons.	Wy waſſchen ons.
Ermikpunga.	Ermikpoguk.	Ermikpogut.
Gy waſcht u.	Gy twee waſcht u.	Gyl. waſcht u.
Ermikpotit.	Ermikpotik.	Ermikpoſe.

Buiginge van een werkwoord door een lydenden perſoon volgens diezelve conjugatie.

Singularis.	*Dualis.*	*Pluralis.*
Gy waſcht my.	Gy twee waſcht my.	Gy waſcht my.
Ermikparma.	Ermikpautiga.	Ermikpauſinga.
Hy waſcht my.	Zy twee waſſchen my.	Zy waſſchen my.
Ermikpanga.	Ermikpainga.	Ermikpanga.
Ik waſch hem.	Wy twee waſſchen hem.	Wy waſſchen hem.
Ermikpae.	Ermikpaek.	Ermikpaet.
Gy waſcht hem.	Gy twee waſcht hem.	Gyl. waſcht hem.
Ermikpet.	Ermikpartik.	Ermikparſe.

Indicativus Preſens.

Singularis.	*Dualis.*	*Pluralis.*
Ik waſch u.	Wy twee waſſchen u.	Wy waſſchen u.
Ermikpaukit.	Ermikpautikit.	Ermikpaeutigit.

Hy

Singularis.	*Dualis.*	*Pluralis.*
Yp wascht u.	Zp twee wasschen u.	Zp wasschen u.
Ermikpatit.	idem.	idem.
Gp wascht ons.	Gp twee wast ons.	Gpl. wascht ons.
Ermikpautigut.	idem.	Ermikpausigut.
Yp wascht ons.	Zp twee wasschen ons.	Zp wasschen ons.
Ermikpatigut.	idem.	idem.
Ik wasch ulieden.	Wp twee wasschen ul.	Wp wasschen ul.
Ermikpase.	idem.	idem.
Yp wascht ulieden.	Zp twee wasschen ul.	Zp wasschen ul.
Ermikpause.	idem.	idem.
Ik wasch hem.	Wp twee wasschen hem.	Wp wasschen hem.
Ermikpaka.	Ermikpauvut.	idem.
Yp wascht hen.	Zp twee wasschen hen.	Zp wasschen hen.
Etmikpei.	Ermikpatik.	Ermikpase.
Gp wascht hen.	Gp twee wascht hen.	Gpl. wascht hen.
Ermikpatit.	Ermikpatik.	Ermikpeit.

Buiginge van het verbum Negativum.

Singularis.	*Dualis.*	*Pluralis.*
Hy waſcht zich zelven niet.	Zy twee waſſchen zich niet;	Zy waſſchen zich niet.
Ermingilak.	Ermingilek.	Ermingilat.
Ik waſch my niet;	Wy twee waſſchen ons niet;	Wy waſſchen ons niet.
Ermingilanga.	Ermingilalguk.	Ermingilagut.
Gy waſcht u niet;	Gy twee waſcht u niet;	Gyl. waſcht u niet.
Ermingilatit.	Ermingilatik.	Ermingilaſe.

De negativa worden op dezelve wijze als de affirmativa door de perzonen gebogen;

Singularis.	*Dualis.*	*Pluralis.*
Hy waſcht my niet;	Zy twee waſſchen my niet;	Zy waſſchen my niet.
Ermingilanga.	idem.	idem.
Gy waſcht my niet.	Gy twee waſcht my niet.	Gyl. waſcht my niet.
Ermingilarma.	Ermingilautinga.	Ermingilauſinga.

Op dezelve manier worden alle de verba gebogen/ hebbende de præterita, verledene tyden en futura toekomende tyden/ dezelve bywoegzels als de preſentia/ of tegenwoordige tyden.

Aan-

Aangaande de zamengeſtelde woozden/ verba compoſita, dient te wozden aangemerkt/ dat vermidz hunne hulpwoozden zeer weinig zijn/ zy in derzelver plaatz gebzuik maken van verſcheide particula's, makende duz zamengeſtelde woozden/ zonder dat echter die particula's ooit alleen gebzuikt wozden/ of van eenige beteekenis zijn. Dooz deze zamenvoeging of connexie veranderen de enkele woozden/ verba ſimplicia, hunne conjugatien, by voozbeeld;

I. Als zy willen zeggen/ de gewoonte hebben om iets te doen, of dikwyls iets doen, zoo geſchied de zamenvoeging aldus; het enkel woozd Erminpok, hy waſcht zich/ wozd dooz zamenvoeging gemaakt ermingarace, hy waſcht zich dikwyls/ of heeft de gewoonte/ van zich te waſſchen; van Kieavok, hy huilt/ Kieillarau, hy huilt dikwyls/ en van Aularpok, hy gaat van huis/ aulararau, hy gaat dikwyls van huis.

II. Wanneer zy willen zeggen, komen om iets te doen, zoo gaan de woozden duz uit; Ermigiartorpok, hy komt om zich te waſſchen; aglegiartorpok, hy komt om te ſchryven/ en duz in alle andere zamenſtellingen.

Edoch daar zijn niet alleen woozden die met eene particula zijn zamengevoegt/ maar zomtyds zijn 'er wel twee/ dzie of meer particula's by het verbum ge-

voegt / wanneer zy een langen zin willen uitdrukken. Om die reden ondergaan de woorden en particula's oneindig veel veranderingen en verwisſelingen / worden daarvan ſleehts eenige woortelletters behouden / en de overigen weggeworpen en t' eenemaal verloren / of voor andere verwisſelt. By voorbeeld / Auliſariartora ſuarpok, hy maakt haaſt / om uit viſchen te gaan; hierin zyn drie werkwoorden zamengevoegt / namentlyk / Auliſarpok, hy viſcht / Peartorpok, ergens omgaan / en Pinneſuarpok, hy maakt haaſt. In het woord Aglekkinniarit, tracht gy om beter te ſchryven / vind men ingelyks een driedubbele zamenvoeging / voor eerſt aglekpok, hy ſchrpft; 2. Pekipok, hy verbetert / en 3. Pinniarpok, hy tracht / waarvandaan komt het woord Aglekkinniarpok, hy tracht beter te ſchryven / en in imperativus, of gebiedender wyze / Aglekkinniarit, als boven.

HET

HET GELOVE, EN HET GEBED ONZES HEEREN,

In de Tale der Inboorlingen overgezet.

ARTIKEL I.

„ OPerpunga Gud-mun Attatavnut, ajua-
„ kangitſomut, killagmik nunamiglo Sen-
„ narſomut.

ART. II.

„ Operpunga Jeſus Chriſtuſmut, Ernetuanut,
„ Nallegautimut, Annerſamit helligmit pirſok,
„ Niviarſamit Mariamit erniurſok; anniartok Pon-
„ tius Pilatus-mit; Iſektitaurſok, tokkorſok, il-
„ lirſorto, allernum akkartok. Ullut pingajuane
„ tokkorſonit makitok; Killangmut Kollartok;

„ Angume Gub tellerpiet tungane ipſiarſok; ter-
„ ſanga amma tikiytſomaryok, umarſullo tokon-
„ garſullo auikſartitſartorlugit.

ART. III.

„ Operpunga Gub Annerſanut, opertokartonig-
„ lo nuname: Innungliglo helligniglo illegeinik,
„ ſynderronermiglo, Timiniglo umaromartonik,
„ tokkorſublo Kingorna tokkoviungitſokartomik.
„ Amen!

Nallekam Okauſia.

Het Gebed des Heeren.

„ ATTAVUT killangmepotit, akkit uſoro-
„ lirſuk; Nallegavet aggerle; pekorſet Kil-
„ langme nunam etog tamaikile: Tunniſigun ullu-
„ me nekikſautivnik; piſſarauneta aketſorauta,
„ piſinggilaguttog akectſortivut; Urſennartomut
„ piſitſaraunata; ajortomin annautigut: Nallega-
„ uet, Piſarlo, uſornartorlo pigangaukit iſukangi-
„ thomum. Amen.

ZE-

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Van de Godsdienſt, of liever Bygeloovigheid der *Inwoners*.

VErmidſ de Inwoners ontrent eenen Schepper onkundig zijn / zou men hen mogen houden voor ongodiſten / of liever naturaliſten / die alles aan de Natuur toeſchrijven / te meer om dat als men hen vraagt / van waar zy denken / dat hemel en aarde hunnen oirſpronk hebben / zy voorgaans antwoorden / dat die altyd zoo zyn geweeſt / en datze nergens van daan zyn; maar byaldien wy gade ſlaan / dat ze een denkbeeld hebben van de onſterfſelykheid der zielen / die volgens het gevoelen der Angekots zyn een zachte ſtoffe / die niet kan gevoelt worden / zonder zenuwen of beenderen; en dat 'er na dit een ander gelukkiger leven is; als mede dat zy overgegeven zyn tot verſcheidene bygelovigheden / en beweeren / dat 'er een geeſtelyk Wezen is / 't welk zy Torngarſuk noemen / en een bovennatuurlyke macht toeſchryven / hoewel niet de ſchepping of voortbrenging van ſchepzelen / van welker oirſpronk zy veel ongerymde belachelyke dingen verſtellen; als men zulks gade ſlaat / zeg

De *Inwoners* konnen voor Naturaliſten, gehouden worden.

zeg ik/ zoo geeft dit alleg een ſoozt van godsdienſt te kennen/ alhoewel zy zulkg dooz hunne beeſtachtige domheid niet merken/ of gebznik maken van het licht der natuur en het overgebleve vonkje van Godg beelt in hunne zielen/ om Godg onzienlyke dingen uit de ſchepſelen te verſtaan en te doozzien/ waardooz zy dan ook/ in plaatg van tot de kenniſſe Godg en tot den waren godsdienſt te geraken/ ongelukkig tot veel gzove bygelobigheden vervallen zyn.

Torngarſuk of orakel der *Inboorlingen.*

Edoch niet tegenſtaande alle deze bygelobigheden geauthoriſeert zyn dooz/ en gegrond op de waan of liever het denkbeeld/ 't welk zy hebben van den zoogenaamden Torngarſuk, dien hunne Angekots, of leugen-pzieſter houden vooz hun orakel of godſpzaak/ en in alle gelegenheden om raad bzagen/ zoo weet nochtang de gemeene man weinig of niets anders van Hem/ dan den naam alleen; ja de Angekots zelf zyn in hunne grilzieke miſſelyke denkbeelden nopende dit Wezen/ onder elkander verdeelt. Sommige beweeren/ dat Hy zonder geſtalte of gedaante is/ andere geven Hem die van een Beer; wederom andere ſtellen/ dat Hy een groot lichaam heeft/ en maar eenen arm/ en wederom andere maken Hem zoo klein als een vinger. Sommige achten/ dat Hy onſterflyk is/ en andere/ dat een wind Hem doden kan. Zy zeggen/ dat Hy zich in den afgrond der aarde onthoud/ daar volgens hun gevoelen ſteeds

Deszelfs verblyfplaats.

steeds een aangenamen zonneschyn is / goed water / rendieren en vogels in overvloed. Ook zeggen zy / dat hy in het water woont; hoe 't zy / als zy aan eenig water komen / daar zy te voren niet van gedronken hebben / en 'er een oud man in hun gezelschap is / doen zy hem allereerst drinken / ten einde de Torngarsuk weg te nemen / dat is te zeggen / de quade eigenschap van het water / die hen zou konnen ziek maken / of doden. Daarenboven beweeren zy / dat een Geest in de lucht zyne verblyfplaats houd / dien zy noemen Innertirrirsok, dat is / Middelaar of Beteugelaar / om dat het achtervolgens zyne bevelen is / dat de Angekots hen gebieden / zich van zekere dingen of daden t'onthouden / om geen rampen te krygen. Volgens hunne godgeleertheid / mythologie, of uitlegging der fabelen / is 'er noch een geest / regeerder van de lucht / of liever voorloper van de dood / dien zy den naam geven van Erloersortok, 't welk beteekent een ontweiër / om dat hy de doden ontweit / en van derzelver ingewand of darmen leeft. Deszelfs gelaat / zeggenze / is zeer yslyk en verschrikkelyk / zyne oogen staan zeer hol en diep in 't hoofd / dezelve heeft zulke schrale magere kaken / als iemand / die van honger gestorven is.

Elk element word door deszelfs *Innuae*, geregeert.

Elk Element of Hoofstoffe / heeft zyn regeerder / bestierder / of president / by hen genaamt Innuae. De Innuae, of inwoners der zee / noemen zy Kongeuserokit, van

van welke zy zeggen/ datze van voſſe-ſtaarten leven. Ingnerſoit, een ſoort van zee-geeſten of ſpoken/ waren op de rotzen/ die aan de kuſt leggen. Deze ſpoken/ zeggenze/ willen hunne Landsgenoten wegvoeren of ſchaken/ niet omze quaad te doen maar om gezelſchap aan hen te hebben. Tunnerſoit zyn geeſten/ die op de bergen wonen; de Ignerſoit, of Vuurige Geeſten/ om dat ze t'eenemaal als vuur verſchyjnen/ onthouden zich aan ſtrand op ſteile ruwe ongenaakbare klippen. Dit is het luchtverſchyjnzel/ 't welk wy de Vliegende Vaak noemen. Innuarolit wanen zy een volk te zyn/ niet groter als dwergen/ of liever als Pigmeën/ aan den Oſtoever van Oud-Groenland. Daarentegen zyn de Erkiglit volgens hun zeggen/ een natie van een byſter grote reuſachtige geſtalte/ met ſnuiten/ als honden. Deze wonen insgelyks volgens hun zeggen/ op de Oſtkuſt. Sillagikſortok is een geeſt/ die goed weêr maakt/ en op de ysbergen woont. Nerrim Innua, of beſtierder van het Leven/ om dat hy de regels/ om wel te leven/ voorſchryft/ dat is te zeggen/ de ſpyze van zulken/ die genoodzaakt zyn/ poenitentie te doen/ en zich van zekere dingen t'onthouden. Ook ſchryven zy de lucht en ſoort van godheid toe/ en uit vreeze van dezelve te vertoornen/ onthouden zy zich van zekere dingen en daden. De Inboorlingen zyn om die rede zeer benaauwt en angſtvallig/ zoo dat zy zich by nacht niet in de open lucht durven wagen.

Van

Van deze Innuae ontfangen de Angekots hunne Torngak, of Spiritus familiaris, gemeenzamen Geest. Elke Angekok heeft een Torngak, die hem alomme verzelt / na dat hy tienmalen in 't duister zyne bezweeringen gedaan heeft. *Torngak, of gemeenzame geest.*

Sommige hebben hunne eige overlede ouders tot hunnen Torngak, en andere krygen dien uit onze natie / die zoo ze zeggen / hunne buurtoers losbraaden / als zy aan den ingang van de plaats de wacht houden / daar de Angekok zyne bezweeringen verricht. Of Torngak en Torngarsuk beide een en 't zelve zyn / zullig zal ik niet beslissen / doch het is zeker / dat de een van den anderen woord afgeleid. Van Torngarsuk beweeren de Angekots, de kunst te hebben / van bezweeringen te doen / die hen op volgende wyze geleert worden. Zoo iemand begeerte heeft na het ampt van Angekok, en lust heeft / om in de geheimnissen te worden ingewyd / zoo moet hy zich van de overige menschen afzonderen / allen ommegang met dezelven vermyden en in een afgelege plaats gaan wonen. Hier moet hy na een groten steen zoeken / en dicht by denzelven gaan zitten / om Torngarsuk aanteroepen / die zonder vertoeven aan hem verschynt. Desselfs tegenwoordigheid verschrikt den nieuwen candidaat zodanig / dat hy ten eersten ziek word / bezwymt / en sterft. In dien staat legt hy drie Van wien de *Angekots* hunnen *Torngak* hebben.

ganſche dagen / en dan bekomt hy weder / krygende een nieuw leven / waarna hy zich weder na huis begeeft.

Waarin hun prieſterlyk ampt beſtaat.

De wetenſchap van een Angekok beſtaat in dzie dingen / namentlyk. 1. Dat hy zekere bezweringen pzevelt over de zieken / ten einde dezelve tot vorige gezondheid te herſtellen. 2. Hy verkeert zeer gemeenzaam met Torngarſuk, en ontfangt van hem ondezrechtingen / om den volke te leeren / hoeze zich moeten gedzagen / om voozſpoedig te zyn in hunnen handel en wandel. 3. Hy wozd dooz denzelven ondezrecht van den tyd en oirzaak van iemands dood; om wat rede iemand tot een ontydig einde komt / en of iemand rampen of ongelukken zullen oberkomen. En alhoewel de Angekots doozgaans miſtaſten en de uitkomſt zelden of nooit met hunne voozzeggingen overeenkomt / zy zyn des niet tegenſtaande by dit dom volk in grote eere en achting / zoo dat niemand de ſtriktſte gehoozzaamheid ooit durft weigeren aan 't geen zy hem in den naam van Torngarſuk gebieden / vzezende in geval van ongehoozzaamheid / booz grote dzoefheid en ongeluk. Onder veel andere fabelen en leugens / maken zy dees onnozele domme armhertige ſchepzels diets / datze hunne handen en voeten gebonden zynde / ten hemel op klimmen om te zien / wat daar omgaat / en datze ter helle nederdalen / of nog na lager gedeeltens der aarde / daar de vierige Torngarſuk zyn hof houd. Een jonge Angekok moet die reize niet ondernemen /

dan

dan alleen op het einde van 't jaar/ om dat als dan de laagste hemel/ die zy wanen/ de regenboog te zyn/ dichtst by de aarde is.

De klucht/ of liever het bedrog/ word dus gespeelt. Verscheide personen vergaderen tegen den avond in een van hunne huizen/ daar als het donker geworden is/ en elk plaats heeft genomen/ de Angekkok zich laat binden/ zyn hoofd tusschen de beenen/ en zyn handen op den rug. Men legt een trommel naast hem. Men sluit de vensters/ men blaast het licht uit/ en de vergadering zingt gezangen/ die zy zeggen/ dat door hunne voorouders gemaakt zyn. Als zy gedaan hebben met zingen/ begint de Angekok te bezweeren/ te prevelen en te knorren. Hy roept Torngarsuk, deze vertoont zich op staande voet aan hem/ en spreekt met hem. Dient te worden aangemerkt/ dat de Angekok, om het volk te misleiden/ zyn stem verandert/ 't welk de al te lichtgelovige toehoorders doet denken/ dat Torngarsuk met Angekok spreekt. Midlerwyl maakt hy zich zelven los/ en klautert/ zoo als zy geloven door het dak van het huis na den hemel/ klievende de lucht/ tot dat hy in den hoogsten hemel komt/ daar de zielen wonen der Angekots Poglit, dat zyn opperste Angekots, door dewelke hy onderrechting ontfangt van alles wat hy weten moet. En dit alles geschied in een oogenblik.

Beſchryving van een *Angekkok Poglit*, en deszelfs inwying tot zodanig ampt.

Wat aanbelangt de Angekok Poglit, van dewelke wy zoo eben hebben gewag gemaakt / vermidts zy voor de hoofden der geeſtelykheid doorgaan / en gehouden worden voor de uitmuntendſte en ſchranderſte van alle / zoo moeten zy ook door de minder ordens paſſeren / en verſcheide zware beproevingen doorſtaan / eer en alvorens zy tot die hoge trap van waardigheid geraken konnen / want niemand word zoo een eere waardig geacht / dan die zyne leerjaren in den orden van een gemeen Angekok uitgedient heeft. De proef / die hy uitſtaan moet / is deze ; Zy binden zyne handen en voeten / zoo als boven is gemeld / en na dat het licht is uitgeblazen / en zy alle in het donker gelaten zyn / op dat niemand het ſchelmſtuk of bedrog zou mogen zien / komt een witte Beer in 't vertrek. Deze neemt hem met zyne tanden by de grote toon / ſleept hem langs het ſtrand / ſpringt met hem in de zee / daar een Zeepaard gereed is / en hem by zyne heimelyke deelen vat / verſlindende hem te gelyk met den witten Beer. Kort daarna worden alle zyne beenderen een voor een op de grond geworpen / en dan ryſt zyne ziele op / die alle de beenderen vergadert / en het ganſche lichaam weder bezielt. De verſlondene komt dan ſchielyk weder voor den dag / zoo gezond en friſch / als ooit te voren / en dus is hy gemaakt tot een Angekok Poglit.

Andere ſoort van toverary.

De Angekoks worden / zoo als wy reets hebben aan-

aangemerkt / in grote eer en achting gehouden / zeer geliefkooſt en bemint / als een wijs nuttig dienſtig volk / ja als het van noden is / voor hunnen dienſt rijkelijk beloont / maar in tegendeel is 'er een andere ſoort van bezweerders of toveraars / voornamentlijk ſtok oude afgeleefde wijven / die zy Illiſeerſut, of toverhexen noemen / dewelke zich zelven verzekert houden / en andere doen geloven / dat zy door de kracht van hare bezweeringen en toverpen de menſchen aan goed en bloed beſchadigen konnen. Deze ſtaan niet met de Angekots in een en denzelven graad / want zoo dra iemand wegens diergelijk ſnood bedrijf ſlechts verdacht word gehouden / haalt hy of zy zich den haat van een iegelijk op den hals / en word van elk een verfoeit / en op 't laatſt zonder eenige barmhertigheid van kant gemaakt / als een peſt voor het menſchdom / en het leven niet waardig.

Daarenboven misbruiken de Angekots de lichtgelovigheid van het volk daarin / dat ze hen wijsmaken / alle ſoorten van qualen te konnen genezen / terwijl ze zodanige middelen gebruiken die geen kracht ter wereld hebben / om iets ter genezinge toe te brengen / beſtaande dezelve in het doen van bezweeringen / en het blazen of ademen op het lichaam der zieken / gelijkende hierin in allen deele de waerzeggers en de duivelskonſtenaars / van dewelken Jeſ. VIII. 19. geſproken word /

Angekkots gaan voor doctors uit, maar gebruiken zeldzame geneesmiddelen.

wozd / die daar piepten en binnens monds mompelden.

Wpaldien bpgeval iemand / die onder de handen der bezweerders geweeſt is / tot gezondheid herſtelt / of weder opkomt / zoo laten zp niet na / om zulks de kracht van hunne bezweeringen toe te ſchzyben. Somtyds gebzuiken zp het volgende middel / om den zieken te genezen. Zp leggen hem op den rug / en binden een band of ſnoer om zyn hoofd. Aan de band of ſnoer is een ſtok vaſt / waarmede zp het hoofd van den zieken van de grond oplichten / en weder neêrlaten / ſpzekende by elke oplichting met zyn Torngak, of gemeenzamen geeſt / over den toeſtand van den patient / of hp weder zal opkomen / of niet. Wpaldien nu zyn hoofd zwaar is / om te tillen / zoo is het bp hen een teken des doods / of bpaldien licht / zoo is 'er hope van opkomſt. Als de Angekots hunne bezweeringen doen / mag niemand zyn hoofd krabben / ſlapen / of een wind laten / want zp zeggen / dat zoo een ſchicht de toveraars / ja den duivel zelf doden kan. Na de vezrichting van een bezwering wozd in dzie of vier dagen dooz niemand eenig werk gedaan. Niet tegenſtaande dit alles / ben ik niet genegen te geloven / dat in deze waarzeggingen en bezweeringen eenige wezentlyke ommegang met den duivel zp / want wat mp belangt / het komt mp ganſch klaar booz / dat het niets anders is dan leugentaal / goochelary en bedzog / waar-

waarvan de schzanderste om buil gewin gebzuik maken/ werdende zy booz hunne moeiten rykelijk betaalt. Het kan midlerwijl niet wozden onthent/ dat de bose geest een hand heeft in dit alles/ en de boornaamste of opperste goochelaar is/ om deze elendige schepzels geboeit te houden en hen te beletten/ datze tot de ware kennisse Gods geraken.

Ook konnen de Angekots de Inboorlingen dietz maken/ dat zy geen zielen hebben/ booznaamlijk als zy zich in een slechten toestand van gezondheid bevinden/ beweerende/ dat zy de macht hebben/ om nieuwe zielen in hen te scheppen/ mids dat zy hen rykelijk betalen/ 't welk het bot onnozel volk nooit onwillig is/ te doen. Zy schzijven de regels booz/ na de welken het volk in verscheide gevallen leven moet/ en niemand durft ooit de minste zwarigheid maken/ om die met alle mogelijke stiptheid na te komen; als by boozbeeld/ by aldien iemand in een huis sterft/ zoo kan niemand van den huize booz een zekere gestelden tijd allerhande werk doen/ moetende wel booznamentlijk de nabestaanden en bloedbzienden van den overledenen zich onthouden/ niet alleen van zeker werk/ maar ook van zekere spijze. Schryven de regels voor, na dewelken het volk moet leven.

Zoo lang als een zieke is onder de handen van een Angekok, moet hy na desselfs boorschzift leven/ en

dit zyn zy gewoon/ zoo ſtipt te doen/ dat zelfs als wy vele van hen met onze geneesmiddelen trachten te hebben/ zy altyd gevraagt hebben/ wat dieët zy houden/ of wel hoe zy zich in 't ſtuk van eeten en dranken gedragen moeten. De kraamvrouwen moeten haar onthouden van werken/ en van zekere ſpyze/ namentlyk van vleeſch/ dat voor haar eige mannen niet is gevangen/ of van een dier of beeſt/ wiens ingewand niet gezond/ maar beſchadigt of aangeſtoken bevonden is. De eerſte week na hare verloſſing eeten zy niets anders dan viſch/ naderhand mogen zy vleeſch nuttigen. De beenderen/ die zy in dezen ſtaat afknaagen/ mogen niet buiten de deur gebragt worden. Na het eerſte kinderbed mag een kraamvrouw niet van 't hooft of lever van eenig dier eeten. Ook mogen ze niet eeten in de open lucht. Zoo lang als ze in de kraam leggen/ hebbenze haar water-emmers voor haar alleen/ en by aldien iemand onwetend van dat water drinkt/ moet het overige uitgeſtort worden. Hare mannen mogen in eenige weken niet werken/ nochte eenigen den minſten handel doen; zoo ook als 'er iemand ziek is/ ſtaat alles genoegzaam ſtil/ werdende na geen werk ter werreld gezien. Zy mogen bloots hoofds niet eeten of drinken. Zy trekken een van hunne laarzen uit en leggenze onder den ronden hollen eetens bak/ op dat het kind/ als het een jongetje is/ een goederobbe vanger mag worden. Zoo lang als het kind noch piepjong is/ mogenze niets ka-

Regels na dewelke de kraamvrouwen moeten leven.

ken

ken over den lamp. Ook mogen de vreemdelingen geen vuur by hen ontsteken / zonder van verscheide andere kinderachtigheden en zotternyen niet te spreken. Een Argnakaglertoko, of een vrouw / die na de regels leeft / zeggen zy / kan den stormwind doen bedaren door buiten de deur te gaan. Zy bult haren mond met lucht of wind / en weder in huis komende / blaastze die uit. Vangt zy de regen druppels met haar mond / het zal droog weer maken / en verscheide andere dingen die zy haar toeschryven. Het is de gewoonte der getrouwde vrouwen / haar te wasschen en te reinigen / alsze de gewoone stonden gehad hebben / uit vreze / dat by verzuim van dien / hare mans ziek worden en sterven zouden. Als het gebeurt / dat zy een lyk hebben aangeraakt / gooyen zy zoo voort de klederen weg / dieze toen hebben aangehad / en om die rede gaan zy altyd met oude klederen ter begravenis / waar in en in veel andere gewoontens en plechtigheden zy met de Joden overeenkomen / als by voorbeeld / het beweenen van het verlies van haar maagdom; het maken van snyding in haar vleesch / of ingedrukte teekenen; het rond afscheeren der hoeken hares hoofds / 't welk de Heere den Joden verboden heeft. Als ik deze en verscheide andere gewoontens gadesla / dewelke schynen / van de Joden ontleent te zyn / zoo hel ik byna over tot het gevoelen van zekeren vermaarden schryver / nopende de Amerikanen / die hy zegt / afstammelingen te zyn van de Joden / of lieber

Hebben veel *Joodsche* gebruiklykheden.

van eenige der tien ſtammen Iſraëls, die in de Aſſyriſche gevangenis geboert en naderhand in onbekende landſchappen verſpreid geraakt zyn / en zulks beweert hy / om dat hy onder dezelve veel Joodſche kerkgebruikelykheden en plechtigheden gevonden heeft. Zie Eſpars, L. IV.

Hunne bygelovigheid.

Een bygelovigheid / zeer gemeen onder hen is / zich zelven te beladen met allerhande prullen aan hals en armen / als geneesmiddelen tegen vergif / of lieber om hen voorſpoedig te doen zyn in hunne ondernemingen en hen voor alle rampen en ongevallen te bewaren. Deze dingen hangen los / en ſlingeren gins en weër. Dezelve beſtaan in brokken van half verrot hout / ſteenen of beenderen / nebben en klauwen van vogels / of eenig ander tuig / dat hen ſlechts in den zin ſchiet. Aan deze pzullen ſchryven zy een wonderlyke kracht toe / om namentlyk de geenen / dieze dragen / voor ziektens en ongemakken te behoeden / en hen een goeden vangſt te doen / hebben. Om onvruchtbare vrouwen vruchtbaar te maken / neemen zy ſtukken van de zolen van onze oude verſlete ſchoenen / en hangenze om haren hals; want vermids zy ons voor een vruchtbaarder natie houden / en van een ſterker lichaamsgeſtalte / als zy / wanen zy / dat de kracht van ons lichaam zich in onze kleederen verſpreid.

Van

Van de ſchepping en den oirſpʒongh van alle dingen/ weten ʒy zeer weinig of niets te zeggen/ maar ʒy wanen / dat alleʒ van eeuwigheid af geweeſt ʒy/ en ſteedʒ zoo ʒijn zal. Het ontbʒeekt hen echter in dezen niet aan duizenderhande vertellingjeʒ. Van den oirſpʒongh van 't menſchdom doen ʒy onder anderen het volgende verhaal; In den beginne quam een man / namentlijk een Groenlander, en wie toch zou het anderʒ geweeſt zijn/ uit den grond opʒijzen/ en deze kʒeeg een wijf uit een kleine Hillock, wat het woʒd Hillock beteekent/ weet ik niet. Van deze twee zeggenze zijn de Inboorlingen op een rechtlijnze wijze afgedaalt. Men ziet zeer wel / dat deze vertellingh / hoe verbaſtert ook/ een overblijfzel iʒ van de ware overlevering van den oirſpʒong der menſchen. Maar wat onʒ vʒeemdelingen aanbelangt/ bʒ hen genaamt Kablunaets, dat iʒ volk van vreemden afkomſt, of van een zeldzamen oirſpʒongh / wʒ hebben geen reden ter wereld/ om roem daarop te dʒagen; hoe 't ʒy/ niets kan zoo belacheljk wezen/ dan 't geen ʒy van onʒ gevoelen; niet een woʒd/ ʒy zeggen ronduit / dat wʒ van honden zijn wozʒtgekomen; dooʒ een Groenlandſche vʒouw die ter eener dʒacht en kinderen en honden teffenʒ ter wereld gebʒagt hebbende / de honde in eenen oude ſchoen ſtalt en in zee liet dʒʒven/ met deze woʒden; Vertrekt van hier, en word Kablunaets, en dit iʒ zeggenze de rede/ waarom de Kablunaets ſteedʒ op zee

Hun gevoelen nopende de Schepping.

zyn. Daarenboven worden zy noch te meer in dit hun gevoelen verſterkt/ om dat het geval wil/dat onze ſchepen de gedaante hebben van hunne ſchoenen/ zynde rond voor de achter.

Hun gevoelen waarom de menſchen ſterven.

Hun gevoelen waarom de menſchen ſterven/ is niet minder geeſtig; zy verhalen/dat een vrouw van hunne natie eens deze woorden geuit hebbe; Tokkolarlutik okko pillit, Sillarſoak rettuliſavet, dat is; Laat ze na elkander ſterven, want anders zal de werreld te klein worden. Andere verhalen zulks op deze wyze; Twee van de eerſte mannen twiſteden met elkander; de eene zeide/ Kaut Sarlune Unnuinnarluna, Innuit tokkorſarlutik, dat is; Dat het dag zy, en dat het nacht zy, en dat de menſchen ſterven! De tweede zeide/ Unnuinnarlune kauſunane, Innuit tokkoſinnatik, dat is; Dat het nacht zy en geen dag, en dat de menſchen leven! Deze lang getwiſt hebbende/ behaalde de eerſte de overwinning/ het wierd dag/ en de menſchen ſtierven.

Van den oirſprongk der viſſchen en andere zee-dieren.

Het geen de Inboorlingen verhalen nopende den oirſprongh der viſſchen en andere zee-dieren/ is al ruim zoo fraai/ of liever belachelyk; te weten/ een oud man/ zeggenze/ was eens bezig/ een ſtuk hout aan ſtukken te ſnyden; hy nam de ſnippels zorgvuldig op/ weef zich daarmede tuſſchen de dyen/ en wierpze in de zee/ waaropze onmiddelyk in viſſchen veranderden. Dit

moet

moet verstaan worden van de visschen / waarvan zy nut en voordeel trekken / maar wat aanbelangt de Haay / desselfs oirspronk word van het volgende gebal afgeleid; Een vrouw haar hoofdhair in haar eigen water wasschende / quam 'er een stormwind op / en waaide de doek weg / waarmede zy het hair afgeveegt had / en uit de doek quam de alvernielende Haay voort.

Zy hebben geen denkbeeld van eenige verschillenden staat der zielen na den dood; zy wanen / dat alle de overledenen gaan na het land der zielen / zoo als zy het noemen / doch zoo dat zy aan de zielen twee verblyfplaatzen aanwyzen / namentlyk sommige gaan na den Hemel / andere na het middelpunt der aarde. De laatste is zeggen ze / de geneuglykste en aangenaamste. Zy bevinden zich daarin een aangename vermakelyke landstreek / de zon schynt daar gestadig / en daar is een overbloedige voorraad van allerhande lekkere keurlyke spyze. Deze verblyfplaats is slechts voor de vrouwen / die in den arbeid sterven / en voor zulken / die op den walvich vangst zynde / in zee vergaan. Dit is hunne vergelding voor de rampen en ongemakken / die zy in dit leven ondergaan hebben. Alle de andere moeten met den Hemel genoegen nemen. Hun gevoelen nopende den staat der menschen na hunnen dood.

Het middelpunt der aarde / 't welk zy voor de beste plaats van alles houden / hebben zy geschikt voor de woo- Nopende *Tornagarsuk*, en desselfs *Grote Meer*.

wooning van Torngarſuk en zyne Groot Moeder/ of volgens andere voor zyne Vrouw Dochter/ een groot verſchrikkelyk pselyk lelyk wyf/ welkers beſchryving/ offchoon ik die in 't Verbolg der Verhalen van Groenland, over eenigen tyd voor my met den Druk gemeen gemaakt/ reeds ingelaſcht hebbe/ ik hier plaats geven zal/ en is als volgt; Zy word gezegt/ in de lage of diepe gedeeltens der aarde onder de zee te wonen/ en het gebied te hebben over alle viſſchen en zee-dieren/ als Eenhoorns/ Zee-paarden/ Zee-honden/ of robben/ en diergelyke. De bak onder haar lamp/ waarin de traanolie uit de lamp neerdruipt/ krielt van allerhande Zeevogels/ zwemmende daarin en zwevende daar rondtom. Aan den ingang van haar woonplaats is een lyfwacht van Zee-honden/ die de wacht optrekken/ en ſchildwachten aan haar poorten uitzetten/ om afte weeren het groot gedrang der geenen/ die het een of ander te verzoeken hebben.

Andere zeggen/ dat een vreeslyke grote hond den ingang bewaart/ en waarſchouwt/ als een Angekok wil binnen treden/ trachtende zulks op alle mogelyk wyze te beletten/ zulks de Angekok den tyd moet waarnemen/ als de hond ſlaapt/ doch vermids die ſlaap maar een oogenblik duurt/ zoo moet hy ten eerſten binnen ſluipen. Dit oogenblik weet niemand/ dan alleen een Angekok Poglik, en dit is de rede/ waarom de andere

Ange-

Angekoks zoo dikwijls weder t'huis komen / zonder iets te hebben uitgevoert. Dit reusachtig wijf word gezegt / maar eene hand te hebben / zoo groot en dik als een staart van een walbisch / waarmede zy iemand met een slag niet alleen dood slaan / maar t'eenemaal vergruizen kan. Maar als de Angekok haar overwint / 't welk hy doet / als hy aan haar Aglerrutut komt; die aan haar tronie hangt te slingeren / en haar daarvan berooft / dan moet zy alle bisschen en zee-dieren vry geven / die zy gevangen gehouden heeft / en deze keeren als dan na hunne gewone verblijfplaatzen in de zee.

Hoe 't zy / volgens het algemeen gevoelen kan niemand verlof verkrijgen / om by haar te komen / dan alleen de Angekots, mids dat deze daarenboven verzelt zijn van hunnen Torngak, of Spiritus familiarus of gemeenzame Geest. Op hunne reize derwaards passeren de eerste de verblijfplaatzen van alle zielen der overledenen / die al zoo wel zoo niet beter zien konnen / dan ze ooit op de wereld gedaan hebben / en geen het minste gebrek lijden. Deze streek doorgegaan zijnde / komen zy aan een zeer lange / breede diepe draaikolk / dien zy over moeten / door middel van een groot wiel / 't welk met een verbazende snelheid draait / werdende de Angekok door zijnen Geest geholpen. Deze zwarigheid te boven zijnde / ontmoeten zy een grote ketel / om levende robben of zee-honden in te koken / en ten laatsten gera-

ken zy met grote moeite aan de reſidentie van des duivels Grote Moer. De gemeenzame Geeſt neemt dan den Angekok by de hand / en leid hem dooz de ſterke wacht der zee-honden / of robben. De ingang is bzeed genoeg / doch de weg / die daar natoe gaat / is zeer ſmal / en daarenboven is 'er aan beide zyden niets om zich vaſt te houden; met een woozd / daar zyn geen leeuningen / en of dit noch niet genoeg ware / als men de oogen na beneden ſlaat / zoo als men zekerlyk doen moet / om over zoo een ſmallen weg te geraken / ziet men in een pslyken afgrond. Binnen dezelve is het vertrek van de helſche of onderaardſche Godin / die over dit onverwacht bezoek verſtoozt / een verſchzikkelyk gelaat toont / trekkende heur hair uit haar hoofd. Zy neemt een natte wiek van een vogel / legt die in het vuur / en ſlingert daarmede onder de neus der aankomelingen waardooz deze ſlaauw ter neder vallen / en dus hare gevangenen wozden. Maar de Toveraar of Angekok, van zynen Torngak onderzecht / hoe zich op dien hoogſt gevaarlyken tocht te gedzagen / vat heur by het hair / en roſt haar zoo lang af / tot datze heur krachten verloren heeft / en t'eenemaal in onmacht legt. In dit gevecht ſtaat zyn gemeenzame Geeſt niet ſlechts te kyken / maar hy taſt haar ingelyks aan met alle zyne macht en kracht. Rondtom het aangezicht van deze onderaardſche of helſche Godin hangen de Aglerrutit, de betekenis daarvan is te vinden in myn

Zoons

Zoons Journaal of Dagverhaal, waarvan de Angekok haar zoekt te beroven; want dit de is betovering / of kracht / door dewelke zy alle de visch en andere zeedieren na hare heerschappy toetrekt. Zoo dra zy daarvan is berooft / ontzien de zee-dieren / die in scholen by elkander zyn / haar niet meer / en keeren met allen spoed na hunne gewone plaatzen / daar de Inboorlingen dezelven in grote meenigte vangen. Dit grote werk verricht zynde / keert de Angekok met zynen Torngak, trots en opgeblazen over zynen goeden uitslag / zoo spoedig als mogelyk / na huis / langs een effen aangenamen weg / in vergelyking van 't geen dezelve te varen was.

Nopende de zielen der overledenen.

Wat aanbelangt de zielen der overledenen op hunne reize na dit gelukkig land / zy ontmoeten volgens hun zeggen / een scherpen puntigen steen / waarop de Angekoks zeggen / datze op hunne billen na beneden glyden moeten / om dat 'er geen andere weg is / om door te geraken / en deze steen is met bloed besmet. Door deze verbloemde spreekwyze willen zy mogelyk te kennen geven / de wederwaardigheden / waarmede zulken te strygen en te worstelen hebben / die de eeuwige gelukzaligheid trachten te verkrygen.

ACHTIENDE HOOFDSTUK.

Van de Sterrekunde der *Inboorlingen*, en welke denkbeelden zy hebben van de Zon, Maan, Sterren en Planeten.

Gevoelen der *Inboorlingen* nopende den oirſprongh der Sterren en Planeten.

DE denkbeelden / die de Inboorlingen hebben opgevat van den oirſprongh der hemellichten / als Zon / Maan en Sterren / zyn zeer kinderachtig / zoo niet t'eenemaal zinloos. Zy beweeren / dat dezelve eertyds geweeſt zyn hunne voorouders / die om verſcheide redenen ten hemel opgenomen / en zulke glansryke hemellichten gworden zyn.

Hunne zotte vertellinkjes / nopende deze ſtoffe / zyn reeds verhaalt in het Vervolg der Groenlandſche Gedenkſchriften; maar vermids dat Boek mogelyk by elk niet bekent is / zoo zal ik eenige van dezelve met korte woorden hier laten volgen. De Maan is volgens hun gevoelen geweeſt / een jongeling / genaamt Anningait, of Anningaſina, die tot zuſter had de Zon / genaamt Malina, of Ajut. Na den laatſten naam noemen

men zy een aardige fraaije beballige vrouw / daar zy achting voor hebben / Ajuna. Zy verhalen / dat deze twee om de volgende rede ten hemel zijn opgenomen: Daar waren eens verscheide jonge mannen en vrouwen by een / om zich te diverteeren in een huis / gemaakt van sneeuw / zoo als ze by wintertijd gewoon zijn te doen / wanneer de Maan / of Anningait, die in liefde ontstoken was jegens zijn zuster / en deze vergadering mede bywoonde / gewoon was / alle nachten het licht uit te blazen / om haar te liefkozen / zonder dat het iemand zag / maar zy in dien verboden handel geen zin hebbende / maakte hare handen zwart met roet / ten einde het aangezicht / de handen en kleederen van haren onbekenden minnaar daar door te besmetten / die in 't duister haar quam bezoeken / en ontdekte op die wijze / wie hy was. Men weet nu / volgens hun gevoelen / waarom 'er blakken in de Maan gezien worden / want vermids hy een rok droeg van een witte huid van een ren-dier / zoo was dezelve overal met roet besmeert. Malina of de Zon / ging vervolgens uit / om een weinig mos t'ontsteken; Anningait, of de Maan deed insgelijks / maar de vlam van zijn mos wierd uitgebluscht / 't welk dan ook de rede is / dat de Maan 'er uitziet als een vierige kool / en zoo helder niet schijnt als de Zon. De Maan liep toen de Zon na rondom het huis / om haar te krijgen / maar om van hem ontslagen te zijn / vloog zy hemelwaards / en de Maan haar steeds vervolgen-

de/ deed ook zoo/ en dus volherden zy nu noch elkander na te lopen/ offchaon de Zonneweg verre boven dien van de Maan is.

Zy geven aan de Maan een huis in het Weſtelyke gedeelte der wereld/ daar zy zeggen/ dat hy door de Angekots dikwyls bezocht word. De Zon heeft volgens hun gevoelen/ haar verblyfplaats in het Ooſten; maar is niet te genaken ter oirzake van haar hitte/ waardoor de Angekots heel verre van haar moeten afblyven/ tot geen klein hertzeer van haar/ om dat zy van hen niet kan vernemen/ hoe het met de wereldſche zaken is/ of liever hoe het op de aarde al gaat.

Ook zeggenze/ dat de Maan als noch genoodzaakt is/ deszelfs levensonderhoud op de aarde en in de zee te zoeken/ door robben te vangen/ die door deszelfs herſchepping zyn gewone ſpys geweeſt zyn/ en dit doet hy/ wanen zy/ als hy niet in de lucht verſchynt. Ja zy maken geen zwarigheid/ te zeggen/ dat hy nu en dan nederdaalt/ om een bezoek by hare wyven aftelegen/ en haar te liefkozen/ weshalven geen vrouw durft gaan ſlapen/ op den rug leggende/ zonder alvorens op haar vingers te ſpuwen/ en haar buik daarmede te wryven.

Om diezelven rede durven de vryſters ook niet lang op

op de Maan staan steroogen / bedugt zynde / daar door bezwangert te zullen worden. Gedurende de zons-verduistering durft geen mansperſoon uit zyn huis komen / en insgelyks als 'er eclipſe is in de Maan / gaat geen vrouwsperſoon na buiten / om dat zy wanen / datze beide elkanders ſexe haten. De Zon doet uit blydſchap haar pendanten aan. De rede / die zy daarvan geven / is de haat / dien zy op haren broeder heeft / en die zich over deszelfs ſexe uitſtrekt; daar in tegendeel de vrouwen hier te lande / op den geboortedag van een zoon hare pendanten dragen / om dat zoo een nuttig ſchepzel ter wereld gekomen is. Voor 't overige wanen zy nopende de Sterren / dat ſommige van dezelve menſchen en andere verſcheiderhande dieren en viſſchen geweeſt zyn. Het flaauwe licht van ſommige Sterren ſchryven zy toe aan derzelver ecten van Nieren / en het flonker licht van anderen / om dat deze op Lever azen. Zy geven insgelyks namen aan veel Sterren en conſtellatien / namentlyk de drie zoons in den gordel van Orion, noemen zy Siektut, dat is afgeſcheiden / om dat deze drie / zeggen ze / voor hunne zielverhuizing / of herſchepping / drie eerlyke Groenlanders waren / die op zee zynde / om robben te vangen / verdwaalt geraakten / en het ſtrand niet weder konnende vinden / ten hemel opgenomen wierden.

De Urſa-Major, of grote Beer noemen de geenen / die op den 64ſten graad wonen / Tugto of Rendier / ter-

terwyl zy die in de Baai van Diſco op de hoogte van 66 graden wonen/ die Ster noemen Aſſelluit, zynde de naam van een ſtok/ waaraan zy hunne lyn binden/ als zy robben of zee-honden ſchieten. Taurus, of de Stier/ het twede teeken in den Dierenriem/ word genaamt Kellukturſet, of een jagt honden/ dewelke ſchynen/ een Beer by zich te hebben. Wy dit geſternte rekenen zy hunne uuren des nachts. Iverſuk, dat is twee perſonen/ die om ſtryd tegen elkander zingen/ of wel verzen opſayden/ doch wel booznamentlyk om elkander te beſchimpen/ zynde een ſoort van twee gevecht/ onder de Inboorlingen gebruikelyk zoo als wy te vooren gemeld hebben. Deze twee Sterren vind men in de Conſtellatie van Taurus, waarvan reets geſproken is. Aldebaren of Neunerroak, dat is een Licht/ dat de twee zangers beſtraalt. Canis-Major, de grote Hond is by hen genoemt Nelleraglek, 't welk een naam is van een man onder hen. Deze zeggenze/ heeft een rok aan van een huid van ren-dieren. Gemini, de Tweelingen/ Auriga/ de Wageman/ en Capella, de Kleine Bok/ worden by hen genaamt Killaub Kuttuk, dat is het Worſtbeen des Hemels.

Als twee Sterren in conjunctie zyn/ of elkander ſchynen t'ontmoeten/ zeggen zy/ dat zy een bezoek aan elkander afleggen. Andere zeggen/ dat het vrouws-perſonen/ of lieber medevryſters zyn/ die malkander

der

der wakker in 't hair zitten / of by de tuiten batten.

Wat aanbelangt donder en blixem / zy zeggen / dat twee oude wyven in de lucht zamen in een huis wonen / die nu en dan ruzie krygen om een dik stijf gespannen robben bel bechten / om dat het als een trommel gebzuikt / eenige gelykenis heeft na het geraas van den donder. Terwyl deze oude wyven / zeggenze / zich elkander dus by de ooren hebben / stozt het huis met groot gedzuis en gekraak neder / de lampen raken aan stukken / het buur en de bonken vliegen gins en weer in de lucht / en dit is na hunne wysbegeerte donder en blixem. Hun gevoelen nopende donder.

Volgens hun Sterrekundig Systema dzaait de Hemel rond op de punt van een bysiere grote rots. De sneeuw is in hunne verbeelding het bloed der overledenen / om dat die roodachtig wozd / als men dezelve in den mond houd. De regen komt uit een gracht of sloot die boven in den Hemel is / want deze overvloeyende / heeft men regen.

Zy hebben geen almanakken; of rekenen of verdeelen den tyd niet by weken of jaren / maar alleenlyk by maanden. Deze rekening begint / zoo dza de zon zich 's winters boven hare kim zien laat. Hier van daan tellen zy de maanden / om stipt te weten den rechten tyd / waarin allerhande bisschen / zee-dieren of vo-

gelʒ beſt gebangen of gebonden woʒden / en daarna ſchikken ʒy al yun werk.

Hoe onzinnig ook deze denkbeelden ʒyn der Inboorlingen, ʒoo alʒ ʒe in derdaad ʒyn / dezelve ʒyn nochtans ʒoo belachelyk niet alʒ de dwaze waan van Ptholomeus, koning van Egypten, die dooʒ de walgelyke vleyery der Sterrekundigen vaſt geloofde / dat de hairvlegt van ʒyne koningin Berenice in den Hemel opgenomen / en in een geſternte verandert was / 't welk tans noch bekent is by den naam van Coma Berenices, of hoofdhair van Berenice; ʒoo alʒ ook niet 't geen de reizigers verhalen van China en Ooſtindie, daar ſommige van geweeſt ʒyn / dat de eclips in de ʒon niets anders is / dan dat ʒekere duivel / ſpook of geeſt ſomtyds de ʒon opſlokt / en dan weder uitſpuwt.

NE-

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Van den handel op de *Sträat Davis*, en of byaldien dezelve aangequeekt en bevordert wierd, eenig voordeel daaruit te verwachten zy.

Handel op de *Straat Davis.*

DE waren en koopmanſchappen / die de Straat Davis uitlevert / tot vooꝛtzetting van handel en vaart / zyn walviſch-ſpek / en walviſch-baarden / eenhoorns / ren-dierehuiden / robbe en voſſen bellen. Deze waren plegen zy tegen onze handwerkzels en vooꝛtbꝛengzels van ons land te ruilen / doch wel vooꝛnamentlyk tegen rokken en hembden van wit / blaauw / rood of geſtreept lywaad of wolle; als mede tegen meſſen / handzagen / naaldens / haken of hoeken / om te viſſchen / bꝛillen / ſpiegels en andere diergelyke ſnuiſterijen. Daarenboven hoſten zy van ons allerhande hontwaren / en onder anderen ribbetjes / ſpaꝛren / planken / kiſten; zoo als ook kopere ketels / en pannen / tinne bozden en ſchotels / op alle welke goederen veel winſt zat. In den beginne van onze laatſte ter neerzetting

in deze geweſten / was de handel veel beter als nu / en vry voordeeliger; want vreemde handelaars zedert met meenigte derwaards gevloeit zynde / hebben hen met goederen overkropt / en ons om zoo te ſpreken / het gras onder de voeten weggemaait / verhopende ſommige hunne wazen byna met ſchade / om ſlechts de Inboorlingen van ons af te tronen / waardoor de handel merkelyk geſlapt en byna t'eenemaal verlopen is. Hoe 't zy / ik acht nochtans / dat wyaldien wy eens meeſter wierden van dien handel / gelyk dezelve ons in allen deele alleen toekomt / uit hoofde van het recht / dat de koning van Denemarken [illegible] wettiglyk heeft op die landen / als op eenig koningryk / of liever provintie / die aan hem is onderworpen / de handel op de Straat Davis niet minder zou uitleveren / als eenige andere / waarvan men niet lang geleden / een overtuigend blyk heeft gehad / toen op zyn majeſteits uitdrukkelyk bevel alle vreemde handel binnen zekeren afſtand aan beide de zyden van de kolonien verboden was. Met een woord / geven de ladingen van eenige ſchepen met viſch en traan-olie uit Finmark, en andere met viſch / traan-olie / pekelvleeſch en boter uit Ysland en Fero, groten winſt / zoo is ganſch niet te twyfelen / of datzelve en noch groter voordeel is te verwachten van traan-olie / baarden / rendiere-huiden / boſſe en robbe-vellen / die hier van meer waarde zyn / als die van Ysland of Fero. Daarenboven wyaldien de voortbrengzels en waren uit de Straat Davis eertyds

van

van die aangelegentheid geacht zijn / datze genoegzaam wierden geoordeelt tot onderhoud en handhabinge van 's konings's tafel / waarom zoudenze dan jegenswoordig minder wezen / gemerkt dit Land door kolonien en verbetegen / weder in desselfs vorigen bloeijenden staat gebragt kan worden: 't welk ganſch niet onmogelijk is.

Op wat wyze dezelve te verbeteren.

Bysaldien de oude landen / die eertijds door Noorlui bewoont en aangequeekt zijn geweest / op nieuw met menſchen en bee bevolkt wierden / zy zouden zonder twijfel nu al zoo veel uitleveren / als Ysland of Fero, aangezien de weilanden niet behoeven te wijken voor de geenen / die in de laastgemelde eilanden gevonden worden. Ik zal van zalm en kabeljauw niet ſpreken / als jegenswoordig van weinig of geen belang zijnde / voornamentlijk aan de weſtkuſt; alhoewel ik op een geloofwaardige wijze door de Inboorlingen onderrecht ben / dat op de zuidkuſt ongemeen ſmakelijke kabeljauw in overvloed word gevangen. Dit gebrek kan midlerwijl vergoed worden door den walviſchvangſt op de noordkuſt / en door die van robben of zee-honden op de zuidkuſt / welke viſſcherp / na behoren behertigt / en met pver voortgezet / ruim zoo veel winſt zal aanbrengen / als die van zalm en kabeljauw op andere plaatzen; voornamentlijk de vangſt der zee-honden / die met zeer weinig koſten kan worden ondernomen / namentlijk op de kuſt met ſterke netten / door middel van dewelken 'er

eenige duizenden in de Straat Davis zouden konnen gevangen wozden/ zijnde het een loutere ſloffigheid/ of lieber gebzek aan goede beſtiering/ dat zulks tot nu niet geſchied is. Men ziet hier uit/ dat de Straat Davis booz den handel zeer gelegen is/ en dat het zeer wel der moeite waardig zou wezen/ denzelven op te batten en aan te queken/ doch men moet aan de andere kant ook bekennen/ dat daar weinig of niets kan wozden uitgerecht/ zonder een geregelde maatſchappy van menſchen van vermogen zoo wel/ als van kloekmoedigheid/ zijnde het t'eenemaal onmogelijk en boven de krachten van eenig bpzonder perſoon/ om zich vandien handel meeſter te maken/ en denzelven na behoren boozt te zetten.

TWIN-

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de Bequaamheid der *Inboorlingen* en hunne neiging tot de kenniſſe Gods en den Chriſtelyken Godsdienſt, en hoe die beſt onder haar zou konnen worden ingevoert.

Inwoners voor 't grootſte gedeelte dom en achteloos.

VErmids de Inwoners uit de natuur zeer dom / bot en achteloos zyn / zoo hebben zy zeer weinig genegentheid / om de goddelyke waarheden / die wy hen verklaren / ter dege in acht te nemen / of te overwegen / en of ſchoon bejaarde luiden ſchynen / de Chriſtelyke leere t'omhelzen / zulks geſchied nochtans met een verbazende byna onbegryppelyke onverſchilligheid. Zy hebben geen denkbeeld of begrip van den elendigen toeſtand hunner zielen / waarin zy zich bevinden ; ook kan men hen niet recht doen begrypen de verwonderlyke grote barmhertigheid en onuitſpreekelyke liefde / die God aan het menſchdom betoont heeft in zynen dierbaren zoon Jeſus Chriſtus ; zy hebben geen aandoening ter wereld daarvan / en bygevolg geen begeerte daarna / uitgezondert eenige weinige. Dit verſtrekt voor my tot een on-

onwederſprekelyk bewyſ/ dat de natuurlyke menſch niet en begrypt de dingen, die des Geeſtes Gods zyn; want zy zyn hem dwaasheid, ende hy en kanze niet verſtaan, zoo als de Apoſtel Paulus zich uitdrukt. Maar vermids zy doorgaans zoo bygelovig zyn/ dat men hen kan wys maken/ alles wat men wil/ zoo zyn zy in deze groſe zaak insgelyks. Zy trekken nooit in twyfel/ 't geen hen van God en Chriſtus geleert word; maar terzelver tyd ſchiet het ook geen woortel in hun gemoed. Alles wat zy horen/ gaat het eene oor in en het andere weder uit. Geen zaak ter wereld ſchynt by hen van die waardy te wezen/ dat zy die waardig achten/ te overdenken. Niets het minſte beroert haar; zy hebben geen aandoening van iets. Zy nemen alles aan/ zoo als het hen word overgegeven/ en zy hebben zich tot nu toe/ nooit met ons in een geſprek ingelaten over geeſtelyke zaken/ die wy aan hen hebben voorgedragen. Zeer weinige hebben die tegengeſproken/ of tegenwerpingen gemaakt en my verzocht/ dezelve op te loſſen. En gelyk hun gedrag zot en kinderachtig is/ zoo hebben wy ons van dezelve leerwyze bedient/ die men wel in acht neemt in het onderwyzen van kleine kinderen/ namentlyk/ de Chriſtelyke waarheden in hunne gemoederen in te prenten door veelvuldige herhalingen/ en gebruik te maken van eenvoudige gelykeniſſen/ die licht zyn te begrypen/ en deze leerwyze is/ Gode zy dank/ niet ongezegent gebleven. Hoe 't zy/ ik heb in ſommige

Zeer bygelovig.

be-

beſpeurt de werking van Gods genade in eene ernſtige verbetering hunner levenswijze / zoo verre dat zy getracht en zich bevvert hebben / om te vorderen in de kenniſſe der waarheid die naer de Godzaligheid is / of ſchoon ik verplicht ben / te zeggen / dat alles nog maar een beginzel is / en geene van hen als noch vaſte ſpijze verdragen konnen / zoo als ik in mijne uitgegeve verhalen / die voorleden jaar zijn uitgekomen / gemeld heb.

Het is een zaak buiten alle verſchil / dat vvaldien men van een ganſch woeſt wild menſch een Chriſten wil maken / men dat alvorens in een redelijk ſchepzel veranderen moet ; dit geſchied zijnde / valt de twede zaak zoo zwaar niet. Dit is bekrachtigt door en ſteunt in allen deele op de handelingze van onzen Zaligmaker zelven. Hy begint met de aardſche dingen ; de verborgentheden van het koningrijk Gods worden door hem voorgeſtelt in gelykeniſſen. De eerſte of voornaamſte zorge / genomen in de bekeering der Heidenen / beſtaat daarin / dat men alle hinderpalen moet uit den weg ruimen / die hunne bekeering beletten en hen onbequaam maken konnen / om de Chriſtelijke leere te omhelzen / eer en alvorens dit geſchied zy / kan niets met eenigen goeden uitſlag ten hunnen behoeve worden ondernomen.

Behoorden voor alle andere dingen tot een vaſte geregelde levenswyze gewent te worden.

Het zou niet weinig helpen ter bevorderinge hunner bekeeringe / vvaldien zy allengskens konden gebragt worden

tot een vaſte geregelde lebensgwyze / en datze zoo dikwyls niet als ze nu doen / van woonplaats veranderden / om lebensmiddelen te zoeken / doch dit kan men niet hopen / voor en aleer een Chriſtelyke natie zich onder hen ter neerzet / ik meen in zodanige plaatzen / van dewelken de grond goed is tot bouw en weilanden / om hen te leeren / en hen te gewennen tot een ſtille en ordentelyker lebensgwyze / als zy nu volgen.

En afgehouden van hunne dwaze bygelovigheden.

Ook behooren zy te zyn onder zekere tucht of dwang en afgetrokken te worden van hunne dwaze bygelovigheden / doch wel voornamentlyk van de ſnode bedriegerpen van hunne Angekots, dat alles behoorde verboden en geſtraft te worden. Myne meening is nochtans niet / dat zy met geweld gedwongen moeten worden / om onzen Godsdienſt t'omhelzen / maar dat men zachte middelen moet gebruiken. Is het niet in Chriſtus kerk geoorloft / met omzichtigheid en behoorlyke gematigtheid op zekere tyden en plaatzen gebruik te maken van de Chriſtelyke tucht / als een voornaam middel ter bevorderinge van den aanwas van Godsvrucht en Godsdienſt? Hoe veel te meer is het noodzakelyk / zich hier van diezelve middelen te bedienen / om uit te wieden het onkruid in een land / in 't welk een nieuwe kerk ſtaat geplant te worden / anders zou het wezen / goed zaad zaayen onder doornen en diſtelen / die het goede zaad zekerlyk zouden verſtikken.

Maar

Maar vermids de voornaamste vrucht van onzen arbeid en onderwijzinge te verwachten is van de opgroeijende jeugd/ zoo twijfel ik niet/ dyaldien goede schikkingen gemaakt en fondsen vastgestelt wierden ter opbrenginge van een zeker getal kinderen in het Christelijke geloof/ dat de Hemel zulks zegenen zoude/ te meer om dat die arme kinderen zeer gezeggelijk/ leergierig en van goeden inbrost zijn/ tonende geen neiging ter wereld tot het quaad. Ook ontbreekt het hen aan geen bequaamheid/ want ik heb bevonden/ dat zy niet minder schrander zijn/ als onze kinderen. Dyaldien deze gaven nu of natuurlijke talenten door de gaven der genade wierden bevorderd en aangequeekt/ wie zoude twijfelen aan hunne toeneeming ende vordering in den Christelijke gelove/ en aan het rijp of bequaam worden van die vrucht tot den vollen oogst der eeuwige gelukzaligheid? Wat een gemakkelijke zaak zou het zijn/ om die arme elendige schepsels uit hunne elende te redden/ dyaldien zy/ die door God met rijkdom gezegent zijn/ hemelsgezind/ en aangedaan waren over de bewenens waardigen toestand hunner mede schepzelen/ zoo verre dat ze van hunnen overvloed iets uit reikten/ ter stichtinge van een school in deze gewesten/ en ter bevorderinge van andere zeer noodzakelijke dingen!

De voornaamste vruchten, van wien te verwachten.

Hoe hen uit hunne onkunde en elende te helpen.

Zijn Majesteit heeft door zijnen gewonen zeer roemruchtigen yver door den aanwas/ bevordering en uitbreiding

De koning geeft

jaarlyks een aanzienlyke ſomme gelds tot onderhoud ter Zendelingen.

bzeiding van Chriſtus kerk zeer genadiglyk voozzien in het onderhoud der Groenlandſche Zendelingen/ dooz een aanzienlyke ſomme gelds jaarlyks daar toe vaſt te ſtellen/ welke koninglyke goedheid tot noch toe duurt/ en dooz welke goedheid de goedertierene God zyne Majeſteit en het ganſche koninglyke erfhuis dooz eeuwig zegenen en belonen zal! Maar vermids een groot gedeelte van die giften tot onderhond der Zendelingen/ gebzuikt moet wozden ter bevozdering der vaart/ zonder dewelke de zending niet kan beſtaan/ zoo blyft 'er maar weinig over ter bereiking van het einde en oogmerk der zending/ 't welk is de bekeering der Heidenen/ waartoe jegenswoozdig niet meer dan vier Zendelingen gebzuikt wozden/ en twee geloofs-onderwyzers/ of Catechiſeermeeſters/ buiten en behalven eenige weinige kinderen/ die dooz de beide kolonien onderhouden wozden. Wy zyn tot nu niet in ſtaat geweeſt/ om grote dingen t' ondernemen/ maar hebben ons moeten vergenoegen/ met hier en daar de Inboorlingen te gaan onderwyzen/ die ingelyks als zy tyd en gelegentheid hadden/ met hunne familien by ons quamen/ om onderwezen te wozden. Maar vermids zulks niet dikwyls geſchied is/ en die onderwyzingen en bezoeken maar vooz een kozten tyd waren/ ter oirzake van de onmogelykheid/ om ten allen tyde des jaars te reizen/ waardooz wy hen vooz een wyl tyds aan henzelven hebben moeten overlaten/ zoo is niet wel te denken/ dat de moeite/ die wy genomen heb-

hebben/ van dien goeden uitſlag geweeſt is/ dien dezelve gehad zoude hebben/ ſpaldien in de verſcheide wijke of diſtricten Zendelingen gewoont hadden. Hoe het zy/ zedert verſcheide jaren zijn 'er maar tuſſchen de twintig en dertig bejaarde en ruim honderd ongehuwde perſonen bequaam geweeſt/ om het heilige Sacrament des Doops t'ontfangen. Zoo wy onder ons geen ſcholen hadden/ of andere Godvzuchtige ſtichtingen/ ter onderwijzinge en Chriſtelijke opvoedinge van jonge en oude/ wat grote daden toch zouden een of twee Leeraars konnen doen/ niet eens of tweemalen 's jaars door het land te reizen/ en hier en daar te predikẽ? De Apoſtelen van Chriſtus oordeelden deze handelwijze niet genoegzaam/ maar nadat zy Gods woord alomme gepredikt hadden/ ſtelden zy Leeraars en geloofs-onderwijzers aan/ daar zulks nodig was/ en ſpaldien die heilzame handelwijze in de Straat Davis word gevolgt/ zoo zal men aan een gelukkiger uitſlag niet behoeven te twijfelen.

En dit is alles/ wat ik jegenswoordig van de zaken van dat Land te zeggen heb/ latende andere oordeelen/ of het zelve een Land is/ 't welk eenige zorge en oplettentheit verdient/ en of deszelfs Inboorlingen gelukkig mogen worden genaamt/ of niet. Alle zaken ter dege overwogen zijnde/ zoo zal men mogelijk ja en neen zeggen/ want zulks is zonder tegenſpraak in bei-

de die opzichten t'eenemaal waar. Wat het eerſte belangt / het kan op zyn beſt niet anders aangemerkt worden / dan als een droevig / naar / elendig landſchap / immers deszelfs grootſte gedeelte / namentlyk het ganſche diſtrict landwaards in / 't welk geſtadig met ys en ſneeuw bedekt is / die nooit ſmelt / en derhalven niet kan worden bewoont. En wat aanbelangt het overige gedeelte aan de Zee-kant / het meeſte legt woeſt en onbewoont; maar men zou hier weder mogen zeggen / dat gelyk het eerſte gedeelte / gelegen diep landwaards in / niet kan worden verholpen / het laatſte gedeelte aan de Zee-kant / nochtans door het oprechten van kolonien / en het aanqueken van den grond tot desſelfs vorige ſtaat van vruchtbaarheid weder gebragt kan worden / ja tot een goed en voordeelig land / mids dat de diſtricten / die voormaals bewoont zyn geweeſt / op nieuw ten beſten aangelegt en bevolkt worden. Ik zal niet ſpreken van de grote ſchatten en rykdom / dien de Groenlandſche zeën in zich bevatten / en die om zoo te ſpreken / onuitputtelyk zyn.

Van het land zal ik overgaan tot de Inboorlingen, die elk zal denken / dat meer elendig dan gelukkig zyn / doordien ze niet alleen zyn beroofd van de ware kenniſſe van hunnen Schepper, maar daarenboven de meeſten een arm verachtelyk leven leiden. De kenniſſe Gods is zonder twyfel dat geen of liever het eenigſte / 't welk men zeggen kan / dat den menſch wezentlyk gelukkig maakt,

ge-

gelyk door gebrek van die kenniſſe iemand is de elendigſte van alle ſchepzelen. Maar wie zou durven ontkennen / dat 'er menſchen gevonden worden / noch elendiger en heillozer als deze? Ik ſpreek van zulken / die met de ware kenniſſe Gods gezegent / hem die gehoorzaamheid weigeren / waartoe hy als onze Schepper en onderhouder / en wegens onze verloſſing / en duizend andere byzondere goedertierenheden in allen deele gerechtigt is / en die hy dan ook in zyn Heilig Woord van ons eiſcht. Zoo wy de lebenswyze der Groenlanders, die wy elendig en verachtelyk noemen / voor zoo veel het zedelyke / aanbelangt / vergelyken met die van ſommige zoogenaamde Chriſtenen / ik ben beducht / dat zy hun op den dag des oordeels beſchaamt maken zullen. Want offchoon zy geen wetten hebben / zy doen nochtans door het licht der natuure / of lieber van natuure de dingen, die der wet zyn. Deze de wet niet hebbende, zyn haarzelven een wet, zoo als de Apoſtel Paulus zich uitdrukt. Wat gedachten toch moet men hebben / als men met bedaarde zinnen gadeſlaat de overheerſchende hertstochten / de onverzadelyke ſchraapzucht / gierigheid / bovenmatige ſtaatzucht en hovaardy; het prachtig en welluſtig leven; den haat / nyd en onderlinge verbolgingen boven en behalven andere en ontallige ondeugden en laſters der meeſte Chriſtenen? Kan iemand wel anders denken / dan dat zulke quaaddoeners / die t'eenemaal van den rechten weg zyn afgedwaalt /

dwaalt / voor de ongelukkigſte van allen moeten gehouden worden? Terwijl aan de andere kant de Inboorlingen in dat Land, mag ik zeggen / hun leven doorbrengen en ſlyten in een natuurlyke onnozele eenvoudigheid. Hunne begeerte gaat niet verder / dan tot noodzakelyke dingen die zy onmogelyk ontbeeren konnen. Pracht en hovaardy zyn zaken / by hen onbekent; haat / nyd / en vervolging plagen hen nooit; de een zoekt over den anderen geen heerſchappy te voeren. Met een woord / elk is vergenoegt en acht zich ten hoogſten gelukkig met zyn eigen ſtaat en toeſtand / zonder door nodeloze zorge gemartelt en gequelt te worden. Is dit niet het grootſte geluk van dit leven? O gelukkig volk! Wat kunt gy beter wenſchen / dan 't geen gy reeds bezit? Hebt gy geen rykdommen / de armoede ontruſt u niet. Hebt gy geen overvloed / gy lyd geen gebrek. Is 'er geen pracht of hovaardy onder u / gy hebt daarom voor geen kleinachting of ſmaad te vrezen. Is 'er geen adeldom of hoge rang onder u / gy weet van geen ſlavernye of dienſtbaarheid. Wat is 'er toch zoeter en aangenamer / als de goude Vryheid? Is 'er wel groter geluk te bedenken / dan vergenoeging? Doch een ding ontbreekt u noch / ik meen / de zaligmakende kenniſſe Gods, want dit is het eeuwige leven, dat zy kennen den eenigen waarachtigen God, ende Jeſum Chriſtum, dien hy gezonden heeft, en dit is 't geen wy u aanbieden in de predikinge van het Heilig Evangelium.

De grote GOD nu, die het Licht uit de duiſterniſſe heeft doen voortkoomen, verlichte uwe herten; en beſtrale u met het licht der kenniſſe van deszelfs heerlyke verſchyninge in en door JESUM CHRISTUM! Dat hy uwe zielen verloſſe van de ſlaverny des duivels, en van de zondige luſten en begeerlykheden des vleeſchs, gelyk gy vry zyt van lichamelyke dienſtbaarheid, op dat gylieden altyd vry moogt zyn in den Heere, beide na ziel en lichaam, Amen!

EINDE.